

STRIP SCHRIJFT

Maandblad / Nr. 173 / Losse nummers f6,- / Bfrs. 124

358 12/10/1983

Ted Benoît
Vijftig jaar
comics
Dick Matena
Strip
3-daagse

STRIP SCHRIFT

nr. 173 — 17e jaargang, 1983

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redactie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam (020-250975).

Uitgevers: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292 (ná 17.00 uur: 030-791496), telex 70042.

Advertenties: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, tst. 24.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluiten via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redactie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Jac Drewes, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Peter de Raaf.

Vaste medewerkers: Annelies Heidstra, Wim van Helden, Rob Möhlmann, Nico Noordermeer, Ernst Pommerel, Mat Schifferstein, Jan Smet, Hennie Wesseling, Rein van Willigen.

Omslagontwerp en lay-out:
Hans Frederiks.

Inkleuring omslag: Peter de Raaf

Stripschrift is verkrijgbaar:

- via een lidmaatschap/abonnement à f62,—, Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à f47,50. (buitenland f59,—).
- via een CJP-abonnement à f42,75.
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à f6,— Dubbele nummers f8,—, Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven.

Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar.

Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Distributie voor België: Persagentschap Vervoer en Distributie, Klein- Eilandstraat 1, 1070 Brussel, tel. (02) 5240130.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

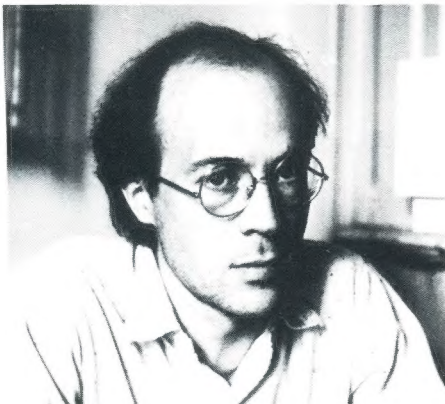
ISSB BR. 0165-845.

Druk: Vonk Zeist.

Inhoud

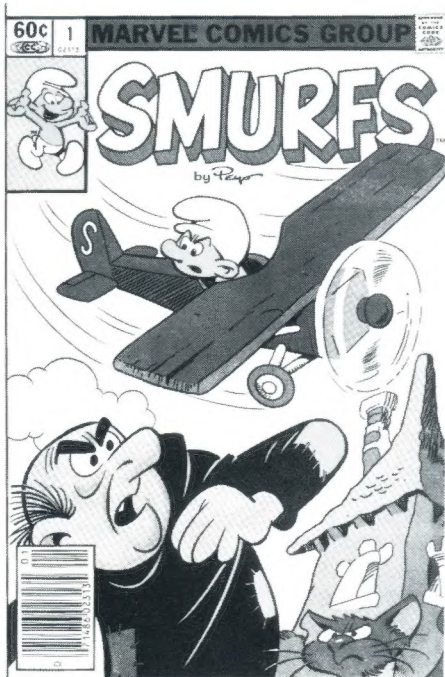
Ted Benoît over de overwinning van Ray Banana

In onze serie portretten van belangrijke Franse striptekenaars ditmaal 'klarelignist' Ted Benoît aan het woord. Hoe Benoît de wereld van Hergé, maar ook al van de jonge Swarte laat herleven / **3**

'Soap Opera'

Strip van Ted Benoît uit P.L.G.P.P.U.R. / **12**

Vijftig jaar Comic-books / Het begin van het Bronzen tijdperk?

De meest Amerikaanse verschijningsvorm van de strip, het comic-book, bestaat dit jaar vijftig jaar. Jac Drewes neemt U mee naar de wonderlijke wereld van de superhelden. Er lijkt nu een nieuwe bloeiperiode voor de comic-books te zijn aangebroken / **16**

Dick Matena: 'Full color is worstelen met de materie'

Na zijn vertrek naar Spanje en het verdwijnen van bladen als Comix en 1984 is de liefhebber het zicht op het zich steeds vernieuwende werk van onze toptekenaar Dick Matena kwijtgeraakt. Om weer op het spoor te komen zochten Rob van Eijck en Hans van den Boom de tekenaar met steeds grotere internationale faam op. / **21**

Bus reist naar het verleden

Eén van de oudste tekenaars van de Oberon-stal, Bert Bus, maakte een nieuwe strip: Malorix. Rein van Willigen sprak met Bus over deze nieuwe reis naar het verleden / **28**

Rivière over 'Blitz'

Eén van de grote stripgebeurtenissen van 1983 in Frankrijk is ongetwijfeld het verschijnen van het album 'Blitz' van Floc'h en Rivière. Een gesprek met de schrijver / **30**

Prijs en penningen

De stripschapsprijs gaat dit jaar naar Peter van Straaten, en stripschapspenningen naar Stripprofiel, Donald Duck en Stripwerk, het onderwijsboek over strips, dat ook een hoofdrol speelt op de conventie 'Strips en onderwijs' op de Strip-3-daagse / **32**

Boeken in 't kort.....	34
Nieuws	34
Stripschap	37
Strip-3-daagse.....	37

Ted Benoît over de overwinning van Ray Banana

door Thierry Décombas en Pierre-Yves Skrypczak

Therry Benoît, beter bekend als Ted Benoît, 36 jaar oud en geboren in Niort (Frankrijk) heeft een verrassende carrière achter de rug. Na zijn middelbare school studeerde hij aan het Institut des Hautes Etudes Cinématographiques, waarna hij voor de televisie ging werken. Pas in 1972 begon hij strips te tekenen voor het undergroundblad *Géranonymo*. Als tekenaar is hij autodidakt en hij onderging de meest uiteenlopende invloeden, van Moebius tot Bazooka, alvorens een van de prominente vertegenwoordigers te worden van de Klare Lijn.

Op grond van je passie voor de film heb je van 1967 tot 1969 de afdeling realisatie gedaan van het Institut des Hautes Etudes Cinématographiques. Daarna heb je voor de televisie gewerkt alvorens je te werpen op de strip. Dat is toch wel een wat ongebruikelijke weg...

Ik moet allereerst opmerken dat het erg moeilijk is om op het terrein van de film iets interessants te doen. Bij je opleiding raak je verstrikt in een wirwar van specialismen. Je moet stagiaire zijn, assistent-stagiaire, tweede assistent en vervolgens eerste assistent voordat je zelf eindelijk iets kunt maken. Bovendien is het maken van een film ongeveer hetzelfde als het opzetten van een bedrijf. Je moet producenten zoeken, kapitaal, en dat alles tegelijkertijd doen en organiseren gaat mijn krachten eigenlijk te boven. Ik ben daarom met mijn diploma's maar naar de televisie gegaan... Ik kreeg daar een prima vaste baan; ik was een soort ambtenaar. Het werk interesseerde me, ik was assistent op de afdeling documentaires en reportages, maar ik kreeg het toch wel benauwd bij het idee dat ik mijn leven lang niets anders meer zou doen. Ik heb toen net zo lang doorgewerkt tot ik genoeg geld gespaard had om ermee op te houden en als tekenaar te beginnen. Ik had toen al wat dingetjes, die ik nu maar liever vergeet, gemaakt voor wat men toen (1972-73) undergroundbladen noemde. In mijn herinnering heb ik eigenlijk zo'n beetje bij alle blaadjes aangeklopt die voorafgingen aan *Métal Hurlant* en *L'Echo des Savanes*. Ik wilde helemaal mijn eigen weg gaan. Het moment waarop ik begon, was natuurlijk fantastisch gekozen. Je had niet alleen *Pilote*, maar ook nog eens twee nieuwe bladen die echt op zoek waren naar tekenaars. Als je maar een klein ideeetje had kon je zo aan de slag. Je hoefde eigenlijk alleen maar toe te zeggen dat je nog meer in petto had...

Métal Hurlant

Kunt je ons iet meer vertellen over hoe je begonnen bent in 'Métal Hurlant', 'L'Echo des Savanes' en later '(A Suivre)'?

De eerste keer dat ik bij *Métal Hurlant* kwam was nogal koddig.

Er stonden twee bureaus op het eind van een soort overloop. Het ene was tot het plafond volgestapeld met exemplaren van het eerste nummer van *Métal* en het andere

werd bezet door Jean-Pierre Dionnet en een sekretaresse, die af en toe aan kwam rennen... Ik heb toen 3 pagina's laten zien van een verhaal dat uit 7 platen zou bestaan. Iets daaraan moet Dionnet bevalen zijn, want hij aksepteerde mijn werk zonder probleem. Hij wist me ook nog te vertellen dat mijn verhaal beslist de moeite waard was en dat ik het absoluut moest afmaken. Toen ik daarna mijn 7 platen bij hem bracht was hij toch wat teleurgesteld en ik heb tot nummer 6 moeten wachten voordat het verhaal in *Métal* verscheen. Ik heb hem ook nog andere probeersels laten zien, waarmee hij mij naar Mandryka stuurde. Die heeft me toch wel geïnspireerd, al bleef het voornamelijk bij plannen. Hij heeft me echt verder geholpen, want in tegenstelling tot Dionnet was Mandryka zelf een tekenaar. Mijn eerste publicaties voor *L'Echo des Savanes* zijn te vinden in, geloof ik, nummer 20. Jean-Paul Mougín was daar toen even hoofdredakteur, terwijl hij intussen op het punt stond om (*A Suivre*) te gaan doen. Hij vroeg me toen eigenlijk om voor Casterman wat te maken. Ik was toen bezig met *Het Ziekenhuis* en ik was wel wat benauwd om een verhaal van 100 platen voor hem te gaan maken, want dat was wat hij me vroeg. Ik ben toen met Cheraqui begonnen aan de *Histoires Vraies* tot het zo'n beetje mijn keel uitkwam. Ondertussen was ik begonnen aan mijn *Berceuse Electrique* en daar ben ik nog lang mee bezig geweest. Dat moest ik helemaal afmaken voordat de voorpublicatie kon beginnen. Dat is zo'n beetje de politiek van Casterman. Ze denken daar dat de lezers een album onmiddellijk na de voorpublicatie in afleveringen willen hebben en ze produceren dus eigenlijk de voorpublicatie gelijk met het album. Dat is vervelend voor de auteurs, want het houdt de publicatie op, maar aan de andere kant stimuleert dat de verkoop omdat de lezers door de snelle verschijning van een album erop rekenen dat ze een serie kopen die voortgezet wordt.

Zelfportret

Uitgevers

Hoe is je samenwerking met Casterman eigenlijk?

Casterman is een erg traditionele uitgever met alle voordelen vandien. Erg korrekt. Toen ze mij namen waren er wel problemen, omdat ze nog geen strips voor volwassenen uitgaven. De uitgave van (*A Suivre*) is voor Casterman een totale ommekeer geweest. Een initiatief dat onmiddellijk ingreep op hun fonds. Eigenlijk wilde Casterman in het begin alleen maar series van lange adem opzetten en uitgeven, maar al snel kregen ze daar spijt van, omdat hun concurrenten met succes de rest op de markt brachten. Langzamerhand heeft Casterman toch de zaak weer onder controle gekregen. Wat ik van Casterman waardeer is dat ze op langere termijn werken. Het is geen kunst om in 'n paar maanden 15 albums uit te brengen op een be-

Reklame voor Shell.

paald moment, maar Casterman werkt meer op de lange termijn. Dat is niet zo dynamisch als Les Humanoïdes en ook niet zo koersbepalend, maar er blijft wel meer van over en auteurs kunnen zich daarbij toch zekerder voelen.

Wat vinden je uitgevers ervan dat je werkt voor hun concurrenten? Van Dionnet is toch bekend dat hij daar de pest aan heeft?

Ik begrijp Dionnet wel een beetje. Hij wil overal de baas van zijn, maar toch heeft hij geen ongelijk met zijn opvatting dat het voor een auteur beter is om bij één uitgever te publiceren dan bij 2 of 3. Er zijn lezers die zich duidelijk richten op een bepaald uitgeversfonds en die dan maar een gedeelte van zijn productie volgen. Ik zou misschien wel liever gehad hebben dat al mijn albums bij dezelfde uitgever verschenen waren, maar in het begin wantrouwde ik de Humanoïdes 'n beetje. Ze hadden een wat anarchistisch beleid waarbij de auteurs de risico's droegen. Dat heeft flink meegespeeld. Je moet zorgen dat de mensen je kennen, je moet je niet teveel uitsluitend op publicatie richten en tegelijkertijd moet je je activiteiten niet teveel spreiden. Zulke tegenstrijdige zaken zijn moeilijk te verenigen... En dan is het ook nog zo dat er een behoorlijk commerciële rivaliteit tussen de verschillende uitgevers bestaat. In zekere zin ben ik ontdekt door Dionnet, maar behalve een of twee verhalen is er maar amper iets van mij in *Métal Hurlant* gepubliceerd. Ik voel me daarom dan ook niet echt een auteur van hun stal. Dat is wel een wat ongemakkelijke situatie, maar ik vind toch niet dat ik mensen verraad.

Is wat je maakt voor 'Métal Hurlant' en voor 'A Suivre' verschillend?

Ik vind het wel wat jammer, maar aangezien Casterman me heeft voorgesteld om de strip *Ray Banana* te maken en aangezien het ook de enige uitgever is waarbij ik zekerheid kon krijgen over een doorlopende reeks met lange verhalen, doe ik dat toch wel met het meeste plezier. Elke plaat die ik maak wordt bij aflevering onmiddellijk betaald en daardoor kon ik eigenlijk prima aan de slag met *Berceuse Electrique*. Mijn werk voor Humanoïdes is daardoor langzamerhand op de tweede plaats gekomen. Dat is vervelend, maar op een gegeven moment moet je toch kiezen. Maar er zijn wel dingen die ik graag uit mezelf met Dionnet zou willen doen. zo heb ik met hem wel plannen gehad voor de kollektie *Autodafé*, vlak voor *Métal* failliet ging en in Spaanse handen kwam... Ik had daar een goed project voor en die kollektie vond ik interessant genoeg van opzet... Dat komt ook zeker nog wel eens van de grond, maar ik weet niet wanneer.

In jouw stijl kan men zich étappegewijs een hele evolutie zien voltrekken...

Ik ben dikwijls zomaar van stijl veranderd, omdat ik eigenlijk nooit heb leren tekenen. In het begin werd ik erg beïnvloed door de manier van tekenen van deze of gene auteur. Ik bestudeerde precies hoe alles geïnk was en lette minder op het schetswerk dat

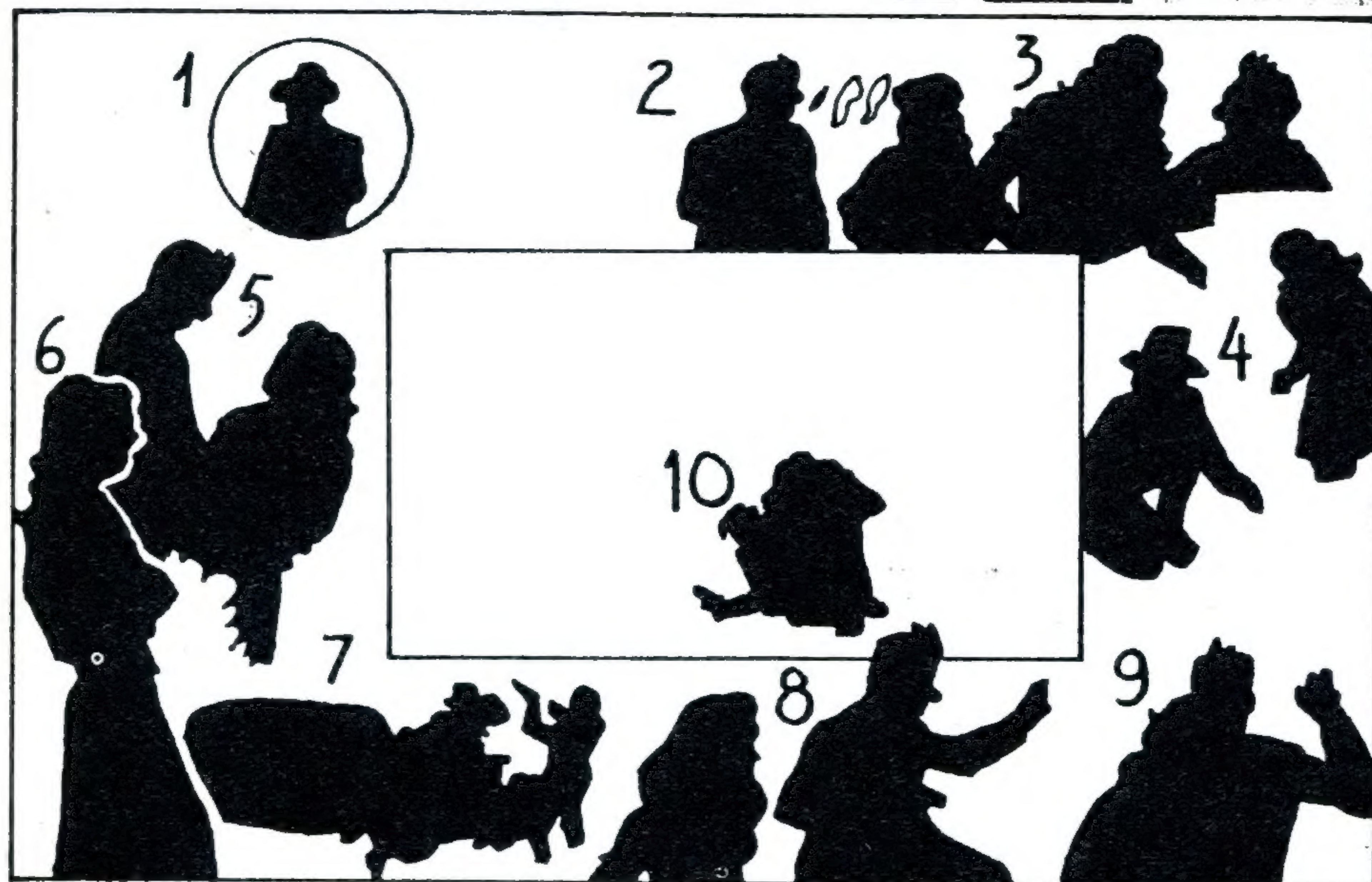
**c'est moins cher...
c'est très Shell**

DANS LES STATIONS SHELL MAGASINS DE LA ROUTE
Lunettes "sport," prix de lancement: 55F
VALABLE JUSQU'AU 10 AVRIL

FALL GUY

BOUC ÉMISSAIRE, PIGEON, FR

UCKER, POIRE, CORNED-BEEF

Spel: Deze tekening, gepubliceerd in de Polar Special van (A Suivre), is een hommage aan 10 Amerikaanse zwart-wit-films. Het lijstje hieronder bevat de tien titels met de daarbijhorende hoofdrolspelers. Links onder een schema met de bijbehorende cijferkode:

- The Big Sleep (Lauren Bacall & Humphrey Bogart)
- Scarlet Street (Dan Duryea & Joan Bennett)
- High Wall (R. Taylor)
- Out of past (J. Greer)
- Bonnie and Clyde
- Detective story (Kirk Douglas & Eleanor Parker)
- The Killers (Burt Lancaster & Ava Garder)
- Thelma Jorden (Wendell Corey & Barbara Stanwijck)
- Union Station (William Holden & Nancy Olson)
- The women in the window (Edward G. Robinson & Joan Bennett)

daar achter zit. Maar in feite is, als je door-
krijgt wat tekenen eigenlijk is, het potlood-
werk vooraf veel belangrijker. De potlood-
schetsen bepalen de stijl en de wijze van het
inkten, want het gaat om de tekening zelf.
Je kunt dus niet zomaar een willekeurige
inking aanbrengen op een bestaande pot-
loodschets. In het begin gaf ik me daar to-
taal geen rekenschap van en ik inktte syste-
matisch al mijn schetsen op de manier van
Moebius, omdat dat toen in de mode was
en omdat ik dat erg mooi vond.

Ray Banana

Hoe is 'Ray Banana' ontstaan?

Dat idee is heel langzaam bij me gerijpt. Na

Het Ziekenhuis ben ik er allerlei materiaal
voor gaan verzamelen. Dat was in de tijd
waarin de groep Bazooka aan het woord
kwam in *L'Echo de Savanes*. Vervolgens
kreeg ik toch weer zin om langere strips te
gaan maken. Intussen kreeg ik een steeds
duidelijker beeld van *Ray Banana*. Op ze-
kere dag heb ik toen schetsen van hem ge-
maakt en met maar enkele regels de synop-
sis van het eerste verhaal samengevat. In
het begin was hij erg onsympathiek en ne-
gatief, een 'flat character' waarvan je al-
leen de buitenkant zag. Ik heb hem een
tijdje laten rusten, want ik wist dat het een
figuur was die me erg beviel. Ik wilde niet
dat het een anti-held zou worden, zoals
Blueberry. Voor mij was het meer de verte-

genwoordiger van een Amerikaanse held,
Westers en Rektionair. Ik heb gewacht tot
hij meer vorm had aangenomen eer ik hem
lanceerde. Maar ik ben nog steeds uiterma-
te voorzichtig met hem.

Waarom heb je een SF-verhaal gemaakt
met elementen uit de vijftiger jaren?

Omdat ik me niet zo interesseer voor die
Rétro-strips. Ik vind het eigenlijk vervelend
als men in verband met mijn strips over die
vijftiger-jaren-mode begint. Ik moet toege-
ven dat ik erg van die ambiance houd,
maar ik heb er geen behoefte aan om die te
scheppen. Dat vind ik navelstaren en daar
ben ik niet zo dol op...

En waarom 1982?

Ik lees al heel lang geen science fiction meer, maar ik heb altijd gehouden van SF-verhalen die in de nabije toekomst spelen. Ik wilde een kleine vingerwijzing naar ons huidige universum. Ik wilde ook geen typische SF-strip maken, maar meer een waarin van dat soort elementen zitten...

Bingo-Bongo

Grafisch is 'Ray Banana' een veel klassieker strip dan 'Bingo-Bongo', vind je niet? Ik heb er altijd van gehouden om in mijn tekenwerk nieuwe dingen te stoppen. Ik deed dat al in *L'Echo* toen Bazooka daar zat en ik heb dat daarna ook in *Libération* gedaan en ik vind dat dat er zijn mag. Zo'n pagina kunnen maken af en toe, in alle vrijheid, daar houd ik wel van... Maar al spoedig kom je in de problemen, omdat er toch ook brood op de plank moet. Ik kreeg steeds minder tijd voor dat soort experimenten en dat vind ik wel jammer. Van de andere kant herontdekte ik toen ik bezig was met *Het Ziekenhuis* en vervolgens met *Berceuse Electrique* de filmische kant. Daarin vertel je ook een lang verhaal en omdat ik dat ook in de strip wilde, inspireerde me die herontdekking enorm. Naast mijn grafische experimenten, die niet zo schokkend zijn bij het maken van *Ray Banana*, herontdekte ik dus de kant van de 'découpage' uit de film. Dat hield me vaak nog meer bezig dan het tekenen zelf... Er is trouwens nog iets anders aan de hand met *Bingo-Bongo*. Juist daar is de invloed van Swarte het meest duidelijk en daar geneerde ik me 'n beetje voor.

Ken je Joost Swarte persoonlijk?

Schets en uitwerking

In feite ken ik hem niet zo goed. Ik heb hem 3 of 4 keer ontmoet, meer niet. Ik ken de al wel wat hij rond 1973/74 in *Charlie* publiceerde toen iedereen met underground bezig was. Toen ik hem veel later ontmoette, ontdekte ik dat zijn humor heel goed bij zijn strips aansluit. Ik zie hem nu af en toe als ik in Brussel kom of als hij in Parijs is...

Ik moet zeggen dat ik bij mijn werk erg op mezelf ben. Ik heb geen vast of intieme banden met andere auteurs afgezien dan van Serge Clerc.

Heb je ooit Hergé ontmoet?

Ik heb in Brussel meegewerkt aan het televisieprogramma rond het bezoek van Tchang aan Europa. Hergé was daar natuurlijk wel bij, maar ook nog een stuk of 60 andere mensen en ik heb hem daardoor niet kunnen spreken...

Kun je nog wat meer over Bazooka uit de doeken doen?

Dat is zo'n beetje als met Swarte of Hergé. Ik ken ze niet echt. Ik heb ze, zoals iedereen, ontdekt toen ze hun entree maakten bij *Libération* en daarna bij *L'Echo des Savanes*. Ik was erg weg van hun werk, omdat het veel humor had. Het is een groep die goed de draak heeft gestoken met de strip in het bijzonder, maar eigenlijk met iedereen die zich met het beeld bezig hield. Ze beschouwden zichzelf trouwens niet zo als striptekenaars. Ook niet toen hun werk in stripbladen opgenomen werd.

Het lijkt erop dat van die invloeden in het

verleden in je huidige werk niet veel meer is terug te vinden...

Dat komt omdat die twee stijlen niet te combineren zijn. Toch hebben ze me bevrijd en hebben ze de brug gevormd tussen *Het Ziekenhuis* en *Vers la ligne claire*. De eerste tekeningen van mij in 'klare lijn' bestonden uit overgetrokken foto's die uitgewerkt waren zoals de groep Bazooka dat deed.

Techniek

In je verhalen zitten veel filmische trucs en allerlei toespelingen op de Amerikaanse 'cinéma noir'...

Toen ik nog films wilde gaan maken zag ik wel 200 tot 300 films per jaar, vooral Amerikaanse politiefilms. En alles wat ik las hing daar weer nauw samen mee. Het is natuurlijk niet te vermijden dat je dat nu nog kunt merken... Van de andere kant heb ik me, toen ik me als tekenaar zekerder begon te voelen, beetje bij beetje weer meer in de richting van de film bewogen vooral bij mijn werk van wat langere adem. Ik vind het vervelend en frustrerend dat een stripalbum zich in een half uur laat uitlezen. Maar gelukkig kun je verschillende niveaus in een verhaal aanbrengen en daardoor kun je strips ook herlezen. Mijn eerste volledige stripverhaal is *Het Ziekenhuis* en dat was ook een beetje om me te revancheren voor al het losse werk dat ik in *L'Echo des Savanes* publiceerde. Ik wilde een solide verhaal maken, met humor maar ook een streng scenario. Ik wilde 5 of 6 personages elk in een vastliggend kader een verhaal laten beleven en al die verhalen moesten dan allengs in elkaar verweven raken. Elke episode stond eigenlijk op zich en

ik wist eigenlijk maar heel globaal wat er zou gaan gebeuren. Ik deed al die verhalen ná elkaar en zag dan maar hoe het in elkaar vervlochten zou raken...

Daarna ben ik van teken- en verhaalstijl veranderd. Ik vond mijn realistische tekenwerk toch niet effectief genoeg, te eenduidig. Ik wilde tegelijkertijd ook meer werken met het verhaal zelf. En ik moet zeggen dat Hergé daar met succes wel het meeste resultaat heeft gehad. De samenhang en wisselwerking tussen beeld en verhaal is bij hem perfect. Ik vind zijn tekeningen ongelooflijk expressief. Zijn 'eenvoudige' tekeningen komen de gebaren die hij wil uitdrukken, de houdingen en gelaatsuitdrukkingen, enorm ten goede. De gezichten van zijn personages zijn bijvoorbeeld gereduceerd tot enkele lijnen waarmee je eindeloos kunt spelen. Ook het aantal tekeningen per plaat benadert de intensiteit van die van een roman of een film. Wat betreft de découpage probeer ik serieus de film te benaderen, maar toch funktioneert een strip heel anders. Bij de film bijvoorbeeld heeft het scherm altijd hetzelfde formaat, één beeldgrootte dus, maar bij strips kan dat

variëren. In een film kan een discussie, die twee of drie minuten duurt soms ook uit een vaste kamerastand opgenomen worden, maar bij strips betekent zoiets dat je dat beeld verscheidene keren moet gaan herhalen om al je tekst erin kwijt te kunnen. Het is daarom bij strips ook moeilijker om een uitgebreide dialoog weer te geven.

Hoe werk je eigenlijk? Zijn je schetsen al helemaal vastgelegd voordat je de zwart-wit-verdeling aanbrengt, bijvoorbeeld?

Ik probeer eerst mijn platen in hun geheel globaal op te zetten. Dat is al tamelijk ingewikkeld als er veel verschillende tekeningen op moeten komen. Ik hecht veel waarde aan te achtergronden want daaruit komen de lijnen en hoeken voort die een beeld in hun greep hebben, maar ook de opeenvolging van beelden wordt er erg door bepaald. En wat de 'kleur' betreft, ik wil niet meer werken met genuanceerde schilderijen maar met effen vlakken.

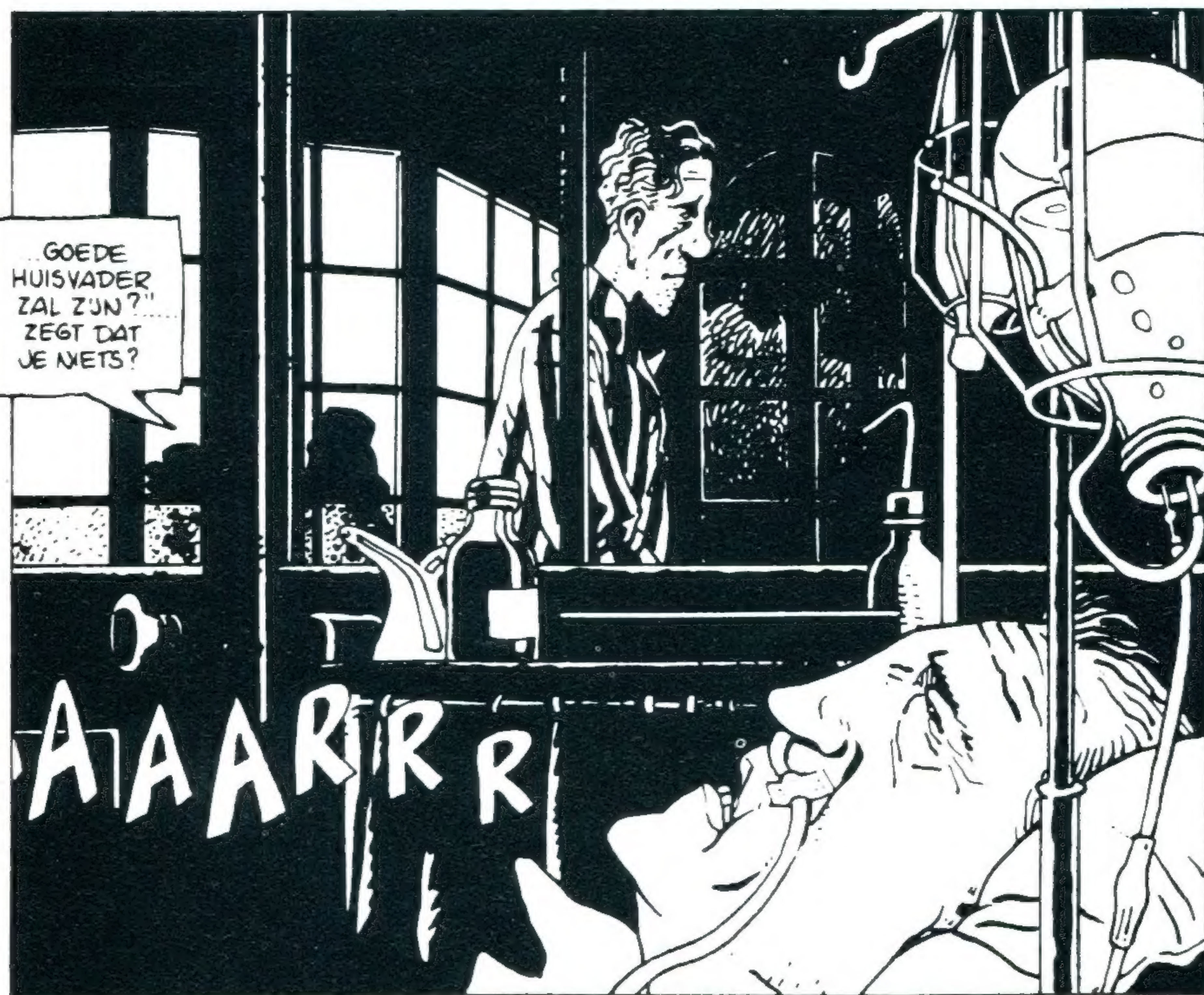
Ik wil graag dat men onmiddellijk de sfeer herkent en ik merk dat ik zoiets gemakkelijker in zwart-wit kan uitdrukken dan in

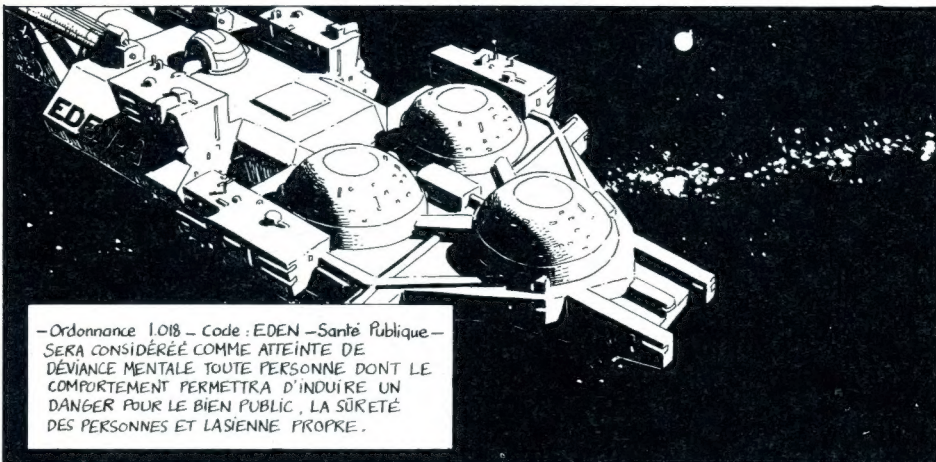
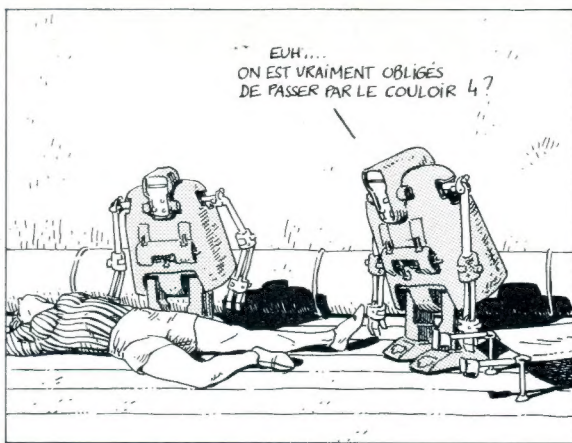
kleur... De filmer Wim Wenders heeft trouwens in *L'Etat des Choses* uiteengezet dat zwart-wit het meest realistisch is en de werkelijkheid beter weergeeft dan kleur dat kan doen. Men moet bij elke situatie, bij elk voorwerp het juiste 'licht' vinden en dat gaat het best door te werken met een vaste grijswaarde zonder kleureninvloed. Met mijn techniek maak ik mijn tekeningen en de grijze kleurschakeringen apart, ik ben niet zo'n technisch tekenaar. Ik heb het ook nog wel anders geprobeerd meer dat gaf weer problemen bij het maken van kleurenopnames. Die platen werden met tien tegelijk in kleur opgenomen, maar dat werd te uniform want de ene plaat vraagt weer een andere belichting dan de andere. Ik ben toen heel anders gaan werken, ik geef nu bepaalde grijswaarden in procenten aan de fotograaf en die brengt dan met plakrasters de tinten op mijn tekeningen aan.

Je ziet het eindresultaat daarvan dus pas als je werk in druk verschijnt?

Ja, maar ik vind dat wel interessant. Veel tekenaars, zoals Swarte en Chaland, werken zo, in zwart-wit of in kleur. Je legt een

Uit 'Het ziekenhuis'

Uit 'Histoires Vraies'

rastervel op de tekening en je bepaalt dan direkt de gewenste grijswaarde. Je kunt op dezelfde manier ook met kleur werken. Dat staat allemaal keurig uitgelegd in het album van Swarte dat in de kollektie 30/40 (van Futupolis) is uitgegeven. Het is een erg opwindende techniek want je moet het helemaal zonder het resultaat erbij te hebben bedenken. Ik moet zeggen dat dat proces wel bij mijn persoonlijkheid past...

Waarom gaat je volgende verhaal in kleur verschijnen?

Voor *Berceuse Electrique* heb me enorm ingespannen om de juiste kleuren aan te brengen bij de sfeer die ik in mijn hoofd had. Het resultaat vond ik tegenvallen en dat is frustrerend, omdat ik er zo mijn best op gedaan had. Ik ben eigenlijk te langzaam om dat allemaal zelf te doen. Van de andere kant zijn mijn wensen zo instinctief dat ik het moeilijk vind om ze aan iemand anders duidelijk te maken, zodat die het voor mij zou kunnen doen. Ik heb zodoende, en om nog wel meer redenen, moeten

besluiten om het maar zelf echt in kleur te gaan doen, zonder dat geraster. Full-color is ook commerciëler. Het laatste nieuws is nu dat de Studio's Hergé mijn inkleuring gaan doen...

Verdiensten

Kun je van je strips rondkomen?

Ja, maar zeker niet zo als degenen die enorm veel albums verkopen. Het is niet altijd een vetpot. Maar intussen lukt het me wel zo'n beetje als ik er nog wat reclamewerk en illustraties bij doe. Er is altijd nog een groot verschil tussen de gerenommeerde auteurs en doorbrekend talent. Wat dat betreft is er een essentieel verschil met de film. Als je van een album 10.000 exemplaren weet te verkopen (dat was zo bij *Het Ziekenhuis*) dan is dat echt wel een succes, maar het levert je maar 3 of 4 miljoen oude francs op... Dat is niet zoveel. Bij voorpublicatie kan elke plaat je zo'n 1500 francs opleveren. Welnu, ik maak 4 tot 5 platen per maand. Ik ben erg laat begonnen: ik

ben 35 jaar en ik heb 2 kinderen, dus, zoals ik al zei, een vetpot is het niet. Als ik niet getrouwd zou zijn, zou het wat anders liggen...

Zou je als striptekenaar graag een grote carrière maken?

Ik heb series gemaakt om boeken te hebben die verkopen. Toen ik *Ray Banana* schreef wilde ik een strip waarin ik plezier zou hebben en die ook beter zou verkopen dan mijn bundelingen van korte verhalen. Je moet iets maken waarvan er 50.000 exemplaren over de toonbank gaan en zoiets moet toch wel te doen zijn.

Berceuse Electrique heeft een oplage van 25.000 en die moet normaal gesproken tamelijk snel uitverkocht zijn. Ik wil dus wel een carrière in het beeldverhaal maar ik wil mijn albums toch ook wel wat spreiden in tijd, zodat ik dan tijd overhoud om andere dingen te doen. Ik geloof niet dat ik in de wieg gelegd ben om de verantwoordelijkheid van een film op me te nemen, want dat is echt een enorme zaak, maar ik zou het best nog wel eens leuk vinden om scenario's te maken.

Comolli

Ben je toch nog steeds in de band van het film maken? Je hebt ook nog contact gehad met Comolli toen hij 'L'Ombre Rouge' maakte...

Ik kreeg de kans om wat te assisteren bij de opnamen en om van gedachten te wisselen met Comolli. Ik was dik bevriend met de dame die de film monteerde. Op een dag zijn we 'ns met de hele ploeg uit eten geweest. Toen bleek met dat Comolli wel een boek van elk van zijn films wilde maken en hij wilde dat toen ook wel in stripvorm doen. Ik had alleen niet zoveel tijd en het moest nogal snel klaar. Ik heb er maar een maand of drie aan gewerkt, voornamelijk om een opzet te maken van zo'n boek. Ik werkte toen met Janick Dionnet die ook de lay-out deed. Meer dan zo'n 10 bladzijden strip heb ik er niet voor gemaakt. Momenteel werk ik met een van de scenaristen die zich bezig houdt met de verhaalkant van Comolli's filmwerk. Helemaal alleen juist als striptekenaar daarmee bezig zijn houdt het risico in dat je een gevangene wordt van je eigen kleine systeem. Ik heb daarom mijn held en de wereld die bij hem hoort aan die scenarist voorgesteld en hij helpt me nu om daarmee een verhaal te maken. Zo blijf ik toch op alle niveau's nog vrij. Ik heb nu het laatste woord en ik kan veranderen wat ik als tekenaar maar wil. Bij de film is dat een normale manier van werken. Bij de strips is dat heel anders, omdat strip-scenaristen een wat delikate positie hebben. Ze hebben namelijk heel wat meer moeite om met dat werk aan de kost te komen.

Voorkeur

Lees je stripverhalen?

Tamelijk weinig, want als je zelf iets maakt kun je beter je ogen daarop gericht houden. Ik vind dat de jonge tekenaars die de-

buteren in het vak wel wat ervaring tekort komen. Dat is wat flauw om te zeggen, maar het is wel waar. Ik vind dat je om verhalen te vertellen toch wel zelf wat meege-maakt moet hebben. De jongeren zijn vaak te zeer door de strip zelf beïnvloed. Ik geloof dat het veel beter is om wat verder om je heen te kijken, naar film bijvoorbeeld of naar de schilderkunst. Soms koop ik wel wat oud werk uit de reeks *Copyright* van Futuropolis. Ik koop wel heel systematisch alles van de mensen waar ik van houd, zoals van Swarte, Clerc, Chaland, Moebius, Tramber en Jano...

Auteurs als Chaland, Clerc of Cornillon vormen dus toch een aparte cultuur binnen de stripwereld?

Chaland redt zich daarin bijzonder goed. Hij heeft een enorm talent om verhalen te herscheppen die een soort archetype zijn. Hij neemt alle cliché's van een bepaalde periode uit het beeldverhaal en hij vertekent ze totaal om er dwaze verhalen van te maken. Zijn verhalen starten wel vaak in de wereld van de strip, maar ze zijn ook en vooral bizarre fantasieën. Serge Clerc heeft als scenarist nog maar weinig gepresteerd, maar toch heeft hij me al een plan voor een verhaal verteld dat me weer aanspreekt. Door een aaneenschakeling van toestanden zit daar toch een fraaie plot in. Ik maak mijn scenario's op een heel andere manier. Ik ben trouwens niet zo door de strip beïnvloed; ik gebruik mijn verhalen als een kapstok om iets aan op te hangen. Ik heb nu bijvoorbeeld 'n verhaal klaar van 30 platen, voor een deel met tekst en al, maar ik laat dat nog een tijd rusten omdat ik er nog over na wil denken. Toen ik begon met de eerste 10 platen was ik nog bezig met het bedenken van de volgende 10, waardoor die weer beter konden worden dan de eerste tien. Zo werkte dat vooral toen ik met striptekenen begon.

Wat betreft *Ray Banana* dokumenteer ik me zo goed mogelijk. Ik ben daarvoor bewust 'lid' van een sekte geworden, voor *Berceuse Electrique* dus, omdat ik niets zelf wilde verzinnen. Ik wilde minstens een stevig houvast.

Je verhalen spelen zich af in een buitenland dat alles van Amerika wegheeft...

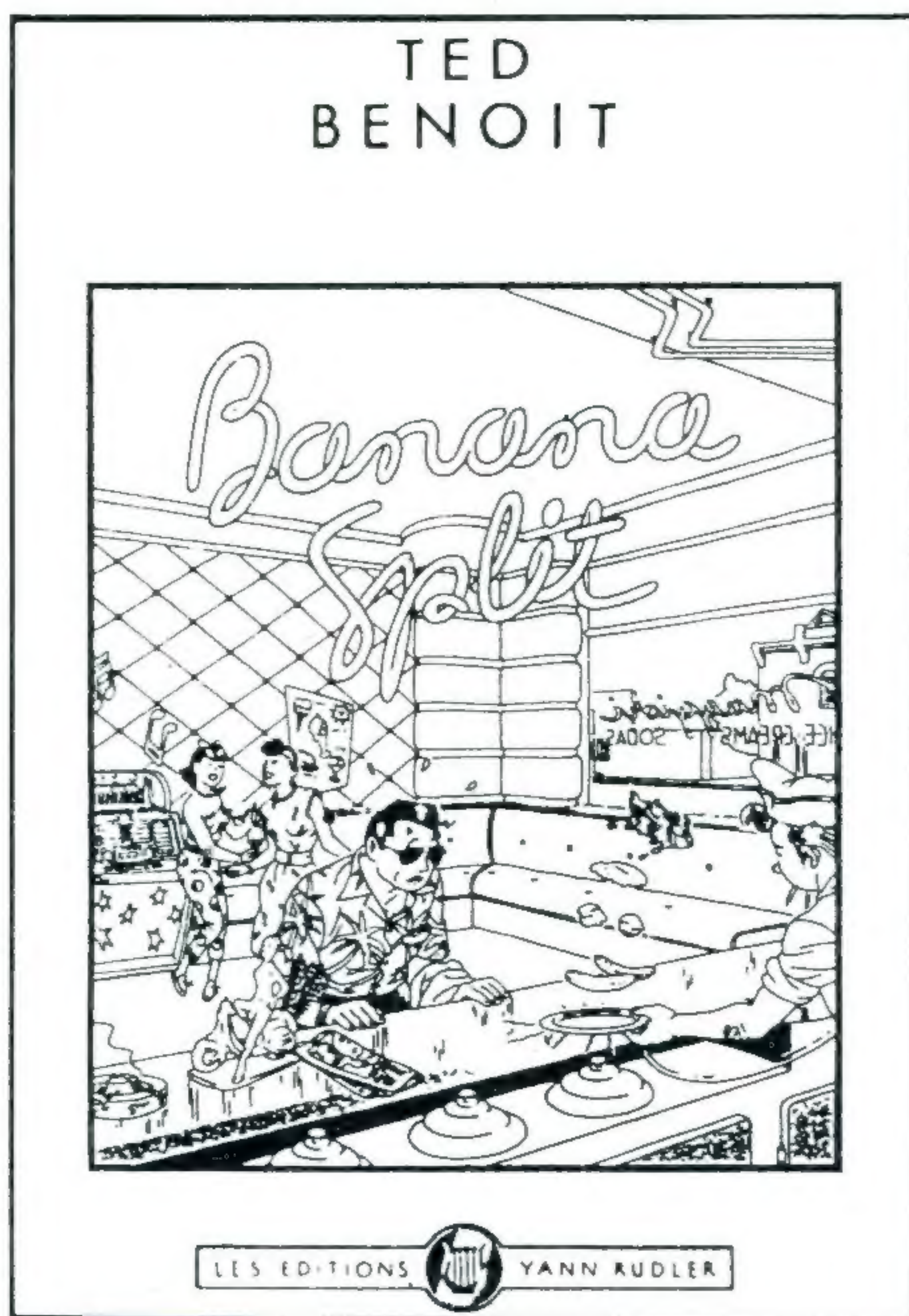
Het komende speelt in Parijs. Maar het is waar dat de Franse politici, of het nu films of boeken zijn, me veel minder zeggen dan hun Amerikaanse tegenhangers. Amerika zit vol tegenstrijdigheden. Een land waar het onmogelijke werkelijkheid kan worden. En dat geeft wel veel mogelijkheden voor fantasie...

Identifikatie

Ben jij zelf een soort stripheld of zou je dat wel willen zijn?

Laat ik het zo zeggen. Serge Clerc of Denis Sire hebben wel de neiging om de wereld door een stripbril te zien. Ze hebben een gedrag als dat van hun striphelden, wat ik onlangs nog echt bij Clerc meemaakte. Ik benader of imiteer mijn personages eigenlijk

alleen door hun kledij of ambiance over te nemen. Ik moet toegeven dat mijn leven aanvankelijk veel dichterbij dat van mijn stripfiguren aansloot, maar veel lezers schijnen te vergeten dat een striptekenaar net als een romanschrijver zijn uren moet maken liefst 8 uur per dag aan je werktafel en dan maar hopen dat dat iets indrukwekkends voor de lezer oplevert. De sfeer van mijn strips, de dekors en zo zijn wel iets van mezelf. Ik denk vaak dat ik er eigenlijk maar eens een jaar op los zou moeten leven en dat ik eens iets heel anders zou moeten doen om aan de kost te komen... Ik zou best wel eens een tijdje politieagent willen zijn of iets in de handel of weet ik wat...

Omslag van het nog te verschijnen album 'Banana Split'.

Niet een soort zonderling verzamelaar?

Ik koop wel veel boeken, maar ik bezit toch geen echt bijzondere verzameling. Ik verzamel wel speciaal geïllustreerde boeken. Dat is een bron van inspiratie voor me, een soort dokumentatie. In die kontekst verzamel ik beeldmateriaal waar ik op de korte termijn niet zoveel aan heb, maar waar ik op een gegeven moment wel uit kan putten. Ik ben gek op architectuur, dekors, binnenhuistafelen, interieurs enzo. Ik leef ook graag met een soort van inrichting die geen fortuin kost. Ik rijd geen auto, het gaat niet om geld in die zin, maar ik heb daar wel een uitgesproken smaak in en dat kan best geld kosten... Op dit moment heb ik mijn belangstelling van Chevrolets verlegd naar hoeden. Hoeden- en automode hebben iets gemeen. Een kwestie van vormgeving.

Wat vind je van de zogenaamde kleine stripuitgeverijen, zoals bijvoorbeeld Futuropolis, die onderhand platgetreden paden volgen bij het volpompen van hun klanten met hun zogenaamde 'pracht-uitgaven'?

Etiene Robial van Futuropolis is daar een prachtvoorbeeld van. In de stripuitgeverij zijn er maar al te veel mensen die alleen

maar oog hebben voor waar ze zelf mee bezig zijn en dat is erg gevaarlijk. Robial is iemand voor wie cultuur identiek is aan strip. Hij is trouwens een graficus en natuurlijk bovenal een unieke uitgever voor wat betreft Frankrijk. Hij maakt mooie boeken en dat eigenlijk alleen maar voor zijn eigen lol. Hij kleunt vaak mis, maar daar staat tegenover dat hij een open oog heeft voor allerlei experimenten. Hij heeft zo bijvoorbeeld 'n boekje gemaakt, dat *Sous Pli Discret* heet en dat gaat over dameslingerie uit de jaren '30. Een geniaal idee. Hij had er voor mij wel 10.000 van mogen verkopen, want je krijgt er dingen in te zien die je niet kent, die je op ideeën brengen, nou ja, prima toch. Het leverde natuurlijk geen franc op en hij moest om de zaak te kunnen bekostigen achteraf toch nog een boek over robots en SF-spielgoed uitbrengen. De manier waarop hij zijn reeks *Copyright* gerealiseerd heeft is al exemplarisch. Op allerlei manieren had ik herdrukken van die verhalen al kunnen kopen en ik heb dat nooit gedaan tot ik aantrof wat hij deed. Hoe hij ze uitgaf, zo'n *Copyright* dat is een mooi boek. Robial heeft steeds nieuwe ideeën en daardoor heeft hij ook invloed. De televisieuitzending *Les enfants du Rock* komt bijvoorbeeld rechtstreeks voort uit zijn uitgeversinitiatieven. Hij weet op de een of andere manier dingen onder de aandacht te brengen door ze op 'n bepaalde manier 'in te lijsten', een kader te geven.

En hoe zit dat met Artefact?

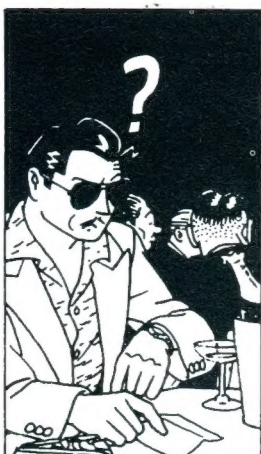
Hebben zeker ook goed werk gedaan. Hun blaadje *A4-Comix* heeft me kennis laten maken met een aantal auteurs die ik zeer bewonder. Ze hebben me kennis laten maken met de Nederlandse stripprominenten en toen ik voor *Libération* strips besprak had ik het eigenlijk altijd over hun albums. Wat ze nu maken weet ik niet. Ik ben het contact kwijtgeraakt.

Cité Lumière

Valt er nog wat te melden over de volgende 'Ray Banana'?

Ook nog iets dat men niet zo weet. Toen ik *Het Ziekenhuis* af had ging ik op vakantie en ik was toen druk bezig met het concept van de strip. Ik was daar meer mee bezig dan met het vinden van een geschikte hoofdfiguur. Op het strand liep een soort dichter rond die Julien Blaine heette, zo'n type met 'n eeuwige zonnebril, die door zijn vrienden Tarzan Ray-Ban genoemd werd. Aan dat type heb ik de naam *Ray Banana* te danken. Maar om op je vraag terug te komen, het tweede verhaal speelt zoals gezegd in Parijs. Een spionageverhaal in de wereld van de kunst. Het hoofdpersonage – naast Ray Banana – is een schilder uit een Oosters land die in Parijs gaat werken tjaja, wat nog meer, over Parijs dus ook. Het verhaal heel *Cité Lumière*...

© Comiland / P.L.G. P.P.U.R. / Vert. Stripschrift.

* En français dans le texte...

Stand nr. 39

(advertentie)

dargaud
presenteert

DE JACHT

DOOR CHRISTIN EN BILAL

'De Jacht' is een macaber en ontroerend verhaal over de geschiedenis van het Stalinisme, verteld via de persoonlijke herinneringen van verschillende politieke bazen uit het Oostblok. Idealisme en teleurstelling, tederheid en wreedheid, sluwheid en naïviteit worden in dit album door Christin en Bilal samengesmeed tot de indrukwekkende achtergrond waartegen het schouwspel van de politieke macht plaatsvindt.

**VERSCHIJNT HALF OKTOBER
84 PAGINA'S IN HARDCOVER
f 18,95/Bfr. 365**

Bilal

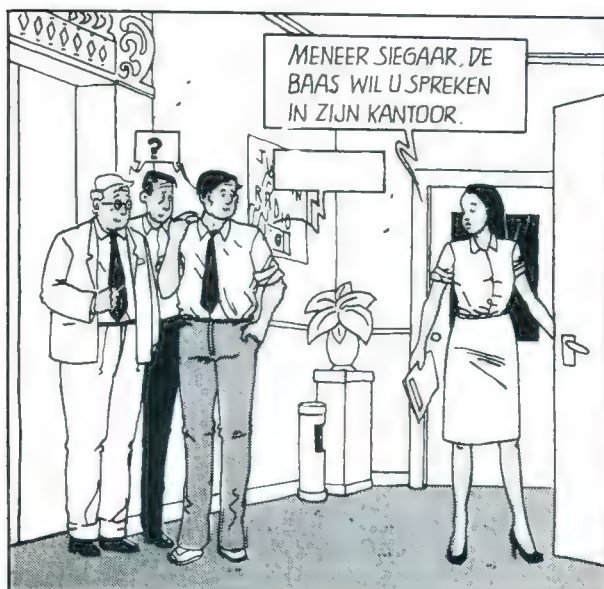
OPERA

Tekst
en
Tekeningen :

NIEUWE SERIES VAN DE LOMBARD UITGAVEN

Stand nr. 38

ARIA

door Weyland

- De omzwervingen van Aria
- De berg van de heksenmeesters
- De 7e poort

HANS

tekeningen: Rosinski
tekst : Duchâteau

- Het laatste eiland (wk 43)

IAN KALEDINE

tekeningen: Ferry
tekst : Vernal

- De witte nacht
- Het geheim van de Taïga

KAPITEIN SABEL

door Gine

- De vlucht van de Pelikaan
- Miss Face

**STRIP 3-DAAGSE BREDA
STAND ALBRACHT
LEKTUUR DIENSTEN**

**OOK DIT JAAR SIGNEREN
TOP TEKENAARS HUN WERK!**

LESTER COCKNEY

door Franz

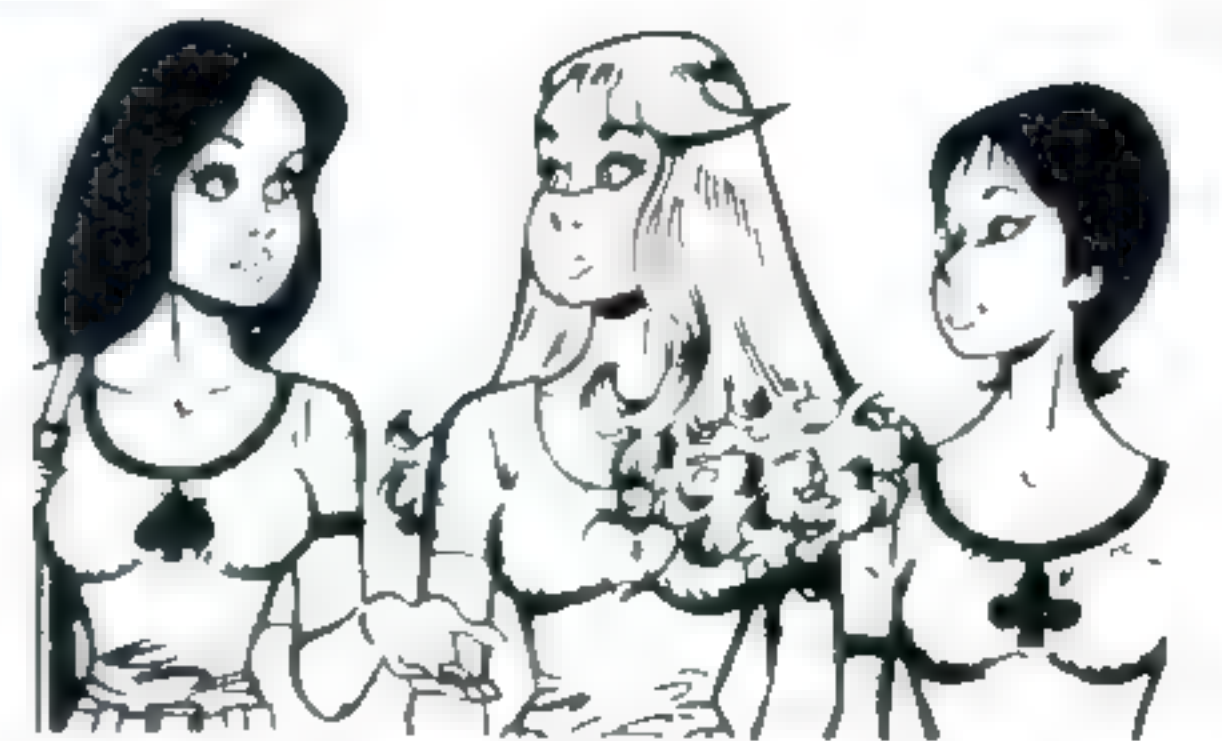
- De dwazen van Kaboel 1
- De dwazen van Kaboel 2

POKERVROUW

tekeningen: Renaud
tekst : Vernal

- Operatie olietanker
- Safari in de groene hel

VASCO

door Chaillet

- Goud en wapens

**DE LOMBARD UITGAVEN
VERKRUGBAAR BIJ UW
STRIPSPECIALZAAK OF
TUDSCHRIFTENHANDEL**

Bon voor strip-info

stuur deze bon naar: Albracht Lektuur Diensten
Postbus 60
3417 ZH Montfoort
de Lombard fonds-folder wordt u gratis toegezonden

naam : _____
adres : _____
postcode: _____ plaats: _____

VIJFTIG JAAR COMIC-BOOKS

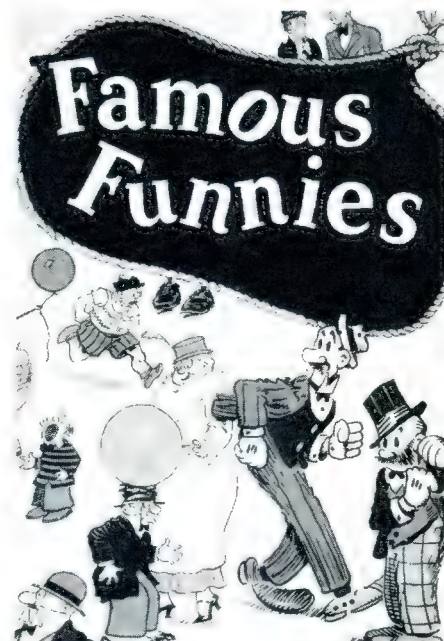
Het begin van het Bronzen tijdperk?

door Jac Drewes

Het is dit jaar precies vijftig jaar geleden, dat het eerste comic-book verscheen. In 1933 kwam uitgever M.C. Gaines, de vader van de beroemde William Gaines, de uitgever van de EC-comics en MAD, op het idee krantenstrips als reklamemateriaal af te drukken in een boekje van krantenpapier op het halve formaat van de zondagsbijlage met een kleurenkiftje eromheen. Om te proberen liet hij er een stickertje op plakken met tien dollarcent erop en ze zo bij de kiosken en 'newsstands' te koop aanbieden. Toen ze in enkele dagen uitverkocht waren, was een nieuwe verschijningsvorm voor strips geboren, die het tot op de dag van vandaag heeft volgehouden, zij het met veel ups en downs. In het eerste boekje *Funnies on Parade* verschenen o.a. strips als Mutt & Jeff, Joe Palooka en Skippy. Nog hetzelfde jaar verschenen *Famous Funnies* en *Century of Comics*. Zij vormden de voorhoede van een immense stroom van miljoenen comic-books, die sindsdien hun weg naar het lezerspubliek hebben gevonden.

Ging het bij de eerste comic-books nog om herdrukken van krantenstrips, in 1937 verscheen *Detective Comics* met speciaal voor dit boekje getekende verhalen. In snel tempo volgden verschillende titels elkaar op, vaak afgeleid van reeds bestaande pulp-magazines. In 1938 verscheen *Action Comics 1*, met daarin het eerste optreden van een heel nieuw soort stripfiguur, de superheld: Superman. De superheld beschikt over een gewone en een geheime identiteit. In zijn geheime identiteit treedt hij gekostumeerd op, en beschikt hij over buitengewone mogelijkheden, die van superheld tot superheld verschillen, en kenmerkend zijn. De wijze waarop zij aan deze bijzondere vermogens zijn gekomen kan zeer verschillend zijn. De een komt van een vreemde planeet (Superman), anderen worden aan straling blootgesteld (Fantastic Four). Sommigen ontwikkelden hun bijzondere vermogens door veel oefening (Batman) of als door straling opgewekte compensatie voor een handicap (Daredevil). Een eigenschap, die de meeste superhelden in een of andere vorm wel bezitten, is het spotten met de zwaartekracht, waardoor zij zich snel en in alle denkbare richtingen kunnen verplaatsen. De superhelden worden vaak als goden van een moderne mythologie afgeschilderd. Er zijn ook nogal wat overeen-

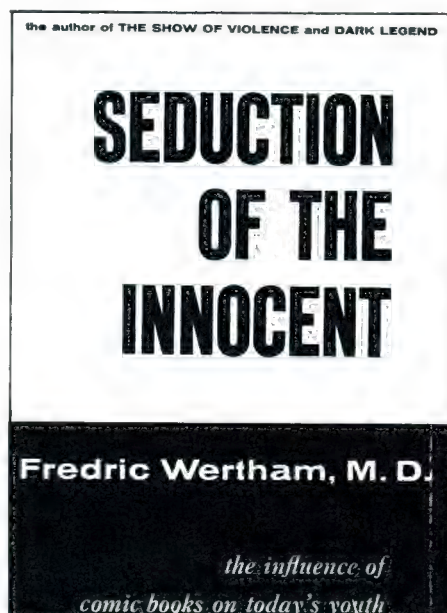
komsten met de oude griekse en andere mythologieën. Hoe het ook zij, de superheldenverhalen bleken en blijken geweldig aan te slaan bij een jonger lezerspubliek, dat in hun avonturen schijnbaar makkelijke identifikatiepunten vindt. Door het grote aantal en de grote verscheidenheid aan super-

helden vraagt het kunnen volgen van de verhalen nogal wat voorkennis en inwijding in de superheldenwereld. De superhelden strips hebben in het gebruik van attributen en ook in de verhaallint hun eigen idioom, dat kinderen zich blijkbaar wel, maar niet ingewijden zich maar moeilijk eigen kunnen maken.

Zoiets als Superman was in de krantenstrips nooit verschenen, met uitzondering misschien van The Phantom van Lee Falk. In 1939 kwam Batman in *Detective Comics 27* Superman gezelschap houden. Zij stonden aan het hoofd van een lange rij van superhelden, die voor kortere of langere tijd in de comic-books hun superdaden verrichtten. Vooral tijdens de tweede wereldoorlog hadden zij handen vol werk aan het bestrijden van de nazi's, Hitler en de Japanners. De superhelden hebben de ontwikkeling van de comic-books in hoofdzaak bepaald, en de ontwikkeling van de comic-books is dan ook onlosmakelijk met hun levensgeschiedenis verbonden.

Comic-books zijn echter nooit helemaal privédomein van de superhelden geworden. Alle denkbare stripgenres zijn er in terug te vinden: Western, detective- en misdaadverhalen, SF-strips, oorlogstrips, Horror, en tegenwoordig nogal populair Sword & Sorcery en Fantasy. Ook de beroemde Walt

Disney-strips worden sinds jaar en dag in comic-books gepubliceerd. In die vorm kent ook Nederland al meer dan dertig jaar het comic-bookformaat.

Golden Age en Silver Age

Toen de tweede wereld oorlog voorbij was, moesten de superhelden op zoek naar nieuwe tegenstanders. Zij vonden deze binnenshuis en de comicbooks beleefden een fantastische bloeiperiode. De uitgever van Superman en Batman zette in één maand soms meer dan 9 miljoen comic-books om. Vele nieuwe uitgevers waagden de stap en uit deze tijd stammen ook de al genoemde EC-comics. Maar in de jaren vijftig kwamen de comic-books maatschappelijk in diskrediet, vooral door het optreden van Dr. Fredrik Wertham. In zijn boek *Seduction of the Innocent* meende hij aan te kunnen tonen, dat het lezen van de comic-books bij jongeren tot criminaliteit leidt. Er kwam, in het voetspoor van McCarthy's heksenjacht van die jaren, een Senaatscommissie voor een onderzoek naar jeugdcriminaliteit, en de comic-books raakten in verval. Distributeurs weigerden bepaalde comics nog te verspreiden, de uitgevers namen een gedragscode aan, the Comics Code, waarin zij zich verplichtten geen sex en geweld, en andere schadelijke zaken voor de tere kinderziel in hun blaadjes op te nemen. Een tijdperk was voorbij, door de liefhebbers achteraf al gauw de gouden eeuw (Golden Age) van de comicbooks genoemd. Het leek zo goed als afgelopen met de comic-books. Een groot aantal uitgeverijen ruimde het veld, of schrompelde ineen tot minimale omvang. Oplagen, die in het begin van de jaren vijftig soms meer dan twee miljoen per titel hadden bedragen, daalden met sprongen. Begin zestiger jaren waren er eigenlijk nog maar twee belangrijke uitgevers over: DC, met zijn onverwoestbare helden Superman en Batman, en het voormalige Timely/Atlas, dat onder de naam Marvel Comics, de titel van het eerste superhelden-comicbook van deze uitgever, enkele comic-books met hoofdzakelijk mysterieverhalen uitgaf.

In 1961 ontwierpen Stan Lee en Jack Kirby voor Marvel een heel nieuw type van superhelden, de Fantastic Four. In 1962 volgde Spiderman van Stan Lee en Steve Ditko. Bij deze superhelden werd veel meer aandacht gegeven aan hun gewone, menselijke kant, en dit bleek de formule om het superheldendom weer nieuw leven in te blazen. Een nieuw bloeitijdperk van de comicbooks was aangebroken: Silver Age, of door Marvel ook vaak als Marvel Age of comicbooks aangeduid.

Een andere belangrijke verandering, die in 1961 plaats vond, was de prijsverhoging naar twaalf dollarcent. In de loop van de tijd was wel het aantal pagina's per comicbook steeds kleiner geworden (1933-1943: 64 pagina's, 1944-1951: 48 pagina's, 1951-1961: 32 pagina's voor een doorsnee comic-book), maar de prijs was steeds tien dollarcent gebleven: 'All in color for a dime'. In 1969 werd de prijs verhoogd naar 15 cent, waarna vanaf 1972 de prijs gesta-

dig steeg, naar 60 cent nu.

De populariteit van de comic-books nam weer toe. De TV bleek een machtige bondgenoot met series als Batman en Tarzan. In 1966 is de oplage van Superman weer 2 miljoen, van Batman 900.000. Walt Disney Comics & Stories halen in dat jaar 350.000 en Marvels Thor 300.000. Andere Marvel-comics halen hogere cijfers, maar DC is nog steeds nummer één. Op de achtergrond blazen Gold Key (ontstaan uit Dell), Charlton, Harvey en Archie een bescheiden partijtje mee. Pogingen van nieuwe uitgevers, zoals Tower met zijn THUNDER-agents door Wallace Wood, lopen ondanks goede kwaliteit, door de ontstane monopoliepositie van de twee groten op niets uit.

Een ander nieuw verschijnsel in deze periode is de opkomst van het comicbook-fandom. De lezers van de Golden Age- en

vooral van de EC-comics zijn inmiddels volwassen geworden en gaan zich flink tegen hun geliefde superhelden en comic-books aan bemoeien. In 1966 vindt, als afsplitsing van soortgelijke bijeenkomsten voor SF-liefhebbers, de eerste comic-conventie plaats, een zogenaamde Comicon, waarvan er nu een dertigtal per jaar in Amerika worden gehouden. Comic-books worden vanaf dat moment kritisch gelezen en gevolgd. Er verschijnen ingezonden brieven-rubrieken in de comic-books en tijdschriften (fanzines) waarin comic-books worden besproken en geanalyseerd (Rocket Blast Comic Collector 1961, The Comic Reader 1964).

Een kapitaalcrachtige groep gaat oude comics verzamelen, en de prijzen schieten omhoog. Niet-liefhebbers zien een nieuwe markt voor investering ontstaan en mengen zich met groot geld in de slag. Voor Action 1 moet momenteel in nieuwstaat \$12.000,— worden betaald, meer dan 100.000 maal de prijs van 1938!

Eind jaren zestig treed een soort scheiding der geesten op. Comics zijn geliefd leesvoer op de campussen van de revolterende universiteiten en hogescholen, maar anderen zien in de comic-books juist een superamerikaanse uitdrukkingvorm. Als één van de reacties op de bestaande cultuur ontstaan de underground-comics, soms met zichtbare verwijzing naar de comicbooks, zowel in positieve (EC), als in negatieve zin. De kwaliteit van deze underground-comics is zeer wisselend geweest, maar heeft stripcopyfeen voortgebracht als Crumb, Corben, Shelton, Bodé, Holmes en Jaxon.

De schrijvers en tekenaars, die werkten voor de officiële uitgeverijen, keken met enige jaloersheid naar de vrijheid van de undergroundtekenaars. De toch al geringe vrijheid van de comic-book-artists werd aan het begin van de jaren zeventig verder ingeperkt, omdat het de comic-books steeds mindere voor de wind ging. Onder andere de toestroom van voormalige fans zorgde eind zestiger, begin zeventiger jaren nog één maal voor een opleving (Nick Fury van Jim Steranko, Green Lantern/Green Arrow van Neal Adams, Conan van Barry Smith, Swamp Thing van Berni Wrightson), maar de positie van de comic-book-industrie werd weer steeds moeilijker. De verkopen daalden, voor vele titels tot slechts 100.000 exemplaren per maand, de makers waren ontevreden en ongeïnspireerd. Sommigen zochten hun heil in zogenaamde groundlevel-comics als Star-Reach en Imagine, waarin ze verhalen kwijt konden, niet gebonden door de Comics Code en de inzichten van de uitgever.

Anderen gingen er toe over, op een idee gebracht door de undergroundcomics, hun strips in eigen beheer uit te geven (Elfquest van Wendy Pini, The First Kingdom van Jack Katz).

Betalingsgeschil

Vooral ontstond er steeds meer ontevredenheid bij de makers van de comic-books over de betaling en over het feit dat de ont-

worpen stripfiguren automatisch eigendom van de uitgeversmaatschappij werden. Dat het ook anders zou kunnen leerden zij vooral bij hun kennismaking met de Europese stripmarkt. De uitgevers zagen de bui hangen en kwamen met hun zogenaamde 'Work-made-for-hire'-contacten, waarin de 'artists' afstand deden van alle rechten en waarin de gegroeide traditionele verhoudingen van de comic-book-productie werden bevestigd. De schrijvers en tekenaars kwamen in opstand, probeerden tot een belangenvereniging te komen (Comics Guild, zie SS 129/130), of weigerden de nieuwe contracten te tekenen. Velen, en zeker niet de minsten, verlieten de comic-books, zoals Jack Kirby, Neal Adams, Bernie Wrightson, Barry Smith, Frank Brunner en Mike Ploog.

Een nieuwe uitgever had in 1973 nog geprobeerd om op de voorwaarden van de topariesten comic-books uit te geven. Atlas kwam met een kleine dertig comic-booktitels en vier magazines op de markt, maar dat leverde niet ineens de verwachte kwaliteit en bijbehorende verkoopsuccessen op, zodat zij na een half jaar weer het veld moest ruimen.

De strijd tegen met name Marvel culmineerde in de kwestie rond het bezit van de stripfiguur Howard the Duck, toch al veelbesproken in verband met de plagiaatskwestie met Disney. Bedenker van de figuur was Steve Gerber, die besloot de bezitskwestie uit ten treure juridisch uit te vechten. Om de dure Amerikaanse rechtsgang te bekostigen werd door de nieuwe uitgever Eclipse ter ondersteuning het comic-book *Destroyer Duck* van Gerber en Kirby uitgebracht, alsmede een F.O.O.G.-portofolio (Friends Of Ol' Gerber, naar analogie met de Marvelslagzin F.O.O.M.: Friends Of Ol' Marvel), met daarin belangeloze bijdragen van bijna alle contestanten. De zaak loopt nog steeds.

Magazines

Bij Marvel zat men deze ontwikkeling niet met lede ogen aan te kijken. Inmiddels uitgegroeid tot de grootste uitgever bezon men zich voortdurend op nieuwe mogelijkheden. Om aan de eisen van een verouderend lezerspubliek tegemoet te komen, ging men er toe over strips uit te brengen op het grotere magazine formaat. Daarbij zou men niet gebonden zijn aan de regels van de Comics Code. Het redelijke succes van uitgever James Warren met magazines als *Creepy*, *Eerie* en *Vampirella*, mede gebaseerd op de oude EC-traditie, had hen op dit idee gebracht. Marvel kwam met tijdschriften als *Incredible Stories of Science Fiction*, *Savage Tales*, *Marvel Super Special*, *Marvel Preview/Bizarre Adventures*, *Dracula Lives* en *Howard the Duck* op de markt. Behalve het nog steeds lopende *Savage Sword of Conan*, waren ze geen lang leven beschoren.

In 1977 verscheen *Heavy Metal*, door de uitgevers van het satirische tijdschrift *National Lampoon* van Metal Hurlant en andere Europese stripmagazines afgekeken. Gezien het hele andere concept een doorbraak voor Amerika, met een redelijk succes, vooral ook onder niet met comic-books opgegroeide lezers. Marvel reageerde met een soortgelijk blad in kleur: *Epic*, waarbij ook de tekenaars en scenaristen hun eigen rechten behielden. Ook dit magazine lijkt redelijk succes te hebben.

De zwart/wit magazines doen het echter steeds slechter. Begin dit jaar moest zelfs Warren de uitgave van *Creepy*, *Eerie*, *Vampirella* en 1994 stopzetten. Alleen de nieuwe uitgaven van Denis Kitchen, *The Spirit* en *Steve Canyon*, lijken nog goede mogelijkheden te bieden.

Nieuwe uitgevers

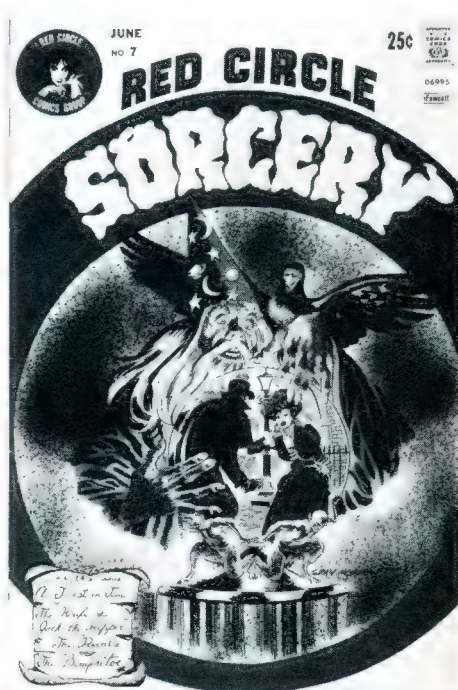
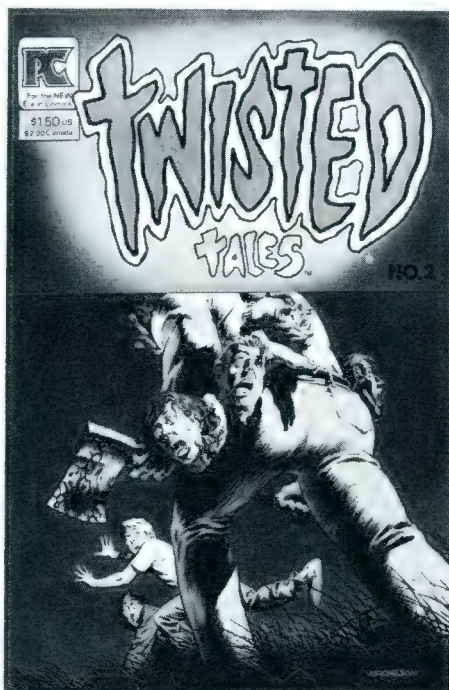
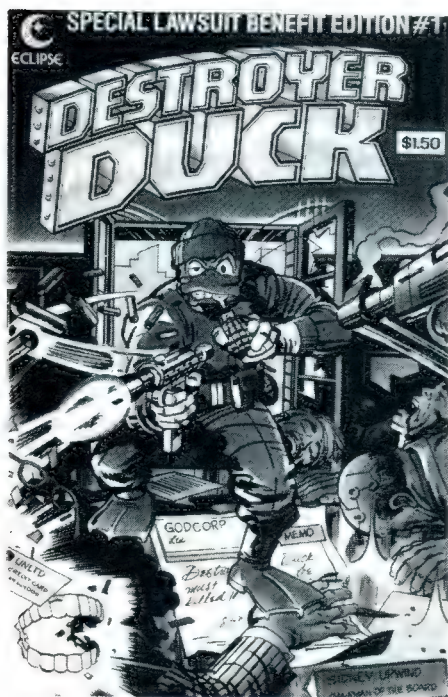
Maar het tij was niet meer te keren. het grote potentiële aan loslopende topar-

tiesten, die best bereid waren strips en comic-books te maken, maar dan op hun voorwaarden, vond nieuwe uitgevers bereid om hun werk uit te geven. Het al genoemde Eclipse startte aanvankelijk met Eclipse Magazine en albums van het zogenaamde Europese formaat (albums zoals wij die kennen, maar dan in verhouding veel duurder). Inmiddels zijn zij ook weer op comic-books overgeschakeld, zoals naast *Destroyer Duck: Sabre* (Paul Gulacy), *Scorpio Rose* (Marshall Rogers) en de prachtige 'one-shot' *John Law, detective*, een voorloper van de *Spirit* van Will Eisner. Pacific Comics startte eigen comic-books met *Captain Victory* (Jack Kirby), *Starslayer* (Mike Grell), *Groo the Wanderer* (Sergio Arragones) en *Ms. Mystic* (Neal Adams). Bijzonder veelbelovend zijn van deze uitgever de nieuwe series *Alien Worlds* en *Twisted Tales*, waarvoor voormalig Corben-scenarist Bruce Jones als 'editor' werd ingehuurd. Hierin worden de Horror- en SF-traditie van EC veelbelovend hernomen.

Deze comics worden gedrukt op zwaarder - Baxter - papier en zijn naar mijn idee het beste wat in de afgelopen 25 jaar in de comic-books is verschenen. PC brengt op hetzelfde 'Baxter-formaat' ook herdrukken van vroeger stripwerk van Bernie Wrightson en Wallace Wood.

Als derde nieuwe uitgever heeft zich inmiddels First Comics gemeld, ontstaan uit een groepje mensen, dat betrokken was bij de SF-toneel-trilogie *Warp*. Behalve *Warp* (Frank Brunner) brengt First momenteel *E-man*, een revival van een populaire Charlton-held uit het begin van de jaren zeventig (Joe Staton), *Starslayer*, overgenomen van PC, en *American Flag* (Howard Chaykin).

Een vierde uitgever met grootse nieuwe plannen is Red Circle, in de jaren zeventig ook al kortstondig op de markt geweest. Onder leiding van voormalig Marvel-

tekenaar Rich Buckler brengt men titels als *The Mighty Crusaders*, *The Fly*, *The Black Hood* en *The Shield*, en reprints van de oude THUNDER-agents van Tower.

Al deze comics verschijnen zonder advertenties voor \$1 (Baxter \$1,50), zodat bij deze revival van 'All in color for a buck' moet worden gesproken. De comics worden met tussenpozen op de markt gebracht, zodat men niet dezelfde risico's loopt als Atlas in 1973.

Marvel en DC

Dit betekent niet dat Marvel en DC nu langzamerhand het veld moeten ruimen, integendeel: het gaat ze weer meer voor de wind dan sinds jaren. In 1981 was de maandelijkse omzet van comic-books bij Marvel opgelopen tot 5 miljoen, zonder dat overigens een titel afzonderlijk meer dan 400.000 exemplaren haalde (X-men ± 350.000).

Uiteraard bleven er voldoende goede tekenaars achter om comic-books van enige kwaliteit uit te brengen.

Onder druk van het betalingsgeschil kwamen Marvel en DC met nieuwe honoringsregels in 1981, in navolging van de nieuwe uitgevers Eclipse en Pacific. Voortaan zou van alle comics, die van een titel boven de 100.000 verkocht zouden worden, een bepaald percentage naar de schrijver, tekenaar en inkter gaan als royalties (bij PC boven 90.000). Voor bovengenoemd X-men-comic-book zou dat b.v. voor de schrijver op \$3000,— per maand ofwel \$36.000,— per jaar neerkomen! Tekenaar en inkter krijgen hetzelfde of de helft, al naargelang de bijdrage van ieder in de totstandkoming. Een aanzienlijke verbetering in inkomen. Het werken voor de officiële comic-book-industrie is dus veel aantrekkelijker geworden. Van alle DC-titels haalden in 1981 13 van de 29 de 100.000 exemplaren-grens, bij Marvel lag dit percentage hoger.

Een andere belangrijke verandering lag in het als paddestoelen uit de grond rijzen van zogenaamde 'specialtyshops', winkels waar alleen comics- of SF-boeken worden verkocht. Marvel en DC gingen over tot het uitbrengen van comic-books alleen voor deze winkels: 'Direct Sales-comics', die dus niet meer op de 'newsstands' verkocht werden. De eerste directsales-comic van Marvel, *Dazzler 1*, haalde een verkoop van meer dan 300.000 exemplaren, de eerste DC, *Madame Xanadu*, van 96.000 exemplaren. Marvel heeft nu drie series die uitsluitend direct-sales verkocht worden: *Micronauts*, *Moon Knight* en *Kazar*. Deze specialtyshops zijn ook ontstaan op basis van het steeds groeiende leger van serieuze comic-book-fans, wat ook weer een nieuwe rij fanzines heeft opgeleverd, zoals het smaakmakende *The Comics Journal*, *Comics Feature/Media Showcase*, *Amazing Heroes* en het professioneel uitgevoerde *Comics Scene*.

Zowel Marvel als DC hadden het geluk, dat zij de laatste jaren een aantal nieuwe kassuccessen in huis bleken te hebben. Bij Marvel waren dat vooral de *X-men* en de nieuwe versie van *Daredevil*, van de hand van de al haast verafgode jonge tekenaar Frank Miller. Verder genoot het werk van de tekenaar John Byrne een gretige aftrek bij de fans. DC scoort de laatste tijd hoog met 'The New Teen Titans' van George Perez.

Behalve via de direct sales, proberen Marvel en DC ook op allerlei andere manieren de gunst van het nieuwe lezerspubliek te winnen en te behouden. Vooral het concept van de zogenaamde mini- en maxi-series, waarbij het aantal nummers dat er van een titel verschijnt op voorhand wordt beperkt, is zeer succesvol gebleken. Van nummer 1 van de miniserie *Wolverine* zette Marvel 600.000 exemplaren af.

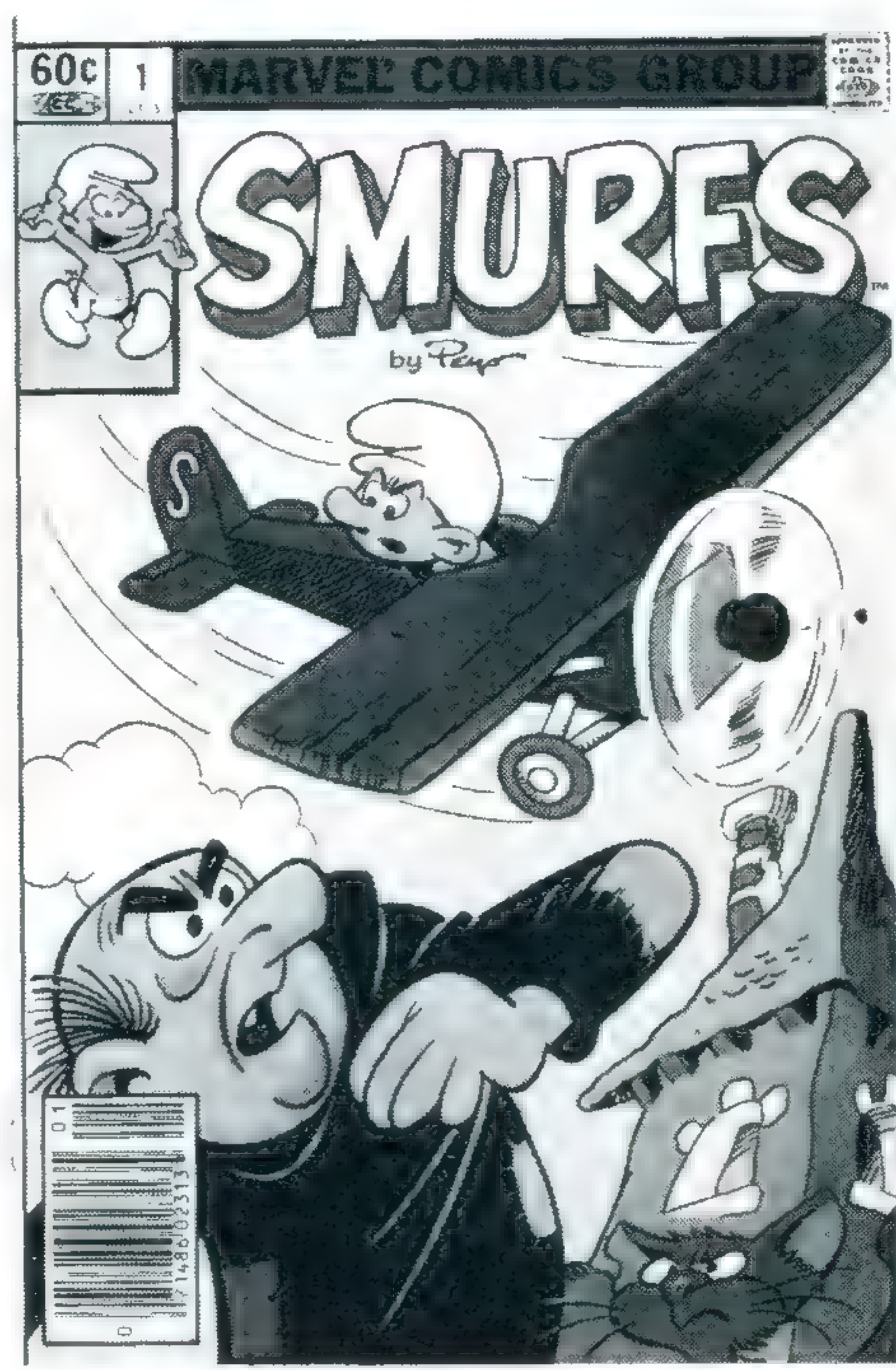
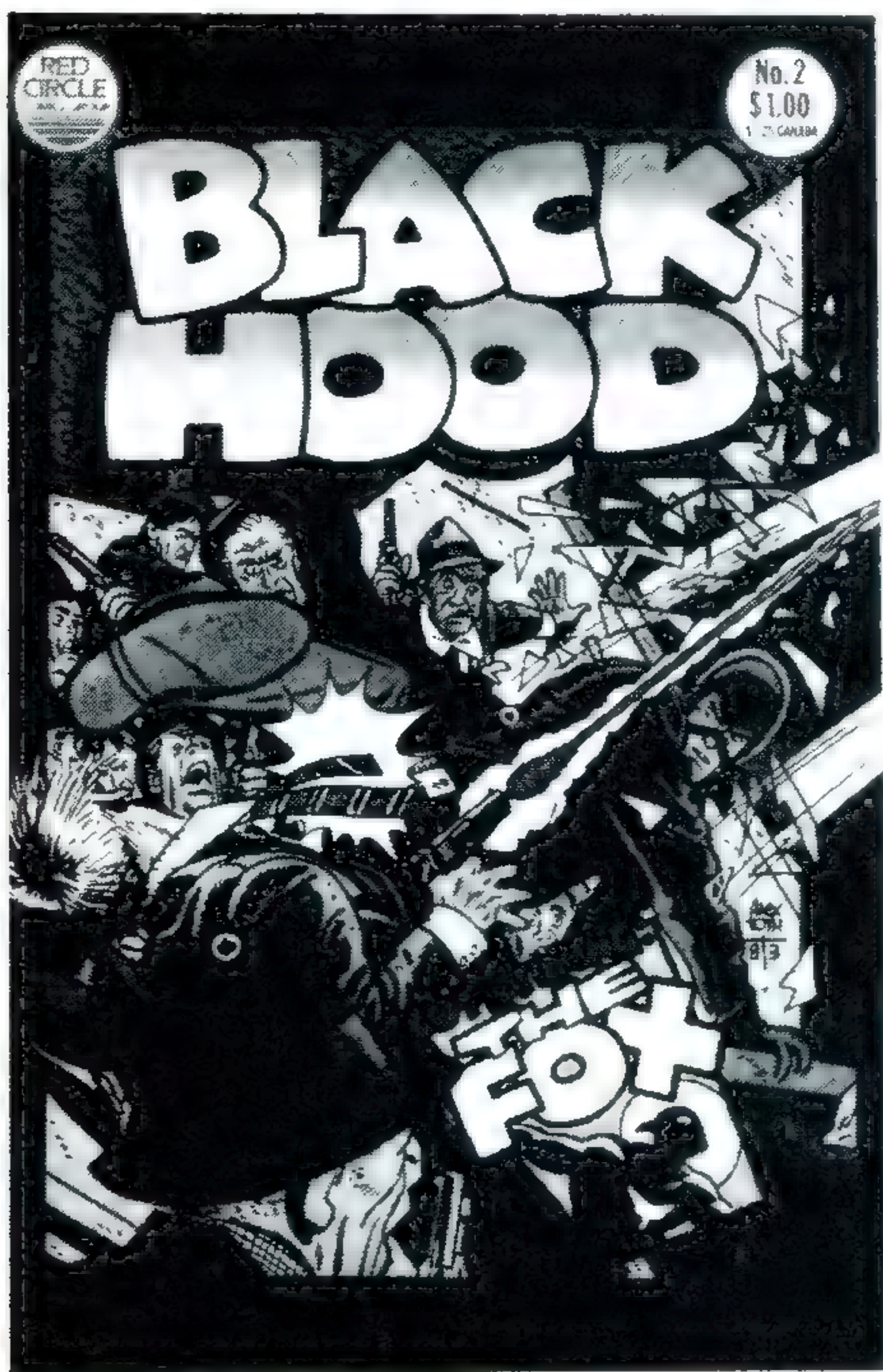
Ook aan de kritiek van de slechte reproductie op het aloude krantenpapier werd

tegemoet gekomen via het uitbrengen van speciale comics op het al genoemde Baxter-papier. Marvel brengt zijn *Marvel Fanfare* op het nog zwaardere Hudson-papier en de inmiddels weer tot comic-book-formaat verkleinde *Marvel Super Special* en *Bizarre Adventures* op Baxter. DC brengt de maxi-serie *Camelot 3000*, van de hand van Judge Dredd-tekenaar Brian Bolland en het prentieuze *Ronin* van Frank Miller op 'Baxter-formaat'. In december 1983 gaat DC bijna alle comics op Mando-papier uitbrengen, ongeveer een kwart zwaarder dan krantenpapier. De prijs wordt dan \$0.75. Ook een heel nieuwe comics-lijn van Marvel, *Epic-comics*, wordt als Baxter-comic gebracht. Prijzen variëren inmiddels voor deze comics van \$1,25 tot \$2,50, maar dat schijnt de liefhebbers nauwelijks te deren.

Marvel is ook gestart met het uitbrengen van zogenaamde *Graphic novels*, ontleend aan het Europese albumformaat en een vaag concept over een nieuwe vorm van stripmaken. Reden genoeg in ieder geval voor Dargaud om zich na lang aarzelen ook met andere albums dan *Kuifje* en *Asterix* op de Amerikaanse stripmarkt te wagen. Groot succes hebben in Amerika overigens de *Smurfen*, waarvan bij Marvel inmiddels ook enige comic-books zijn verschenen.

Begin van het bronzen tijdperk?

Het is nog te vroeg om uit te maken, of deze opleving van de comic-books het begin zal vormen van een heel nieuwe tijdperk van bloei. Alle voorwaarden lijken aanwezig. Het comic-book als verschijningsvorm voor strips heeft een groot aantal moeilijke jaren doorstaan, maar zit weer in de lift. De omzet van Marvel steeg in 1982 met 20%, vooral in de direct sales (42% omhoog). Misschien dat later over deze periode gesproken zal worden als het bronzen tijdperk. Hopelijk levert het in ieder geval veel goede strips op.

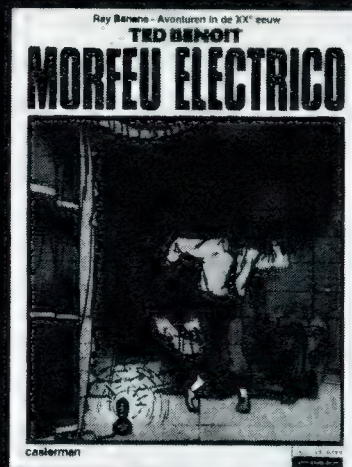
WAT IS DAT,
EEN MORFEU ELECTRICO?

Ted Benoit : **MORFEU ELECTRICO**

Ongetwijfeld hét beste verhaal
van Ted BENOIT met Ray Banana
in de hoofdrol.

Zwart/wit gebonden 112 pagina, fl. 19,90

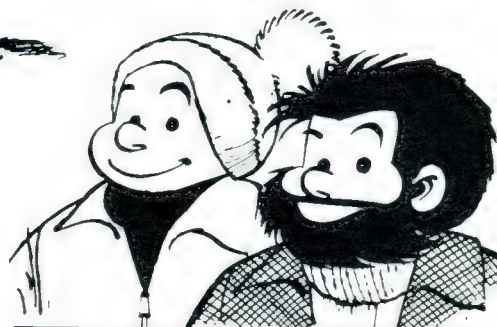
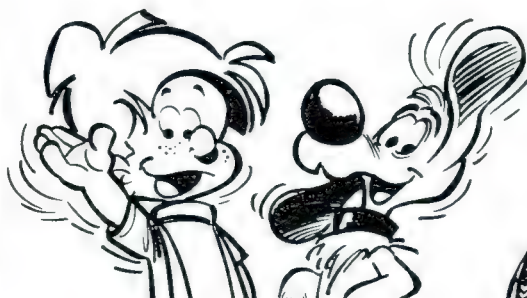
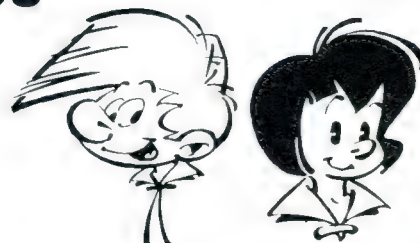
WORDT VERVOLGD
ROMANS

(Advertentie)

Stand nr. 25

de allerbeste strips
komen
uiteraard van

DUPUIS

Uitgeverij Dupuis N.V. - Industriestraat 13 - 6135 KE Sittard

Dick Matena: 'Full color is worstelen met de materie'

Foto: Hans van den Boom

door Rob van Eijck en Hans van den Boom

Met het verdwijnen van Comix International en de andere bladen van Semic raakten de lezers in ons land begin vorige jaar het zicht op het nieuwe werk van Dick Matena kwijt. Dat er nieuw werk wàs stond vast, want regelmatig doken in Heavy Metal en in diverse Spaanse en Franse bladen voor ons onbekende verhalen op, gemaakt voor het Spaanse agentschap *Selecciones Ilustradas* van Josep Toutain (zie ook *Stripschrift* nr. 161). Dick tekende voor Toutain verder aan zijn reeks korte verhalen met bekende figuren in de hoofdrollen (de Mythen) maar voltooide ook het album 'De Prediker' (waarin hij voortbouwde op het thema uit het verhaal 'Amen') en het vervolgverhaal 'Het Web' dat nu in diverse bladen gepubliceerd wordt, en Lazarus Stone, dat binnenkort in album uitkomt bij Les Humanoïdes Associés.

Verder heeft hij als experiment een kort full color-verhaal geschilderd voor de Spaanse *Creepy* en is hij sinds kort begonnen aan een 40-paginaverhaal in dezelfde techniek. Het ziet er naar uit dat 1984 een duur jaar voor Matena-fans zal gaan worden, want naast 'De Prediker' dat nu eindelijk ook in het Nederlands zal gaan verschijnen zit een boekuitgave van 'De Mythen' in de pen en wil het nu echt op stapel staande maandblad 'Titanic' (zie ook de nieuwsrubriek) zijn nieuwe full color-strip gaan publiceren.

Wij vroegen Dick, die na 1½ jaar verblijf in Spanje tegenwoordig midden in de Belgische bossen woont, over zijn recente werk wat meer te vertellen.

Een voor de hand liggende vraag: waarom ben je in Spanje gaan wonen?

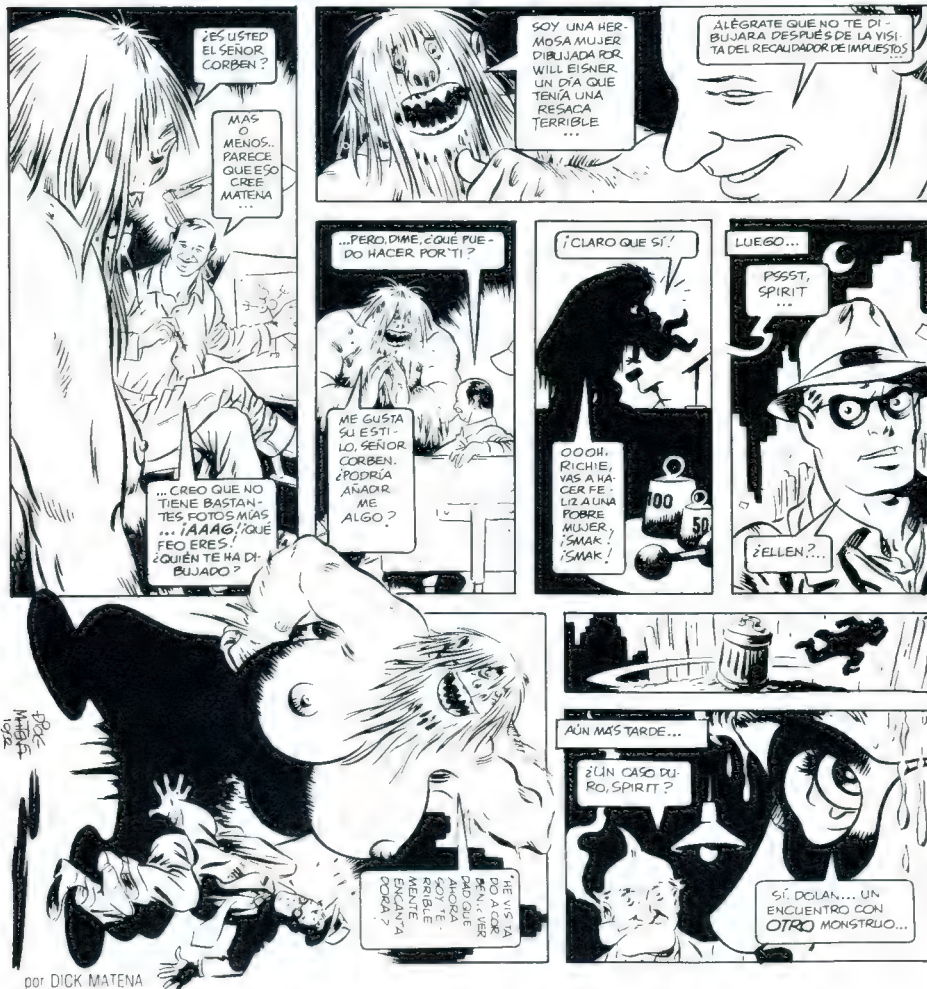
Nou, om het grote geld te verdienen, natuurlijk! Nee, eigenlijk is het gekomen omdat ik voor *Heavy Metal* ging werken. Ik zocht toen iemand die mijn strips kon doorverkopen, zoals Ger van Wulften dat oorspronkelijk zou doen toen ik nog voor *Gummi* werkte: hij zou mijn agent worden en mijn verhalen doorverkopen naar het buitenland. Maar dat ging niet goed. En dus zijn we toen uit elkaar gegaan. En toen ik voor *Heavy Metal* werkte, had ik dus geen agent meer, want *Heavy Metal* is geen

doorverkoopcentrum: in *Heavy Metal* was het een eenmalige publicatie en daarna hield het op. Maar toen kwam ik in contact met de jongens van de Nederlandse 1984 en die zeiden dat ze dat wel voor me wilden regelen, want zij hadden contacten met Toutain van *Selecciones Ilustradas*. Kort daarna kreeg ik een brief van Miralles van *Selecciones Ilustradas*, waarin hij mij een aanbod deed van bepaalde procenten en betalingen en zo. Toen ben ik in 1980 naar de stripbeurs in Barcelona gegaan en daar heb ik een kontrakt getekend dat inhield dat ik de verhalen die ik tot dat mo-

ment voor *Heavy Metal* maakte, voortaan voor Toutain ging maken, die ze daarna zou doorverkopen aan *Heavy Metal* of aan welk ander blad dan ook. Vanaf dat moment is *Selecciones Ilustradas* dus mijn agent geworden.

Daarna ben ik in Sitges in Spanje gaan wonen. Ik wilde weg uit Den Haag en ik kon geen goed huis vinden wegens de woningnood. Toen dacht ik: waarom zou ik niet in Spanje gaan wonen, nu ik een agent in Spanje heb? En dus zijn we naar Spanje verhuisd. Dat was heel leuk, het is een ervaring geweest die ik van mijn leven niet had willen missen. Ik was nooit eerder in Spanje geweest. Vlak voordat ik weg ging, kwam ik Khing tegen en die zei tegen me: 'Je weet niet waar je aan begint, want je komt in een heel andere cultuur terecht. Kun je dat aan?' Ja, natuurlijk... 't zal me 'n makke wezen, we zien wel; cultuur hier of cultuur daar, wat maakt het uit... Maar het is inderdaad heel anders. Tja, hoe moet ik dat uitleggen... Dan moet ik over mijn privé-belevenissen in Spanje gaan vertellen en dat zijn hartstikke leuke verhalen, hoor, maar dan praat ik zes banden vol.

Als je naar Spanje gaat, moet je een groot deel van je luxe laten vallen, dat zonder meer. Of je nou in de grootste villa van heel Sitges gaat wonen, het sanitair is overal even kloterig. Van alles wat je hier in de supermarkt kunt kopen, kun je in Spanje niet meer dan de helft kopen; ook in Barcelona, ook in de grote steden. Wat dat betreft moet je je behoorlijk inbinden. Maar als je daar tegenkunt, dan kun je in Spanje fantastisch leven, want er staan een hoop voordelen tegenover. Het klimaat bijvoorbeeld, hoewel dat ook tegenvalt. Spanje is geheel anders dan je denkt, heel anders dan in de vakantiefolders beschreven staat. Als je in Spanje op de boulevard in de winter een Nederlandse krant zit te lezen en je ziet daarin de aanbiedingen voor speciale reizen, vooral voor bejaarden die er drie maanden moeten gaan overwinteren, dan

Een pagina van een kettingstrip uit het Spaanse 'Comix International'

lopen de rillingen je over de rug. Ik heb de arme stakkers zien zitten, die daar overwinteren. Want Spanje in de winter is ijs- en ijskoud. Je hebt verdomd veel zon tussen tien en vier uur en dan is het twintig graden, ook in december en januari. Maar tegen de avond wordt het nul graden en dan gaat het vriezen. Alle huizen in Spanje zijn gebouwd op koelte, dus je bevriest er, want er zijn maar heel weinig huizen met centrale verwarming. Ik heb het nog nooit van mijn leven zo koud gehad, zo intens koud, zo door merg en botten gaand koud als in Spanje. We hebben daar met zó'n stapel dekens bovenop ons gelegen en we gingen om acht uur naar bed, alleen om het warm te krijgen. In Spànje...! En niet één maand, maar drie maanden. Spanje is hartstikke leuk, maar je moet er wel tegenkunnen.

Was het niet moeilijk om onder die om-

standigheden te werken?

Werken is altijd moeilijk... Maar was het daar nou extra moeilijk? Ja, je wordt er gemakkelijk afgeleid. Ik woonde aan een boulevard in een badplaats, dus van de anderhalf jaar in Spanje heb ik, denk ik, zeventien maanden op de boulevard gezeten. Om negen uur maakte ik een ochtendwandelingetje en dan kwam ik om tien uur bij een terras, en na verloop van tijd zag ik ineens dat het al vijf uur was; dus dacht ik: laat ik nou maar eens gaan werken... Ik heb daar op halve kracht gewerkt. Ik het begin werkte ik hard, maar hoe langer je daar woont, hoe meer je gaat leven zoals de mensen daar leven. Je gaat net zoveel verdienen als je nodig hebt om van te kunnen leven. Dat geldt zeker voor het laatste half jaar toen we meer kennissen kregen. Je woonde midden in een dorp en je werd gewoon Spaans, daar ont kwam je niet aan.

Dan ga je leven zoals de Spanjaarden en dat houdt zonder meer in dat je produktie omlaag gaat. Maar dat was geen probleem,

want waarom zou je meer doen dan je móet doen?

Is het leven in Spanje dan veel goedkoper?

Ja, het is er zonder meer goedkoper en dat was maar goed ook. Ik kan iedere Hollandse striptekenaar aanraden om naar Spanje te verhuizen. Als je voor Nederland blijft werken, kun je daar leven als god in Frankrijk en Spanje tegelijk. Ik denk dat ik een van de minst producerende tekenaars van Toutain ben geweest, maar die Spaanse tekenaars zijn aan hoge produktie gewend.

Waarom ben je nu vanuit Spanje in België gaan wonen?

Ik ben hier komen wonen omdat mijn kinderen in Spanje geen onderwijs konden volgen. Bovendien vind ik de omgeving hier in België erg mooi en ik peins er niet over om naar Nederland terug te gaan, want ik ben blij dat ik er weg ben. De reden dat ik in België woon heeft dus helemaal niets met strips te maken, maar is alleen dat mijn kinderen in Spanje geen onderwijs konden krijgen. Ik ben op dit moment proef-Belg, ik leer voor Belg. Ik heb een verblijfsvergunning voor drie maanden en als ik mijn goede gedrag bewijs, krijg ik een permanente vergunning en dan ben ik Belg, d.w.z. Belgisch ingezetene. Ik blijf natuurlijk de Nederlandse nationaliteit houden! Over drie jaar ga ik weer eens ergens anders kijken, Engeland misschien.

Problemen met de Prediker

Heb je in de periode dat je in Spanje zat wel eens moeilijkheden met censuur gehad?

Ja, *De Prediker* is geweigerd door Heavy Metal en door Toutain, die het verhaal niet in *Comix* wilde hebben. Ik vind het hypocriet, want volgens mij lezen ze niet goed. Het zijn dubbele bodem-verhalen, het is allemaal zo symbolisch als de pest. Als mensen *De Prediker* op morele gronden afwijzen, vanwege die baby aan het kruis, dan schokt mij dat echt. Hans Matla heeft het op die gronden afgewezen.

Maar ook Jaap Bubenik van *Oberon* haakte af. Hij zei: 'Een baby aan het kruis nageleden, dat kunnen we niet onder de naam *Oberon* uitgeven.' Maar het is geen baby, lees het verhaal nou eens goed. Ze lezen niet, ze kijken alleen naar dat prentje. Ook in de Frankrijk heb ik moeilijkheden gehad met *De Prediker*. Verleden jaar mei heeft *Selecciones Ilustradas* het verhaal verkocht aan Dionnet in Barcelona, die het in *Metal Hurlant* wilde plaatsen. Dionnet vond *De Prediker* het mooiste dat ik ooit gemaakt had, de loftuitingen vlogen me om de oren. Maar toen ik in augustus terugging naar Holland, lag er een dikke brief van Dionnet waarin stond dat hij helaas op tegenstand van de rest van de redactie was gestuit: als *Metal Hurlant* dit zou publiceren, dan zouden ze alles wat het blad ooit geweest was zoveel geweld aandoen, dat ze er niet aan konden beginnen. Ik was daar zo pisnijdig over dat ik Dionnet een brief heb gestuurd, waarin ik schreef dat ik hem een hele held vond: als je in Barcelona spullen komt kopen en je laat je vervolgens

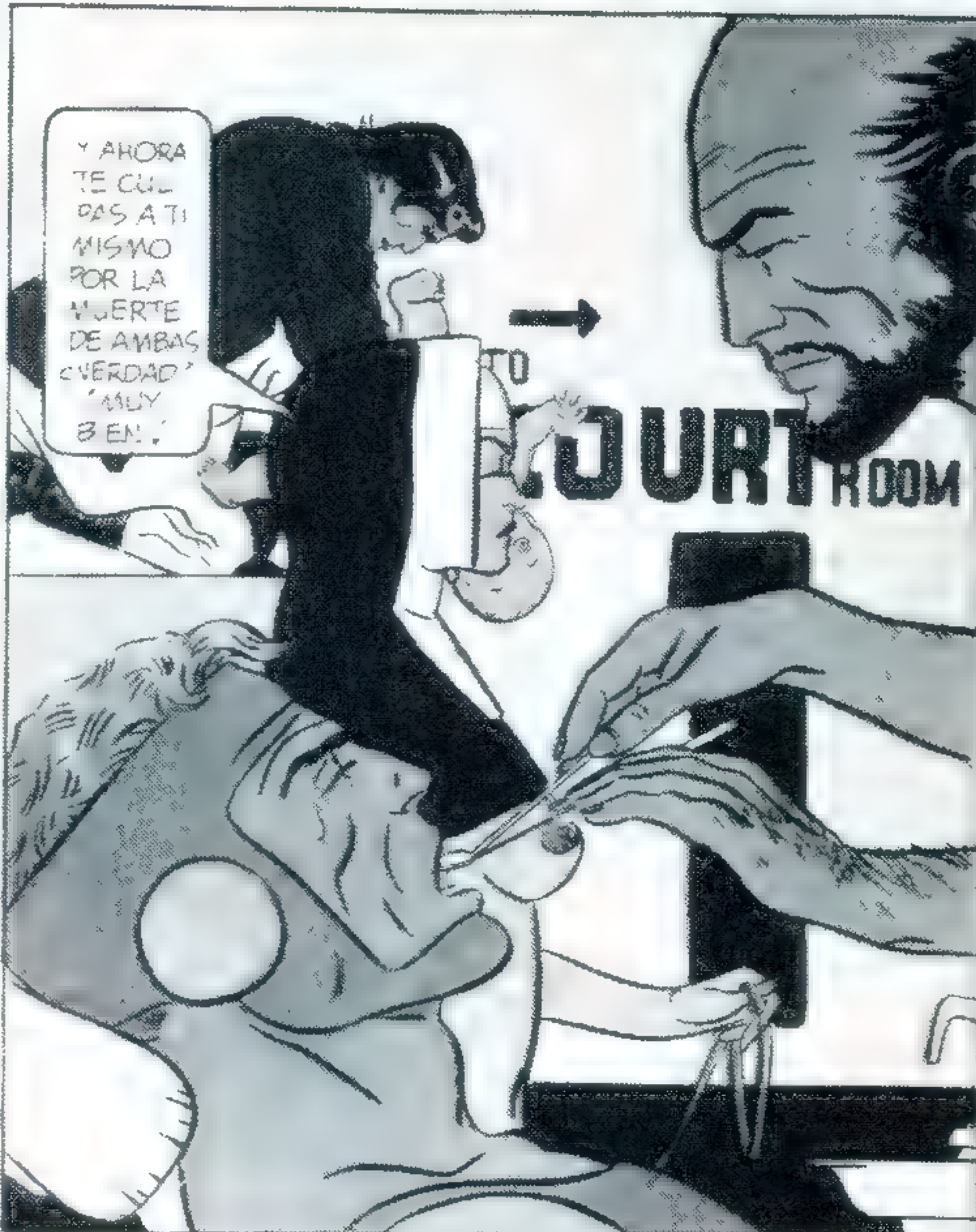
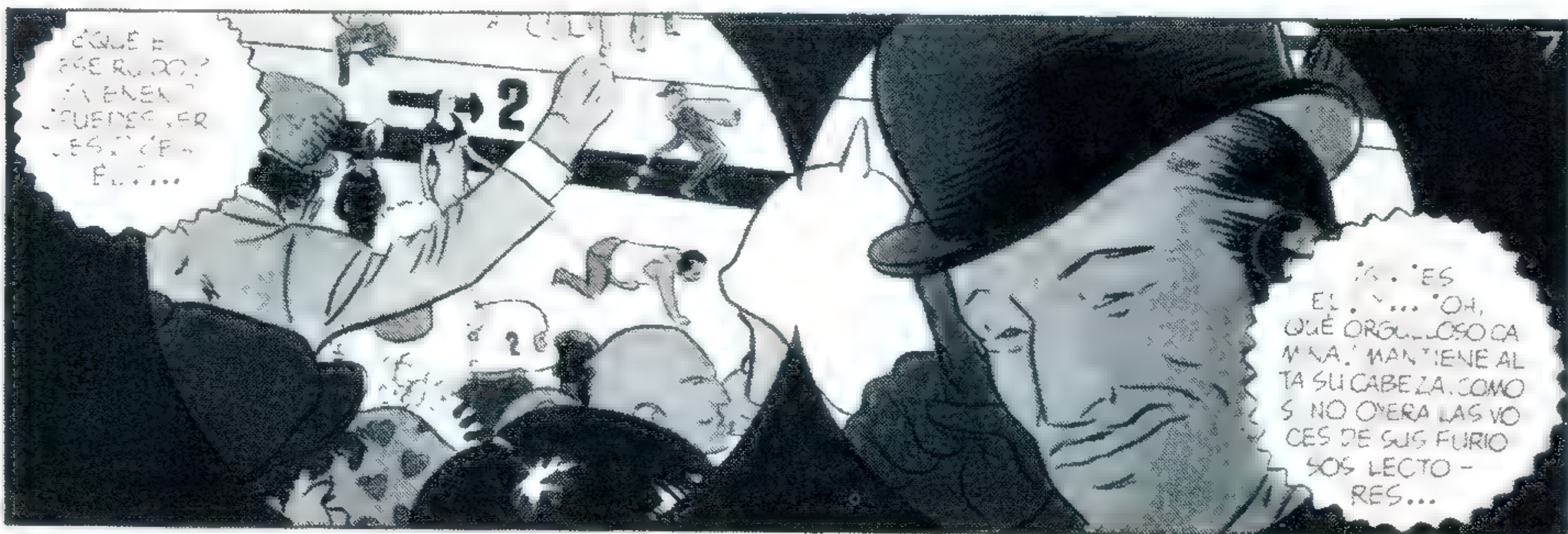
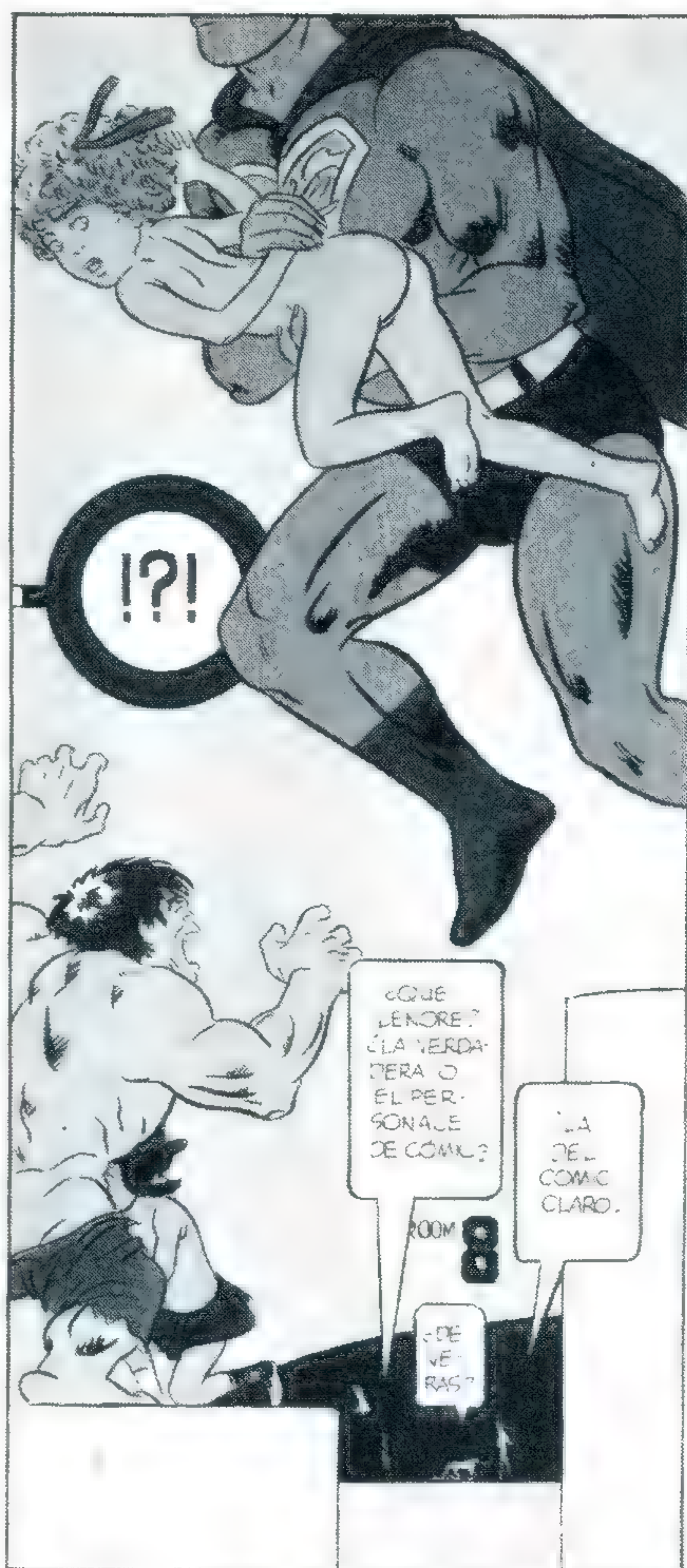
door je ondergeschikten van je besluit afbrengen, dan ben je een flinke vent. Als je dat doet, is het zinloos om in Barcelona van alles te gaan kopen. maar als je het echt een goed verhaal vindt, maak er dan een boek van. Toen kreeg ik een brief terug dat hij dat wilde doen, en het is dan *La fille du Prêcheur* geworden.

Vrijwel gelijktijdig met de weigering van Metal Hurlant hoorde ik in Spanje van Toutain dat hij het ook niet in zijn bladen wilde publiceren. Dus ik was in alle staten! Ik stond op het punt om tegen Toutain te zeggen: stop 't maar in je strot! Maar hij zei er meteen achteraan dat zijn vriend Berenguer het wel wilde hebben, voor diens blad *El Vibora*. Dus ik slikte alles snel weer in en ik vroeg: 'Weet je dat zeker?' Ja, dat was zeker, want hij had het verhaal al aan Berenguer verkocht. En het is inderdaad in *El Vibora* gepubliceerd. Daarna heb ik tegen Toutain gezegd dat ik geen kontrakt meer wilde op voorschotbasis. Toch was dat wel een goed systeem, want volgens dat kontrakt betaalde hij me 250 dollar per pagina. Maar ik wilde toen alleen nog maar leveren voor de gewone prijs van een pagina, zonder voorschot op een eventuele doorverkoop naar andere bladen.

Want zo'n voorschotkontrakt gaat op een gegeven moment censuur inhouden. Het is nog net niet gebeurd, in de kontrakten stond niets over wat ik móést maken, dus kon ik maken wat ik wilde. Maar ik begreep wel dat Toutain liever had dat ik bepaalde dingen niet zou tekenen, omdat hij rekening moet houden met de internationale markt: hij weet dat hij bepaalde dingen niet internationaal kan verkopen. En hij is natuurlijk geen filantroop, daar heb ik alle begrip voor. Toutain en ik hebben afgesproken dat ik gewoon voor hem blijf werken voor de prijs van een pagina, dan kan hij gewoon tegen mij zeggen of hij iets wil hebben of niet. Hij lijdt er geen schade aan, ik lijdt er geen schade aan en ik kan doen wat ik wil. Toch heeft het grote nadelen omdat mijn aanvangsprijs heel laag ligt: die varieert tussen de 75 en de 100 dollar; maar dat wordt weer goedge maakt door hun actieve syndication, zodat ik na verloop van tijd via doorverkoop aan het buitenland toch nog aan een heel behoorlijke paginaprijs kom. En dat vonden Toutain en ik een eerlijke deal. Hij blijft dus gewoon mijn agent, maar alleen wanneer ik dat wil en wanneer hij dat wil. Dus als ik met een verhaal bij hem kom en hij ziet er niks in, dan kan ik gewoon naar een van de andere bladen of uitgevers stappen. Toutain is een goede agent, hij heeft een heel goede naam: hij is een gentleman en hij betaalt altijd heel precies. Dat is belangrijk, want anders kun je niet werken met allerlei mensen over de hele wereld.

Goed produktiesysteem

De prijzen in Spanje liggen veel lager dan in Holland. De topprijs per pagina bij Toutain voor een fullcolor pagina is 100 dollar. Maar dan moet ik er wel bij zeggen dat de actieve syndication er voor zorgt dat je binnen een jaar aan de 4 à 500 dollar zit. Dus

als tekenaar investeer je mee: niet alleen de uitgever doet dat. Ik vind dat een goed systeem en als je in Spanje werkt, raak je er aan gewend. Je moet meer produceren, want je kunt niet wachten op je royalties die pas na verloop van tijd komen. Je kunt wel van je paginaprijs leven, als je meerdere strips tegelijk maakt. In Holland kan dat niet, maar in Spanje wel. Je moet zo'n vier pagina's fullcolor per week maken, dan kun je er in Spanje goed van leven. Je hebt daar ook de snelste tekenaars van de wereld: sommige maken 3 pagina's per dag, en nog goede pagina's ook. In Spanje zijn ze gewend aan snel produceren. Maar ze móeten wel, en daarom is het systeem niet slecht, want er wordt veel geproduceerd. Dat systeem heeft in Spanje altijd bestaan, maar het gaat nu pas werken omdat de tekenaars nu pas internationaal verspreid gaan worden. Jarenlang heeft het systeem niet gewerkt, omdat er geen verspreiding was. De Spaanse tekenaars hebben dan ook allemaal een minderwaardigheidskompleks tegenover buitenlandse tekenaars omdat die veel hogere inkomsten hadden. Zoals in

Uit 'Lenore', een verhaal uit de 'Mythen'-reeks

Nederland, waar je eenmalig een hoog bedrag per pagina krijgt, maar daarna niet veel meer.

Het Spaanse systeem zorgt dus voor een hoge produktie en tegelijk moet je goed werk leveren, want als je shit levert, wordt je niet doorverkocht en heb je maar weinig inkomsten. Je hebt veel tekenaars in Spanje, dus het aanbod is groot.

Zijn er genoeg bladen om al hun werk te kunnen publiceren?

Toen ik naar Spanje ging, in januari '82, waren er 6 of 7 bladen en toen ik uit Spanje wegging waren er, geloof ik, 24. Ik liep een keer met Miralles over straat en toen ging hij naar een kiosk en vroeg: 'Vandaag geen nieuw blad...?' Maar ik denk dat er snel weer een stuk of tien zullen afvallen.

Heeft het verdwijnen van de diktatuur in Spanje die hele golf van stripactiviteit tot gevolg gehad?

Uit 'Het Web'

Ja, zonder meer. Tijdens Franco mochten de tekenaars niets doen en toen hij weg was, ontstond er een golf van creativiteit. Niet eens zozeer bij de tekenaars, maar vooral bij de uitgevers. Ik geloof dat dat belangrijker is. Een man als Toutain is ook politiek heel actief. Hij bukt wel in het geld, maar is toch een voorman van de socialistische partij.

Was Toutain al uitgever toen Franco er nog was?

Nee, toen was hij agent en had hij nog geen bladen. Pas toen Franco verdwenen was, is hij met bladen begonnen. Daarvoor was hij alleen agent, hij is zelfs nog agent van Toonder geweest: hij heeft *Tom Poes* verkocht in Spanje.

Toen Franco dood was, kreeg je de explosie van de bladen. De eerste was 1984, daarna kreeg je *Creepy* en toen, geloof ik, *El Vibora*; en dat heeft deuren opengegooid, want in dat blad mocht alles. Hoe-

wel, niet alles. Want Berenguer vroeg me of ik iets voor Vibora wilde maken en ik zei dat ik een leuk idee voor hem had; een idee waarmee ik twee pagina's kon vullen, of tweeduizend pagina's: *Het verborgen leven van Jezus Christus*. Christus is tussen zijn dertiende en zijn dertigste jaar weggeweest. Niemand weet waar hij geweest is na dat gedoe in de tempel op zijn twaalfde. Nou já...daar liggen dus twee miljoen pagina's bloot, je hoeft ze alleen maar in te vullen. Ik vertelde Berenguer dat ik wilde openen met een straatje in Bethlehem, of weet ik waar, met een stelletje straatjongens en een van die jongetjes staat een Romeinse soldaat te pijpen; en als die soldaat klaar is, houdt het jongetje zijn hand op voor zijn geld, maar krijgt een schop voor zijn reet van die soldaat: 'Opsodemieten, Jan hen, je deed het niet eens goed!' Dan gaat het jongetje terug naar zijn moeder en krijgt van haar ook nog eens een klap voor zijn kop: 'Uit jou wordt nooit wat!' of zoiets. En dat zou dan het einde zijn van de eerste twee pagina's. Berenguer lachte natuurlijk, maar hij zei: 'Nee, dat kan er niet in.'

En ik zei tegen hem: 'Maar in Vibora kan alles: er wordt gemarteld, vermoord, geneukt, gedood, het maakt niet uit wat.' Maar Berenguer zei: 'Je kunt hier een paar dingen niet doen; je mag niet aan Jezus Christus en de Heilige Maagd komen.' Dat is in Spanje net zo taboe als in Nederland het koningshuis: je kunt dat soort dingen niet met Beatrix of Juliana of Bernhard doen; dan zit je gelijk in het gevang.

Berenguer had toen al net een proces aan zijn broek dat over anderhalf miljoen peseta's ging, dus mijn idee ging niet door. He-laas, want ik vind het nog steeds een goed idee. Er zit een goede strip in: *Het verborgen leven van J.C.* Dat zei ik ook nog tegen Berenguer: 'Als ik hem nou J.C. noem?' 'Ja', zei Berenguer, 'de Spanjaarden zijn gek...!' Dus alles kan, maar dat niet.

Ben je in Spanje, naast de strips voor Toutain, ook nog voor Nederland, voor Donald Duck blijven tekenen?

Ik heb dat werk in Spanje een tijdje stil gelegd, omdat ik het niet nodig had. Ik heb er zeker een maand of acht niets aan gedaan. Nu doe ik *Wolfje* weer, en *Broer Konijn*. Toen ik uit Spanje weg ging, kon ik twee dingen doen. Als ik in Spanje was blijven wonen, had ik ruim kunnen leven van mijn Spaanse productie. Ik had kunnen werken voor *Creepy*, voor 1984, voor *El Vibora* en noem maar op. Maar ik ben toen fullcolor-platen gaan maken. Ik heb een proefverhaal gemaakt van acht geschilderde pagina's en dat beviel me erg goed. En Toutain vond het ook leuk, maar we hadden de deal dat ik werk voor de prijs van een pagina en die varieert tussen de 75 en de 100 dollar. Dus voor een geschilderde pagina is dat erg weinig, want je bent er zo'n vier dagen mee bezig. Toen kon ik kiezen: ik kon of daarmee doorgaan, of gewoon doorgaan met de zwart/wit-verhalen of ingekleurde verhalen; dan hoefde ik niet voor Duck te werken, want daarmee kon ik genoeg verdienen. Dan zou ik alleen nog af en toe voor Duck een verhaaltje getekend hebben om contact met Holland te houden en omdat Disney een goede, vaste faktor is in het bestaan van iedere tekenaar, mits je de Disney-materie beheerst, natuurlijk. Maar omdat ik gekozen heb voor die fullcolor-verhalen, waardoor ik in de aanvang bijna niets verdien, ga ik voor Duck nu meer produceren dan ik er ooit voor geproduceerd heb.

Dus voor de zoveelste keer subsidieer ik mezelf in de hoop dat ik dat later via de doorverkoop van mijn fullcolor-werk terugkrijg. Als dat niet gebeurt – en dat kan ik over ongeveer een jaar wel beoordelen – dan kan ik altijd nog terug naar de zwart/wit- en de ingekleurde verhalen.

Gaan er albums komen van de verhalen die je voor de Spaanse bladen hebt gemaakt?

Oh jawel, die worden nu al gemaakt. Het enige waarvan nog geen albums gemaakt zijn, zijn de verhalen die ze in Spanje samenvatten onder de naam *De Mythe*; dat zijn die verhalen over bestaande figuren als Lennon en Hitchcock en zo. Toutain wil die verhalen in Spanje in album uitgeven en

dat moet een coproductie worden met Holland, Frankrijk, Duitsland en Italië. Het album was gepland voor de komende herfst. Frankrijk ligt vast, dat doen *Humanoïdes Associés* of *Campus Editions*. Maar Duitsland viel af omdat er moeilijkheden zijn met de uitgever daar, die niet betaalt; en Italië is een onzekere zaak. Dus van de vijf landen blijven er drie over en daarom stagneert die uitgave. Maar hoe dan ook, in Frankrijk komt *De Mythen* in ieder geval uit. Op het ogenblik is Frankrijk mijn enige vaste markt.

Fullcolor is de hel

Voordat ik met fullcolor begon, heb ik nog de strip *Het Web* gemaakt. Oorspronkelijk zou ik met de *Mythe*-serie doorgaan en daar tussendoor zat ik *De Prediker* te maken. Maar *De Mythen* ging een kant uit die Toutain niet beviel, vanuit commercieel oogpunt, niet vanuit artistiek oogpunt. Toutain zei toen dat ik beter even kon stoppen met *De Mythen* en iets anders kon gaan doen. Toen zei ik: 'Heb je geen zin in een science-fictionverhaal in de stijl van *De Mythen*?' En dat is *Het Web* geworden, maar na twee afleveringen zag ik al min of meer dat het fout zou gaan. Halverwege stierf mijn vader en dat was echt een klap voor me, ook al omdat het compleet onverwacht gebeurde. Het heeft maanden gekost voordat ik daar weer een beetje overheen was, en dat kun je aan dat verhaal goed zien. Ik schaam me er niet voor, maar ik heb zelf van dat verhaal helemaal niets meegenomen: voor mij is het een complete mislukkige. Ironischerwijze is *Het Web* wel het eerste verhaal waarmee Toutain geheel uit zijn kosten is, omdat het doorverkocht is naar Italië, naar Frankrijk en naar Joegoslavië. Met *De Mythen* zal hij in nog geen honderd jaar uit de kosten zijn en met *De Prediker* zal het zelfs wel een lichtjaar duren.

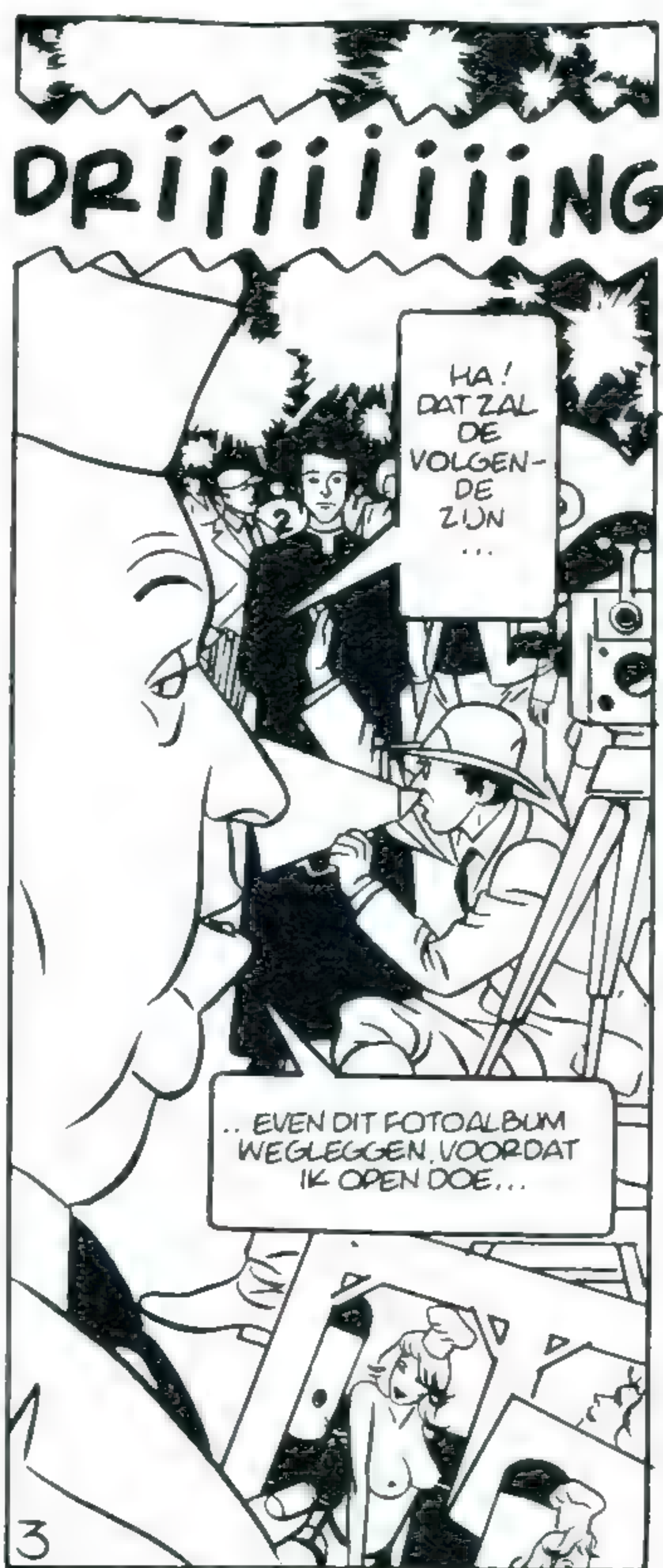
Ook qua verhaal is *Het Web* niet best. Halverwege raakt ik door de omstandigheden helemaal de draad kwijt en zodoende is het

verhaal erg verward geworden. Dat kwam omdat ik vooraf mijn verhalen nooit helemaal tot het eind toe uitzet. En bij *Het Web* raakte ik helemaal kwijt wat ik eigenlijk had willen vertellen. Toen ik dat verhaal had afgemaakt, zag ik het helemaal niet meer zitten en wist ik bij god niet wat ik moest gaan doen. Maar Wilbert Plijnaar kwam bij me langs in Spanje toen ik een van de afleveringen aan het inkleuren was, en hij zei: 'De volgende stap is dat je fullcolor gaat werken.' Toen dacht ik: Ja, waarom zou ik het niet doen? Ik probeer in mijn werk – wat de mensen er ook van mogen denken – de grenzen van mezelf te zoeken: hoe ver kan ik gaan in mijn denken, in mijn techniek, in mijn verhalen. En waarom zou ik dan geen fullcolor proberen?

Als het zou lukken, zou het weer nieuwe perspectieven openen. Fullcolor is iets totaal anders dan inkleuren, want je moet je verhaal helemaal gaan schilderen. Dus als het lukte, zou me dat voor tien jaar voedsel geven om door te gaan. Een soort ontdekkingsreis, waarin ik opnieuw tot aan het einde van mijn vingertoppen zou kunnen gaan.

Toen ik *Het Web* af had, bood de schrijver Sanchez Abuli van *Torpedo 1936* me een kort verhaal aan dat hij nog had liggen en ik wilde dat verhaal wel maken. Ik heb bij wijze van proef een plaatje ervan geschilderd en ik vond het zelf wel aardig. Daarmee ben ik naar Toutain gegaan en die vond het fantastisch en zei dat ik er mee door moest gaan. Dus toen heb ik het verhaal van acht pagina's *La Carnada* (*Het Aas*) gemaakt en het duurde twee maanden voor ik er uit was: het was een hel, een hel op aarde.

Het verhaal is gepubliceerd in *Creepy 50*, een jubileumnummer. Fullcolor is fascinerend om te doen. De lay-out biedt niets nieuws, die is hetzelfde als in mijn andere verhalen. Maar de techniek, godallemachtig... Als ik inkleurde, bouwde ik mijn pagina's uit één kleur op: je zet er een bepaalde laag onder een daar werk je op door. Dat probeerde ik in *La Carnada* ook, waarbij ik helemaal vergat dat er geen contouren omheen zitten. Op een gegeven moment heb je de koppen wel ingeschilderd en de handen, maar dan moet je alles er omheen ook nog schilderen. Een hel van een job. Toen ik Martin Lodewijk een keer aan de telefoon had, heb ik gelijk tegen hem gezegd dat hij nooit en te nimmer uit mijn mond nog een slechts woord over Don Lawrence zou horen. Een stoel in de hemel voor Don, alleen al omdat hij dat al dertig jaar doet! Dat is op zich al een fantastische

Uit 'La Carnada', het eerste fullcolor-verhaal voor Creep

prestatie. Er zijn dan ook weinig tekenaars die in fullcolor werken. Bij Don had ik vroeger steeds de indruk dat het min of meer kinderspel was, met het idee van: als ik er even voor ga zitten, kan ik het ook. Maar nu ik het zelf gedaan heb, weet ik dat het een hel op aarde is. Toen ik dat verhaal van achte pagina's af had, zei ik dan ook tegen mijn vrouw: 'Ik doe het nooit meer.' En zij zei: 'Dank je wel!', want zij had méégeleden. Dat ging echt van met deuren gooien, naar buiten rennen, whiskey gaan drinken, weer binnen komen en vrouw en kinderen slaan; en dan weer aan de volgende pagina beginnen.

Toen ik met *La Carnada* klaar was, belde Martin Lodewijk me op en hij vroeg of ik zou willen dat hij een science-fictionverhaal voor me zou schrijven. Ik zei: 'Ja, natuurlijk, fantastisch!', want Martin is de beste science-fictionschrijver die er in Europa rondloopt. We zijn toen begonnen en

ik heb vijf pagina's geschetst waarmee we naar Martinez¹ zijn gegaan. Maar het liep stuk op allerlei financiële toestanden en dat verhaal is dus niet doorgegaan. Toen ben ik toch weer teruggedaan naar de fullcolor en heb ik een pagina gemaakt die ik aan Toutain heb laten zien. Ik heb hem gevraagd of hij een verhaal van veertig pagina's wilde hebben. Toutain zei: 'Graag', dus daar ben ik nu mee bezig.

Heb je door La Carnada al een zekere routine gekregen in fullcolor? Gaat het nu niet een stuk sneller dan bij de eerste pagina's? Nou, misschien als ik bij pagina 6000 ben... Op het ogenblik is het nog worstelen met de materie, hoor. Met inkleuren heb ik wel een zekere handigheid gekregen, want ik heb, geloof ik, zo'n 600 pagina's ingekleurd, en die handigheid komt me wel ten goede. Kijk, aan één fullcolor pagina kun je een heel jaar werken; het ligt er maar aan wat je van jezelf eist. Dus je moet wel tegen jezelf zeggen: ik wil over geen pagina langer doen dan vier dagen.

Want je bent striptekenaar en dan zit je in

de molen van de produktie, dus je moet een raam hebben waarbinnen je werkt. Je moet zo'n plaat binnen vier dagen afhebben en haal je dat niet in vier dagen, dan moet je er helemaal mee kappen. Daarom is het me steeds gelukt een pagina binnen vier dagen te maken. Maar dat betekent ook dat je je moet beperken in de uitwerkingen. Dat moet, omdat je anders nooit voldoende produktie haalt, of op tijd aflevert.

Bij iedere pagina die je doet, krijg je de materie beter onder de knie. Althans, dat denk je, want bij mij ging pagina 6 van *La Carnada* ineens heel goed, dat vloeide er uit, dus ik dacht: hèhè, het karwei is geklaard! Nu wordt het simpel. Maar toen kwam pagina 7 en dat was een ramp...! Maar toch is het erg interessant, want je bent met iets bezig dat je helemaal opslokt, ook al is het dan alleen maar de materie, de techniek. Toch mag dat ook wel eens een keer, want ik ben jaren bezig geweest met de inhoud, met het vormgeven van inhoud. Daarom is het goed om nu weer eens met de entourage bezig te zijn en de inhoud nu eens te laten zitten. Ik maak dan ook een simpel verhaaltje zonder dubbele bodems.

Wat inhoud betreft was *De Prediker* mijn chef d'oeuvre, dat was een soort afronding. Ik was er een beetje op uitgekeken nu ik er een jaar of zes mee bezig ben geweest. Op dat moment dacht ik dat niet, maar zo gebéurde het. Dat voel je naderhand, dan realiseer je je: dat moest in die tijd en op dat moment. En nu ga ik me weer eens concentreren op tekenen, op schilderen. Dat is ook wel weer eens leuk.

Toen ik met *Viril* begon, was ik nog met een heel gewoon stripje bezig. Het is alleen buiten zijn oevers getreden. Dat *Viril* in die bepaalde stijl, die bepaalde vorm gegoten is, had meer te maken met het formaat van *Mickey Maandblad* dan met de eisen die aan mij gesteld werden als striptekenaar. Door het formaat van *Mickey Maandblad* werd je tot een simpele vormgeving gedwongen. Maar bij mij werd het een soort simpelheid die zich daarna onbewust leende om een aantal ideeën in die vorm te gie-ten. Vanuit een gewone strip is dus een raam geboren om ideeën in te plaatsen en die ideeën zo goed mogelijk vorm te geven, maar niks méér dan dat. Het was iets dat er uit moest...maar ik denk dat het ergste er nu wel uit is. Het grote gezwel is nu eindelijk uitgeknepen. Ik heb nog wel een aantal ideeën voor *De Mythen*, maar het is goed om daar een tijdje mee te stoppen. Want als je zes van dat soort verhalen in zes maanden moet maken, lukt dat niet. Op een gegeven moment ben je leeg en dan ga je vorm geven aan iets dat geen inhoud heeft.

Dan ga je waanzin verkondigen. En in *Het Web* ging ik dat verkondigen, vind ik. Nu ben ik dus weer een tijdje met de vormgeving bezig, en niet onbevredigend, geloof ik.

¹ Hiermee wordt Rafael Martinez bedoeld, die net als Toutain auteursagent is en daarnaast ook eigen boeken uitgeeft. Enkele tekenaars (b.v. Gimenez) werken voor beide agentschappen. Van *Norma*, het bedrijf van Martinez, zijn o.a. *De Huurling* (Segrelles, Oberon) en *Frank Cappa* (Manfred Sommer, Arboris) afkomstig.

WALT DISNEY'S
Donald Duck
EEN KOSTBAAR BLAD
VOOR WEINIG GELD

Stand nr. 39

Bus reist naar het verleden

door Rein van Willigen

Bert Bus is alweer zo'n kleine 40 jaar actief in het stripwereldje. Na de oorlog begon hij zijn carrière bij *De Spaarnestad* en kwam in het begin der zeventiger jaren daardoor terecht bij de *Oberon*-groep. Hij bouwde een naam op met zijn s.f. verhalen, waarvan Olaf Noord, de Banneling van Nimmorac en niet te vergeten Stef Ardoba zeker tot de bekendsten horen.

Maar de toekomst zal hem ook van een andere kant laten zien: de historische. In het verleden maakte hij Theban de Wereldreiziger, nu heeft hij het wat dichterbij huis gezocht en plaatst zijn figuur in Nederland, in de tijd dat de Romeinen hier de baas waren. Zijn nieuwste strip gaat over Malorix en start vanaf nr. 38 in Eppo. Hij zal er regelmatig in gaan verschijnen. Wij zijn daar eens over gaan praten met deze bescheiden man achter een omvangrijk oeuvre...

Ik ben nu al geruime tijd bezig met een nieuwe strip. Het worden 6-pagina verhalen, die zich afspelen rondom de hoofdpersoon 'Malorix'. Op een zeker moment vond ik dat ik te lang met Stef Ardoba bezig was geweest; zo'n 8 verhalen in 10 jaar. Het was wel een figuur waar je alle kanten mee uitkon, maar ik vond het te lang gaan duren; ik was er op uit gekeken. Ik wilde iets anders.

Komt dat omdat hij alleen was en geen vaste tegenspeler(s) had, die regelmatig terug kon(den) komen?

Nee, de formule was in feite wel goed en er waren regelmatig terugkerende tegenspelers. Je kon hem naar de toekomst laten reizen of het verleden, maar dat vond ik niet voldoende. Omdat de sf de laatste tijd sterk in opkomst is wilde ik nu aan een historisch verhaal beginnen. Ik heb altijd positieve reacties op Stef Ardoba gehad, maar al in de tijd dat Frits van der Heide nog redacteur bij Eppo was heb ik voorgesteld er mee te stoppen.

Hoe wordt zo'n voorstel ontvangen? Het is toch een strip die erg aangeslagen is.

Frits deed daar niet moeilijk over, die heeft onmiddellijk gezegd: 'Als jij dat graag wilt doen, moet je dat doen!'. Van vele kanten kreeg ik toch wel verzoeken om er mee door te gaan, want het was een succesvolle strip, waarvan de albums aardig verkochten. Doch dat mag voor mij, als tekenaar, natuurlijk nooit een maatstaf zijn er mee door te gaan.

Nu kom ik toch even op het feit dat je hier, bij Oberon, in vaste betrekking bent. Op het moment dat je van zo'n strip af wil, kun je er dan ook met stoppen?

Ik heb nog nooit meegemaakt, dat ze zeiden dat ik er niet mee mocht stoppen. Ik heb altijd een grote mate van vrijheid gehad.

Hoe ben je op het idee gekomen je nieuwe figuur Malorix in het verleden te plaatsen?

Ik ben jarenlang bezig geweest met archeologische onderzoeken in Velsen. Ik maakte deel uit van een groep mensen die

in deze omgeving in de loop der tijd zijn gestuit op een Romeinse havenaanleg en een Castellum dat daar rond het begin van de jaartelling gelegen moet hebben. In die 15 jaar dat ik daar mee bezig ben geweest, speelde ik steeds met de gedachte eens een verhaal te maken dat zich in die tijd en deze omgeving heeft afgespeeld. Maar ik had tot nu toe niet voldoende onderwerpen tot mijn beschikking om daar echt iets van te maken, ook omdat de essentiële gegevens te beperkt waren. We wisten dat er één of meerdere Castellums hebben gelegen in deze omgeving en misschien met name het geheimzinnige Castellum Flevum, dat nog steeds door archeologen wordt gezocht. Dat Castellum moet er al vrij vroeg gelegen hebben, doch de vondsten die we tot nu toe deden in Velsen waren van een latere datum. Daarom spreken we daar van een Velsen I en II. Toen er een gasseluf werd gegraven van Velsen naar Amsterdam vonden we plotseling een nieuwe kademuur, niet van steen maar van houten palen, die op steigers wezen en we stuitten op activiteiten van scheepsbouw e.d. We vonden een fort van vroegere datum en dat kon dus wel degelijk in verband gebracht worden met het steeds gezochte Castellum Flevum. Een wetenschappelijk bewijs dat het Flevum is, is nog steeds niet gevonden. Het tegendeel ook niet en diverse archeologen veronderstellen dat het gevondene inderdaad Flevum is!

In hoeverre wordt je strip nu historisch verantwoord?

Ik wil de lezer niet opzadelen met een droog stukje geschiedenis en er ook geen educatief verhaal van maken...

...onbewust wordt dat het natuurlijk wel, want hoe lang ben je met de voorbereidingen van de strip zelf bezig geweest?

Zo'n twee jaar! Onbewust ben je dan wel educatief...

Had je het op de toer van Asterix kunnen doen?

Dat zou ik niet kunnen. Ik weet dat de makers zich behoorlijk gedocumenteerd hebben en dat is heel goed aan de plaatjes te zien, maar ik houd meer van een wat realistischer benadering.

Vind je het leuk om de eerste echte Nederlandse historische strip te maken?

Kom nou, zeg! De eerste ?? Er zijn natuurlijk al héél wat dingen gemaakt in Nederland op historisch gebied, maar voor zover mij bekend is het niet eerder gebeurd dat een strip zich in die Romeinse tijd in de Noord Nederlanden afspeelt. Vergeet niet dat Noordelijk Nederland in die tijd – rond het begin van de jaartelling – een vrij onbekend gebied was.

Spreekt die tijd je aan?

Het spreekt mij enorm aan. Ik zou best eens een maand in die periode willen doorbrengen. Ik weet niet of ik gehard genoeg zou zijn om me in die periode te handhaven. Je moet niet vergeten dat het Romeinse Rijk eindigde bij de Rijn en dat heeft zich honderden jaren gestabiliseerd. Deze gebieden (de kop van Noord Holland-Friesland) waren voor de Romeinen niet zo interessant, omdat ze aan natuurinvloeden blootstonden. Het water dat binnenstroomde; er waren moerassige gebieden; in hun ogen leefden er Barbaarse volken, die zich niet met cultuur bezighielden. Kortom ze wilden hun Rijk stabiliseren en beschouwden andere volkeren als een gevaar voor hun eigen grenzen. Maar de bewoners van deze streken, de Friezen en de Chauken, hadden zich al een behoorlijke tijd rustig gehouden: zij hadden zich gesettled. In de rest van Germanië waren steeds volksverhuizingen, zodat opgejaagde volkeren zich over de Rijn waagden en dat waren dan invallen in het Romeinse gebied.

Kun je iets over het verhaal zelf vertellen?

Het speelt zich af bij de komst van Drusus, een Romeinse veldheer, die voor het eerst met zijn vloot bij de Friezen komt. Hij geraakt met zijn boot in moeilijkheden en wordt door hen geholpen. De Friezen stonden aanvankelijk helemaal niet afwijzend tegenover de Romeinen, als ze maar met rust werden gelaten. Het verhaal heb ik la-

ten beginnen met een conflict tussen de Chauken en de Friezen. Zij waren de rechterburen van de Friezen en hadden onderling nog wel eens oorlogjes...

De Chauken stelen wat vee van de Friezen: op dat moment verschijnen de Romeinen ten tonele en verjagen de Chauken, hetgeen wel genade kan vinden bij de Friezen. Als er een Romeins schip op de zandbank loopt zijn ze onmiddellijk bereid de Romeinen te hulp te komen. En als er dan aan het licht komt dat de Romeinen op weg zijn om hun vijanden te bestrijden, dan zijn er direct een paar Friezen bereid zich bij deze Romeinen aan te sluiten en hun de weg te wijzen naar de Chauken. Dit is waar gebeurd. Het is uit historische berichtgevingen bekend geworden.

En uit die Friezen komt jouw hoofdpersoon Malorix?

Dat is een verzonnen hoofdpersoon. De naam Malorix komt wel vaak na deze gebeurtenissen aan de orde. Er is dan sprake van twee Friese vorstjes die samen naar Rome reizen, het zijn Malorix en Verritus. Deze vorstjes hebben zich in Rome nogal zonderling gedragen. Ze zijn door Nero ontvangen en zagen dat er in het theater in Rome iets opgevoerd werd. Ze zijn toen tussen de hooggeplaatste figuren gaan zitten, hetgeen met de nodige hilariteit werd ontvangen. Maar ze konden blijven zitten, want volgens de Romeinen waren de Germanen hun trouwste dienaren. De Malorix die dus bekend is zou een zoon kunnen zijn van de Malorix die in de verhalen aan de orde komt. Malorix is een figuur die op een stormachtige dag aanspoelt als kind op een vlot. Hij wordt dan in de nederzetting van een Fries opgenomen en groeit daar op. Op een dag gaat hij, als hij tot jongeling is opgegroeid, naar het fort Flevum om de jaarlijkse belastingplicht te voldoen. Dat is het brengen van huiden etc. Hij wordt dan onheus bejegend door een huurling in Romeinse dienst – ook een Fries –, doch Malorix is er de man niet naar om dat te slikken en er ontstaat een gevecht. Malorix wordt gevangen genomen en belandt op een Romeins schip. In de loop van het verhaal sluit hij vriendschap met de Romeinse officier Rufus. Dat gaat een tijdje goed, tot Malorix geconfronteerd wordt met het mysterie van zijn afkomst.

Toen hij aanspoelde werd een hoorn en schild van ongekende pracht aangetroffen. Hij moet dus uit een aanzienlijke familie stammen. Waar vandaan weet men echter niet. De runen-tekens die er op staan, zijn niet te ontcijferen. Zelfs een zieneres die hij raadpleegt kan ze niet ontcijferen. Maar een paar stamhoofden weten raad. Die hebben op dat moment behoefte aan één gemeenschappelijk leider en zien wel wat in Malorix. Hij wordt hun koning, waardoor Malorix gedwongen wordt tegen zijn vroegere vriend, de Romein Rufus ten strijde te trekken. De Romeinen zijn begonnen de Friezen, die ze zo langzamerhand ingekapseld hadden af te knippen door ze steeds hogere belastingen op te leggen. Het komt toch tot een conflict, waarbij het Castellum Flevum belegerd wordt. De zieneres zegt op een gegeven moment wel dat de drager van het schild en de hoorn met de runen-tekens het volk zal beschermen en de vijand zal verjagen. Malorix gelooft deze interpretatie, doch aan het eind van het verhaal zal blijken dat er heel iets anders op het schild en de hoorn staat. Het worden episode-verhalen. Indien er belangtelling voor bestaat kan het eventueel vervolgd worden.

Vijf of zes pagina-verhalen, is dat de nieuwe lijn?

Ja, dat is de formule die wij op de redactievergaderingen besproken hebben. Het is ook al aangekondigd.

Heb je je verhaal daar ook op afgestemd?

Oorspronkelijk niet. Het vertellen van een verhaal kun je het beste in hoofdstukken, episodes doen. Zo gerangschikt kom je dan tot 44 à 48 pagina's.

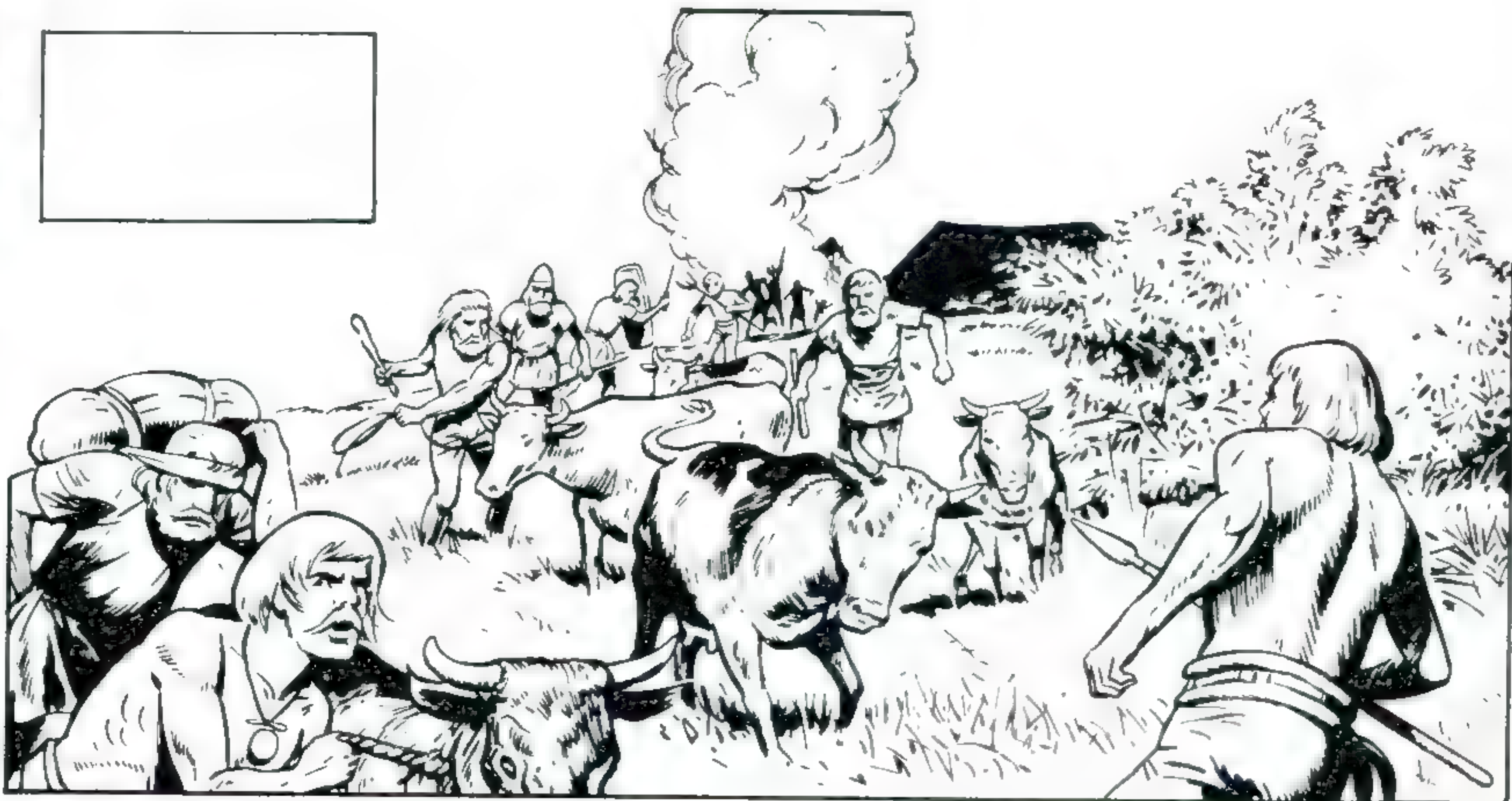
Vanaf het begin heb ik voorgesteld om het verhaal zo te maken en het te plaatsen met tussenruimtes van ongeveer een maand.

Denk je dat je daar alles in kwijt kunt wat je kwijt wilt?

Ik heb er moeite mee, maar ik denk dat me dat wel zal lukken. De materie die ik nu heb, stelt mij in staat nog wel twee verhalen te maken.

Wordt het dan niet onbegrijpelijk...

...dat wil ik de lezer niet aandoen, hem met te veel informatie overstelpen. Het moet wel leesbaar blijven...!

François Rivière over Blitz

door Michaël Zulawski

Hoe ben je aan het idee van 'Blitz' gekomen?

In 1981 besloot het Franse dagblad *Le Matin de Paris* een wekelijks supplement uit te gaan brengen, dat bij de weekeindeditie zou komen en geheel uit strips zou bestaan. De verantwoordelijke daarvoor is Régis Franc. Ik werd daarvoor met Floc'h aangehouden samen met Morris, Margerin en nog enkelen. Floc'h en ik waren daar erg in geïnteresseerd, want die verschijningsfrequentie zou ons verplichten om te werken volgens het feuilletonprincipe. Bovendien hoefden we dan niet meer zulke verhalen te maken als we voor *Pilote* gemaakt hebben, niet meer met dezelfde hoofdfiguren... *Blitz* verscheen dus zo in afleveringen in *Le Matin de Paris* van januari tot november '82, voor het in boekvorm werd gebracht bij Albin-Michel.

Er zijn heel wat uitgevers in de slag geweest voor dit album...

Inderdaad, om de publikatierechten van het album is werkelijk gevochten. We hadden er echter niets in te zeggen of te onderhandelen, omdat we de rechten aan de krant overgedragen hadden. Oorspronkelijk zou namelijk *Le Matin de Paris* zelf het

album uitgeven. Vervolgens wilde de krant een coproductie met een stripuitgever en op dat moment betraden Dargaud en Les Humanoïdes Associés het strijdperk. Uiteindelijk werd Albin-Michel de gelukkige. Vanwege de uniformiteit van onze albums had ik persoonlijk liever Dargaud als uitgever van *Blitz* gezien, maar hoe dat ook zij, we zijn zeer tevreden met de manier waarop het nu is uitgegeven.

'Blitz' speelt zich net als jullie vorige albums af in Londen

Het verhaal is een getrouw relaas dat zich afspeelt in november 1940 te Londen ten tijde van de *Blitzkrieg*, die Duitsland net had aangekondigd en die grote opschudding en woede teweeg bracht. De plaats van handeling is een gedeelte van een huis, dat de plaats inneemt van de *Scène*; een beetje op de manier van de Engelse TV-feuilletons, die zich hoogstens in een of twee vertrekken afspelen.

Dat geeft ook iets verbodens. Op het eind van het verhaal echter ontdekt de lezer dat hij heeft zitten kijken naar een toneelstuk dat opgevoerd wordt in een Londens theater in 1951 en dat geschreven is door Albany en Sturgess. *Blitz* is dus op een zekere

manier toch weer verbonden met onze voorafgaande boeken.

Wanneer gaat nu 'A la Recherche de Sir Malcolm' (zie Stripschrift nr. 146/147) verschijnen?

Daar zijn we intussen sinds 1981 mee bezig. *Blitz* is daartussen gekomen, maar in theorie zal dit verhaal eind van dit jaar in *Pilote* komen. Je moet niet uit het oog verliezen dat Floc'h erg langzaam werkt en dat hij naast strips nog flink wat reclamewerk doet. Floc'h is erg veeleisend, hij heeft zo zijn eigen tempo en in elk geval heeft hij een grondige hekel aan fabrieksmatige productie.

Wat zit er van je eigen persoonlijkheid in dit album?

Ik geloof dat me ingeleefd heb in de 'kulturele' wereld van het Engeland in oorlogstijd dat zowel heldhaftig als alledaags is en waarachter wanhoop en angst schuilten met alle manieren waarop die zich uit- en. Maar daarnaast heb ik ook allerlei verwijzingen ingevlochten naar de literaire en toneelwereld. Ik kan natuurlijk moeilijk voor Floc'h antwoorden. Toch denk ik de uitbeelding van de alledaagse werkelijkheid in *Blitz* iets persoonlijks van hem is.

Waar ben je op dit moment verder nog mee bezig?

Ik ben met Alain Goffin bezig met het tweede deel van Hein Cloecx. Het heet *La Mine de l'Etoile* en speelt in juli 1940 in Kongo. Ik ga met Goffin ook een deeltje maken voor de Atomiumreeks. Met Patrick Dumas maak ik een reeks voor Glénat. Het gaat dit keer om een reeks rechtszaken in Frankrijk op het eind van de tweede wereldoorlog. Een advocaat uit Charentes, de streek waarin ik geboren ben, speelt er de hoofdrol in.

Brussel, 4 mei 1983 / © Magic Strip 1983.

Stripschrift

Oude nummers

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar voor de oorspronkelijke prijs. Bestellingen kunt u richten aan:

Adm. Stripschrift
Antwoordnummer 420
3700 VB Zeist

Na overmaking van het totaalbedrag aan Stripschriften plus f2,50 porto- en administratiekosten op gironummer 209948 tnv. 'Stripschrift', Zeist, wordt het bestelde u thuis gezonden.

- 18 (f2,25): Vijftig jaar Bruintje Beer met een herdruk van *Bruintje Beer verdwaald*, Walt Disney studio's (tekenfilm).
- 19 (f2,25): Kabouterstrips, Paulus de Boskabouter nr. 14.
- 20 (f2,25): Prins Valiant door Harold Foster met een herdruk van aanval op de Neveleilanden, Thé Thong Khing.
- 38½ (f1,50): Het pikante Lucky Luke verhaal Luke se défoule op posterformaat.
- 57/58 (f3,75): Erg veel over Marten Toonder met name zijn jeugdwerk (Thijs IJs); Buck Danny en dus ook Victor Hubinon; Daan Jippes 2 voor t) Richard Corben met een gruwelijke herdruk.
- 65 plus (f2,25): Interview Tibet, Rik Ringers leidt de dans (1955); Chick Bill; Tina; Jay Linch door Evert Geradts; De Wonderen van Mu.
- 66 (f2,25): Interview Franquin, Guust Flater, The Spirit van Wil Eisner, Dick Matena (over de Macaroni's); De wonderen van Mu.
- 67 (f2,25): Nader tot Kuifje 3 over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met Bollie en Billie en De Sliert en een bibliografie; De Wonderen van Mu
- 68/69 (f3,75): Marten Toonder-story Tom Poes en de schoonschijners Akim en Tarzan-pulpgitgaven; De Wonderen van Mu.
- 70 (f2,25): Marten Toonder 2 (Panda, Toonder-studio's); Jan van Haasteren; De wonderen van Mu; Tom Poes en de Schoonschijners.
- 74 (f2,95): Zuiptor, Uco Egmond, Raymond Macherot (Chlorophyl, Poezekat); Domien ten Berge, Marten Toonder; profesor Pi...
- 75/76 (f4,25): Peter O'Donnell, Modesty Blaise; Willy Lohmann, Kraaienhove persiflage...
- 77 (f2,95): Gerrit Stapel, Mijn vriend Andries; Aart Clerkx.
- 78 (f2,95): Daan Jippes, Intercity Incident; interview 'Forest Bud' Saggendorf Popeye; Modesty Blaise.
- 79 (f2,95): Jules Feiffer; Moem; Piet Wijn De Moorese Toveraar.
- 80 (f2,95): Robbedoes, Fournier, The Hulk; De Toveraar van Piet Wijn...
- 81/82 (f4,25): Special Peyo, Smurfen; Depuis tekenars; Tillieux en een

Felix-herdruk.

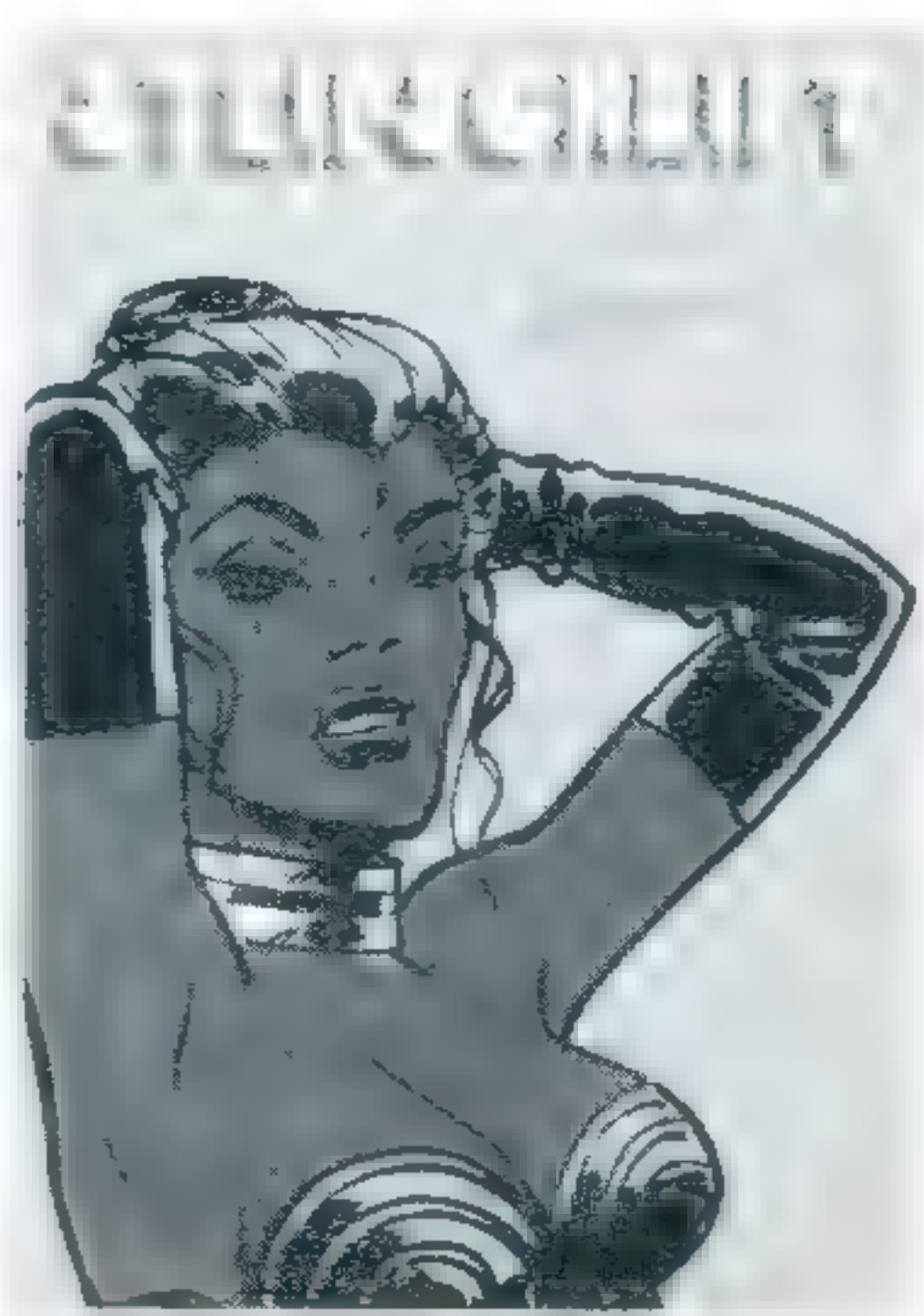
- 83 (f2,95): Sjors en Pep (nu Eppo); Lorient; Dick Bos reclamestrip Glashard.
- 85 (f2,95): Professoren in het Europese beeldverhaal (Zonnebloem, Barabas Adhemar, Sickbock, Prilwytzkofsky, Kalker, Lupardi); Patty Klein. Stripsscenario's; Dick Bos...
- 86 (f2,95): inhoudsopgave van Stripschrift nr 49/50 t/m 84; Eddy Paape, SDCN...
- 87 (f2,95): Bert Bus, herdruk Nito-kris, kartoenrubriek Ong-gezien, Tommi Ungerer, Simpelman, Lucky Luke, LL-persiflage.
- 88 (f2,95): Ridderspecial; Prins Valiant, De Rode Ridder, Vlaamse Ridderschap, Bob de Moor, prins Valiant-persiflage, Wood, Tarzoon.
- 89 (f2,95): Uitgeverij Casterman, Jacques Martin, Jacques Tardi, Tardi-oorlogsstrip, de 4 Helden, Craenhals, Kresse.
- 92 (f2,95): Jean Graton's Michel Vaillant, Julie Wood, en Van Strijd tot strip, Wim van Wieringen.
- 93 (f2,95): herdrukken Pogo, Walt Kelly, Paulus de boskabouter, Toonder's Magister Hocus Pas, Jan Gerhard Toonder: De stripkunst van Marten Toonder. Ongezien: kartoen Yrrah uit VN.
- 94/95 (f3,60): Robbedoes-weekblad... Robbedoes index t/m nr. 2000; de dertigste verjaardag van het weekblad Kuifje, Pogo.
- 96 (f3,25): Jijé-speciaal interview, Pogologie, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda.
- 97 (f3,25): Keizerstrip Trigië tekenaar Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes door Har Brok teruggevonden, interview met Selby Kelly weduwe van Pogo-tekenaar Walt.
- 98 (f3,25): Strips in de dertiger jaren: Doe Mee, Centsprenten en strips, Tripje, G. Rotman, G. van Raemdonck, Bulletje en Bonestaak en Thijs IJs en Gijssje Goochem.
- 99 (f4,95): Milton Caniff, Wallace Wood interview, Stripkoerier en Gummi.
- 101 (f3,95): Scenaristen special, Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Jean-Pierre Dionnet; Blueberry, Pogopersiflage door Wallace Wood/Harvey Kurtzman, 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: De eerloze krijg.
- 102/103 (f3,95): Kuifje weekblad, E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair, Lombard uitgaven, Rik Ringers; Eric de Noorman: De eerloze krijg.
- 104 (f3,95): Interview met Joost Swarte door Herman Pieter de Boer, Pogo Herdruk, De eerloze krijg.
- 105 (f3,95): 'Duckman' Carl Barks, herdruk van een van zijn eerste Donald Duck verhalen, Daan Jippes; tien jaar Het Stripschap, Tan-

te Leny, Pogo en Eric de Noorman.

- 106 (f4,95): Hugo Prattnummer, Luck Star O'Hara, VNU-story III, jaarlijkse stripdoorsnede, Pogo, Eric de Noorman.
- 107/108 (f4,95): Kapitein Rob, Pieter Kuhn, kapitein Rob musical, Evert Werkman, Eric de Noorman en Smurfen...
- 109/110 (f4,95): Eppo-special, Henk Kuijpers (Franka), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, De VNU-story IV, kritiek op voordelen Strips, Kuifje in Zwitserland, Pogo en Eric de Noorman...
- 111 (f4,25): Stripproduktienummer: ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena) scenario, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication, Kapitein Rob, Pogo en Eric de Noorman...
- 112/113/114 (f5,95): detectivestrips, Eisner en zijn Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer (Pétillon), Loro, Jess Long, Detectivefilms, Eric de Noorman.
- 115 (f4,25): Strips en politiek, Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb, Eric de Noorman.
- 116 (f4,95): Centsprenten en strips, Ben van Voorn en Piet van Elk, Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts Bassie, Chantal Montellier, Martin Lodewijk en Eric de Noorman.
- 117/118 (f6,50): Interview Blanc-Dumont, Jijé-polemiek, inhoudsopgave Stripschrift nrs. 85-117/118, Pogo afsluiting, Eric de Noorman.
- 119 (f4,95): Lucky Luke, Morris en Goscinny, De Ballade van de Daltons, 50 jaar Kuifje, marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt.
- 120 (f4,95): Science Fiction met Le-loup, Arman en Ilva, Dick Matena en Enki Bilal.
- 121 (f4,95): Berni Wrightson, de horrorstrip op zijn best. De striphan-del. De Stripkatalogus.
- 122/123 (f6,50): Willy Vandersteen, Jerom, De blauwe reeks, Suske en Wiske wegwijzer.
- 124 (f4,95): Palacios, strips op z'n Spaans, Noel Sickles, Stichter v.d. Caniffschool.
- 125 (f4,95): Cuvelier-nummer met artikelen en herdruk, Pogo etc.
- 126/127 (f6,50): De strips van Claire Bretécher, Ralph Bakshi, de animatieman.
- 128 (f4,95): Guido Crepax en Valentina.
- 129/130 (f6,50): Al Capp (1909-1979), Li'l Abner, Vakbond voor striptekenaars, Jacques Tardi.
- 131 (f4,95): Dick Tracy, The Studio, Jeff Jones, Mike Kaluta, Berni Wrightson.
- 132 (f4,95): Engelse dagbladstrips: Andy Capp, Jeff Hawke, Garth, Jane, The Perishers, Romeo Brown.
- 133 (f4,95): Joost Swarte, Droomprijsvraag, Rose, Enquête.
- 134 (f4,95): Beeldverhaal in de oorlog. Het beest is dood, Striphelden trekken ten oorlog.
- 135/136 (f6,50): Willy Vandersteen artikelen, Klassieke strips uit Sprint,

Blueberry, Jordaan.

- 137 (f4,95): De kleine uitgevers, Rijperman, Yendor en Espee, De Vrije Balloen 5 jaar, Uderzo drinkt toverdrank.
- 138 (f4,95): De familiestrips: Familie Snoek, Blondie, familie Doorzon, Jan, Jans en de kinderen, Prins Valiant.
- 139/140 (f6,50): Theo van den Boogaard, Martin Lodewijk, Zweedse Strips.
- 141 (f4,95): Daan Jippes naar Disney Studio's, Rostrum, Minitoe, Kapitein Rob en Romeo Brown.
- 142 (f4,95): Droomprijsvraag, Dick Matena's witte kerst, The Empire strikes back, Indeks, Top-twintig.
- 143 (f4,95): Amsterdam in strips, Kuifje voor het Amsterdamse gerecht, Lucca 14, Del Castillo.
- 144 (f4,95): 1984, Ravian, Stripalbumkopers onderzocht, Prikkebeen.
- 145 (f4,95): Frank Frazetta's Fantastische Wereld. 25 jaar Yrrah, Enki Bilal, Mort Walker: Sam's Strip.
- 146/147 (f6,50): Floc'h. Dominique Hé, Terug naar de Klare Lijn.
- 148 (f4,95): Robert Gigi, Scarlett Dream, Het gezicht van Eppo.
- 149 Conan, Wie is dat?, Conan-strip, Romeo Brown, Sam's Strip.
- 150 Krazy Kat, De dieren van Crumb, Nard'n' Pat, Garfield, De Shtunk, Li'l Abner, Dierenleed, Fat Freddy's Cat, Vlaamse smetjes, Romeo Brown.
- 151/152 Jan Kordaas, Yves Chaland en de erfenis van Tillieux, Het voorbeeldige leven van Jijé, De Bende van vier.
- 153 William Vance, Bruno Brazil, Bob Morane, Jerom in Tibet, Kapitein Rob, Chantal Montellier, Vlaamse Frutjes.
- 154 Belgische strips, Didier Comès, De Rat-cisten een strip van Comès, EC herleeft, Kuifje op de knieën.
- 155 Victor de la Fuente, Haxtur, Fernando Fernandez, Francisco Ibanez, De Disney films, de toplijsten van 1981.
- 156 Nieuwe Nederlanders, Paul Teng, Dick Briel, Red Rat, Gezellig en leuk, Prutswerk.
- 157 Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs, Sterren stralen in Hollywood.
- 158 Marten Toonder, François Bourgeon, Comicana, Jean-Louis Floc'h, De Zeven van Zeveneken.
- 159/160 Engelse stripweekbladen, Strip against racism, Crumb's Sketchbook, Stripfiguren vogelvrij?
- 161 Nieuwe stripbladen, Knudde, Bij de dood van Wallace Wood, Joseph Toutain.
- 162/163 Robbedoes is ook geen twintig meer, Flip Flink, German: De Guust Flater van de tachtiger jaren, Bercovici, Hilaire en Coss, Morris, Plagiaat en piratendruk.
- 164 Interview met Harvey Kurtzman, Lijk op de Imijn, Lezers over parodie en plagiaat.
- 165 (f5,25): Interview met Frank Margerin en Raymond Reding. Een analyse van de strips van Cossey.
- 166 (f5,25): Interview met Paul Gillon, schepper van Schipbreuk in de tijd en met Pierre Christin scenarist.

PRIJS EN PENNINGEN

Stripschapprijs 1983: Peter van Straaten

Peter van Straaten is de man van de intelligente humor en het scherpe lijntje, en de scherpste van zijn lijn wordt geëvenaard door die van de inhoud van zijn politieke en maatschappelijke cartoons, waarin hij respectievelijk duidelijk partij kiest en als scherp observator de vinger op zwerende plekken weet te leggen.

Als tekenaar is hij behalve door zijn cartoons minstens even bekend door zijn strip *Vader & Zoon*, die dit jaar zijn 15-jarig jubileum viert in Het Parool en daarnaast met grote regelmaat in boekvorm is gepubliceerd. Begonnen als een strip die een spiegel des tijds was, waarin het generatiekonflikt tussen *dé vader* en *dé zoon* de hoofdrol speelde en waarin de aktualiteit nauwgezet op de voet werd gevolgd, heeft *Vader & Zoon* zich geleidelijk ontwikkeld tot een konfrontatie tussen *één vader* en *één zoon*, waarbij de aandacht steeds meer is komen te liggen op de relaties en emoties van de beide hoofdpersonen, terwijl het actuele buitengebeuren wat meer naar de achtergrond is verschoven. *Vader & Zoon* is menselijker geworden, in die zin dat de vroeger stereotiepe vertegenwoordigers van elkaar bestrijden generaties ontwikkeld zijn tot persoonlijkheden met een eigen leven en niet meer kunnen gelden als blanco representanten van een gehele bevolkingsgroep.

De populariteit van *Vader & Zoon* werd zelfs zo groot dat er een poging is gedaan de strip tot een televisieserie te bewerken, waarbij Peter van Straaten wel de teksten leverde, maar zich niet bezighield met casting en regie. Daardoor vertoonde de televisieserie een andere karakter dan men van de strip gewend was, hetgeen waarschijnlijk het falen van de serie veroorzaakte.

Naast *Vader & Zoon* heeft Peter van Straaten in 1972-73 in Pep op tekst van Yvan Delporte de strip *Llewellyn Fflint* getekend, die vooral uitmuntte door een onheilspellende Poe-achtige sfeer.

Een duidelijke erkenning van de blijvende indruk die zijn politieke en maatschappelijke prenten achterlaten komt tot uiting in de reeks boeken waarin dit werk is gebundeld, zoals *Moeder, ik ben niet gelukkig*, *Het blijft tobben*, *Uit mijn hoofd*, *Van Agt en de dingen die voorbij gaan*, *Onzin* (met verhalen van Simon Carmiggelt) en vooral zijn sublieme politieke satires *Bij ons in het dorp* en *De kruistocht van Dries de Betone*.

Samen met *Vader & Zoon* tonen deze boeken aan hoezeer Peter van Straaten in staat is tot scherp observeren en doorgronden van menselijke karakters en situaties, die hij op indringende wijze in woord en beeld weet vorm te geven.

R.v.E.

Stripschapspenning: Stripprofiel

Dit jaar gaat een Stripschapspenning naar het tien jaar oude Stripprofiel.

Stripprofiel, in 1973 ontstaan als liefhebbersblaadje van een aantal toen nog jonge stripenthousiasten, is in die tien jaar uitgegroeid tot een volwaardig stripfanzine, dat niet meer weg te denken is uit de Nederlandse stripscene en veel waardering ondervindt bij stripminnend Nederland.

Sinds jaar en dag verschijnen allerlei liefhebbersblaadjes op de markt, die na kortere of langere tijd ook weer verdwijnen. Het enthousiasme is groot, uitvoering en druk veelal van bedenkelijke kwaliteit en uiteindelijk lijken ze meer voor het plezier van de makers, dan van eventuele lezers vervaardigd te worden.

Ook Stripprofiel kende een dergelijke stormachtige beginperiode. In de eerste drie jaar (december 1973-december 1976) verschenen er maar liefst dertig nummers, met daaronder enkele dubbelnummers. Het succes van het blad was voor Maarten de Meulder c.s. aanleiding om de zaken professioneel aan te gaan pakken, en begin 1977 verscheen er zelfs een franstalige promotie-editie. Onder uitgeverij van Hans Matla zou een volwaardig tijdschrift over strips en hun makers op de – eventueel ook franse – markt gebracht worden. Gelukkig werd dit geen succes. Gelukkig, omdat daarmee het eigen karakter van Stripprofiel niet aan verkoopcijfers ten offer hoefde te vallen en de aantrekkelijke, frisse sfeer van de liefhebbersuitgave voor een belangrijk deel gehandhaafd kon blijven. Matla trok zich terug, en de Meulder nam

zelf het uitgeversroer in handen. Wat overbleef van dit intermezzo is wel de meer professionele uitvoering en druk, zodat het blad nog altijd zeer gezien is en mag worden.

Sinds 1977 zijn van Stripprofiel nog 18 nummers verschenen, met een omvang van ± 60 pagina's en een verschijningsfrequentie van 2 à 3 nummers per jaar. De artikelen zijn daardoor weinig aan aktualiteit gebonden en vrij tijdeloos. Zij handelen meestal over de Nederlandse stripwereld en, vooral via eindredakteur Ger Apeldoorn, over Amerikaanse strips. Ook film krijgt aandacht via redakteur Rudy Vrooman. De aktualiteit wordt bijgehouden in een omvangrijk middenkatern: Stripprofiel-koerier. Van de eigen liefhebbersblaadjes die de redacteuren een tijd lang zelf uitgaven, is Het Laatste Bericht van Kuifjekenners Ernst Pommerel al lange tijd vast onderdeel van het blad.

De redactie wordt verder gevormd door Joost Timp en Meerten Welleman.

J.D.

Stripschapspenning: Donald Duck

Vaak over het hoofd gezien maar toch erg belangrijk voor de stripwereld is al tientallen jaren het weekblad *Donald Duck*. Hoofdredakteur Cees de Groot en chefredakteur Thom Roep zijn er samen met de nu in Amerika voor Disney Productions werkende art-director Daan Jippes in geslaagd door een mengeling van klassieke Amerikaanse (Barks) verhalen, streng geselecteerde verhalen uit het buitenland (waarvan veel uit Denemarken) en nieuwe, in eigen beheer gemaakte Disney-strips een konstante hoge kwaliteit te leveren. Dat deze kwaliteit ook gewaardeerd wordt blijkt wel uit de oplage die tussen de 400.000 en 500.000 ligt.

De Nederlandse Donald Duck mag als een van de weinige Disneybladen ook een aantal pagina's non-Disney materiaal plaatsen. Legendarisch werden de *Tom Poes*-verhalen, maar deze hebben in met name *Douwe Dabbert* een waardig opvolger gevonden. Ook de illustraties bij de tekstverhalen zijn steeds van opmerkelijke kwaliteit geweest; tekenaars als Kresse, Matena, Julsing en Follet kunnen – naast diverse anderen – in dit verband genoemd worden. Rond Donald Duck weekblad is tegenwoordig een heel programma van albums en afgeleide producten gebouwd. Paradevaardjes zijn wel de twee albumreeksen met Barks-verhalen, die tot in Amerika zelf door Disney-liefhebbers verzameld worden.

H. v.d. B.

STRIPWINKELGIDS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

GUUST

In- en verkoop
van stripverhalen

Torenpassage Breda, tel. 076-134153.
Geopend: maandag: 13.00-18.00 uur. Di t/m
za: 11.00-18.00 uur. Donderdag tot 21.00 uur.

STRIPBOEKHANDEL DE NOORMAN

Lange Hezelstr 113a Nijmegen tel 080-226146
Koningstr 43 Arnhem tel 085-420909
Nieuwlandstr Tilburg tel 013-358319

Stripwinkel Fantastic Visions

Goudsesingel 44 3011 KC Rotterdam
Tel. 010-331710

RICHARD

Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*

geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag
van 11 tot 5 uur

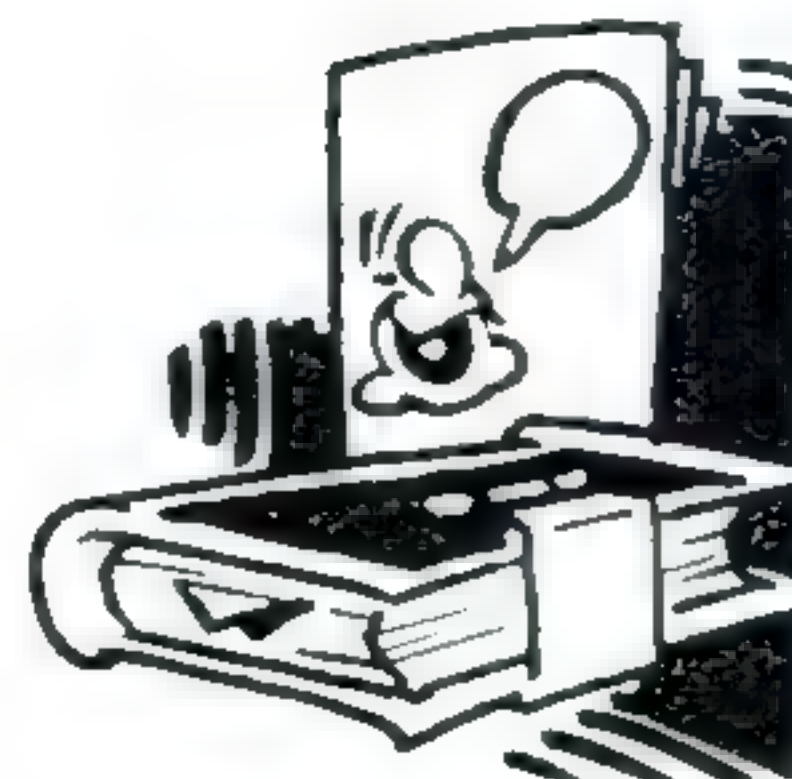
BLUNDER

In- & Verkoop
van STRIPBOEKEN

Oude Gracht 203 (hoek Haverstraat)
Utrecht - 311461

EPPO STRIP & BOEK ANTIQUARIAAT JOS & MARI HUDDLESTON SLATER

KLEINE BERG 33
EINDHOVEN
TEL.
040-441882

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen

met de meest uitgebreide kollektie
strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM. STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen, 01184-17054

Antiquariaat Nillco oude strips en boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 - 3 min. v. station

di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

WONDERLAND

strips en science fiction

Soembawastraat 56
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62

Stripwinkel 'Ombrosius' Amsterdam

Oostenburgergracht 69, 020-224680

Gesp. in stripweekbladen.

Molukkenstraat 86, 020-945969

gesp. in Ned. en Eng. Comics
Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIPWINKEL DUMPIE

Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404

BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!

(meestal niet meer dan 60% van de
catalogus prijs)

LAMBIEK

Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

DE LEKTUURHAL

*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEELIWARDEN
O/D KELDERS 10
058-30756

HARTJE SHEEK
NWE BURGTSTR. 3
05150-15510

HEERENVEEN
DRACHT 100 05130-25092

Broerenstraat 4,
Arnhem, tel. 085-431398

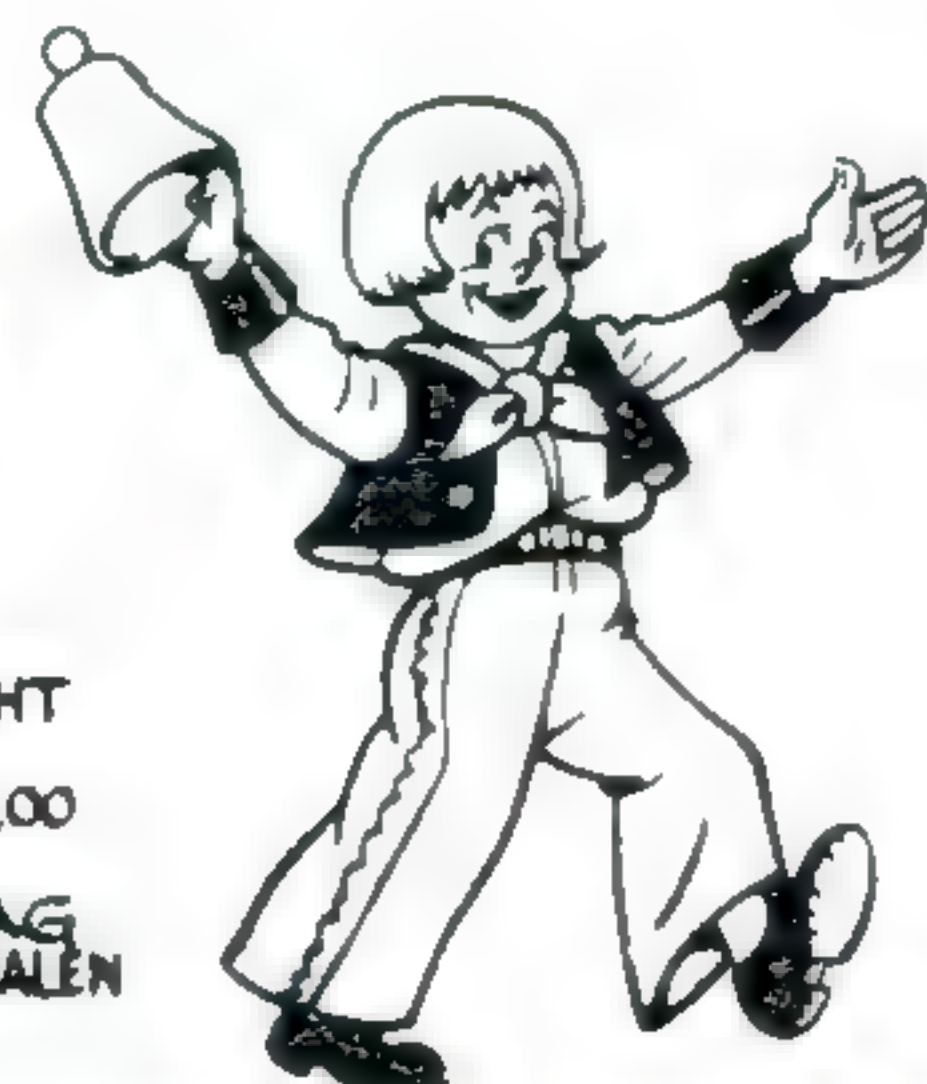
Boektiëk 37

Zeestraat 37, Beverwijk,
telefoon 02510-23113

Openingstijden maandag tot vrijdag 10 tot
6 uur, zaterdag 10 tot 5 uur.

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
DAGELUKS GEOPEND VAN 11.00
UUR T/M 17.30 UUR
ZATERDAG DE GEHELE DAG
IN A VERKOOP VAN STRIPVERHALEN
TEVENS ANTIQUARIAAT.

Boeken in het kort

Jim Davis: *Garfield's grote avontuur*.

Uitgeverij Loeb. Prijs: f 18,50.

Garfield is buitengewoon populair en dus zijn de mogelijkheden groot om juist nu bijzonder veel geld uit de onaangename kat te slaan. Dat moet de uitgever van Garfield's Grote Avontuur ook gedacht hebben, want het is een flutboekje. Bedenk een uiterst simpel verhaaltje, rek de meest eenvoudige gebeurtenissen pagina's lang uit met pogingen tot humor, gooi er een hard kaftje omheen en vraag er f 18,50 voor: als er maar Garfield op staat verkoopt het toch wel. Garfield's grote avontuur is gebrekkig getekend, niet leuk en walgelijk duur. Niet kopen dus, zelfs niet om aan je ergste vijand kado te doen.

(R.v.E.)

J. Milazzo & G. Berardi: *Ken Parker, Lang Geweer*. Uitgeverij Oberon. Prijs: f 6,55.

Hoofdfiguur Ken Parker, die rond 1868 in Montana als pelsjager rondwerft, draagt de bijnaam 'Lang Geweer' omdat hij een oud model voorlader prefereert boven een toenmalig moderne winchester, onder het motto: 'Eén goed schot is meer waard dan een hele serie uit een repeteergeweer', hetgeen hij later in het verhaal natuurlijk nog weet waar te maken ook.

Kens broer Bill wordt vermoord en de opbrengst van de pelshandel gestolen. De daders zijn schijnbaar Indianen, want Ken treft Bill in gescalpeerde toestand aan, maar al snel blijken de moordenaars blanken te zijn, zodat de grote jacht kan beginnen. Het spoor leidt naar een fort, waar negen nieuw aangekomenen zich als verkenner hebben

aangemeld. Ken Parker wordt dus de tiende en moet nu uitzoeken welke drie van de overige negen zijn broer hebben vermoord. Zijn onderzoek wordt ernstig bemoeilijkt doordat een legerafdeling en alle verkenner achter Cheyennes aan moeten die uit hun reservaat zijn ontsnapt, maar toch slaagt hij er in zijn doel te bereiken.

Ken Parker is het type Indianenvriend waarvan er zo langzamerhand reeds velen door de stripwereld rondlopen en zijn houding wordt nog extra benadrukt door tegenover hem enkele uiterst botte militaire Indianenvreters te plaatsen, en ook dat is niet bepaald een novum.

Het verhaal wordt ondergraven door het feit dat de mogelijkheden tot suspense bij het onderzoek naar de identiteit van de moordenaars zeker niet ten volle benut worden: al snel komt de strijd tegen de Indianen op de voorgrond en speelt het zoeken naar de moordenaars nog slechts een secundaire rol. De uiteindelijk ontmaskering komt dan ook min of meer toevallig tot stand. De onevenwichtigheid van het scenario doet nogal wat afbreuk aan het vakbekwaam maar nogal gemiddeld getekend verhaal.

(R.v.E.)

W. Vandersteen: *De witte uil* (Strip Klassiek nr. 13: Suske en Wiske). Antwerpen (De Standaard) 1983. f 6,50 (56 blz.)

Deze facsimile-reprint stelt ook de onbemiddelde stripleser in staat kennis te maken met de originele versie van dit negende Suske en Wiskeverhaal uit 1950: een ware verademing na die afschuwelijke ingekleurde hertekening onder nr. 134 van de Rode Reeks uit 1972!

Met vaart en fantasie getekend, spannend en geestig, maar waar zit hem dat in godsnaam in? Er is eigenlijk geen verhaal en de plot is van een ongekeerde gekunstelheid. De grootste onwaarschijnlijkheden om niet te zeggen onmogelijkheden worden gekombineerd met volstrekt geïsoleerde en weinig onbekende cliffhangers. Voorspelbare grappen, vooroordelen en desondanks... een waar genoeg om te lezen. Een volstrekt raadsel. Was Vandersteen een soort moderne Baron van Münchhausen? Toch ook nog even een klacht. Is het werkelijk onmogelijk om ergens in deze uitgave enkele bibliografische gegevens op te nemen?

(Brok)

Tom Tully / David Sque: *Wie is de dader?* (Rob van de Rovers nr. 8). Haarlem (Oberon) 1983. Prijs f 6,25.

Dat sportstrips, en in dit geval voetbalstrips, een stereotiep verloop hebben is geen nieuws. Het geldt in dezelfde mate voor het leven van

profvoetballers die doorgaans weinig meer over het leven te melden hebben dan dat ze hun dag niet hebben, niet genoeg verdienen of het grote geld ruiken. Wijselijk vluchten daarom de meeste tekenaars en schrijvers van sportstrips na verloop van enkele éklatante sportieve successen naar intriges buiten het stadion. Dat hun helden dan vervolgens dezelfde stereotiep avonturen beleven zal wel aan het leven liggen, maar ik reken het de heren toch aan. Wat is dit voor een afschuwelijk melodrama dat Tully en Sque ons durven presenteren onder de beloftevolle titel 'Wie is de dader?' Een mislukte voetbalstrip maar ook een mislukte detectieve...stereotiepen alom: verdachte personen zijn ongeschoren of langharig of onverzorgd of onsportief en wat een voetbalstriptekenaar toch echt kwalijk genomen moet worden: alle voetballers hebben dezelfde bovenbenen. Gespieerd, dat is waar, maar met even veel talent getekend eigenlijk als F.C. Knudde!

(Brok)

NIEUWS

Nieuwsredactie: Har Brok en Peter de Raaf (tel: 020-250975 of 010-519903). Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam

STRIPBLADEN

RHAA LOVELY

Nummer 11 begint met Franquin en eindigt met Edika, dat zit dus goed. Onze (in casu: HB) persoonlijke voorkeur daarmee niet verullend, zijn we geneigd te zeggen dat u de tussenliggende 36 pagina's daarbij kado krijgt. Die neiging onderdrukkend wijzen we u toch nog maar op

Binet, Gotlib, Gimenez, Foerster, Goossens, Delporte/Hausman, die het bladeren van begin naar eind veraangenamen. Niets negatiefs dan? Ja, toch wel, Rhaa Lovely's vlijmscherpe humor wordt gepresenteerd met lachwekkende taalfouten en dat vermindert de feestvreugde. Prijs per nummer f 5,95

Uitgave: Yendor, Goudsesingel 44a, 3011 KC Rotterdam.

VRIJ TEKENEN

Een fake-Doe Maar-omslag verhuult strips van Berend-Jan Vonk, Leo v.d. Munkhof, die nu dan maar eens echt moeten doorbreken in het stripwezen, en Albo Helm. We hebben het over het 32 blz. (plus affiche-) tellende nummer 4, dat voor f 3,50 met kleurenomslag te koop aangeboden wordt. Inlichtingen: Bromstraat 9, Nijmegen.

STRIPS

In nummer 6 (20 blz., f 4,50) van dit Friese stripblad eigenlijk alleen werk van kwaliteit van vaste pijler Jarich Hoekstra. In het redactioneel een fel commentaar op het

Frysk Deiblêd dat over nr. 5 op te merken had dat het niet positief christelijk van strekking was. Een abonnement voor 6 nummers kost f 25,— over te maken op postgiro 1806370 tnv. Janneke Schuitemaker, Flaaksikker 3 te 9295 KV Westergeast.

BAAL

Pirana, Maraboe, Mark Smeets, Gleevers en Goor, om ons tot de kwaliteit te beperken, vormen een voldoende reden voor aanschaf van nr. 13 voor de prijs van f 3,95. Baal is eenvoudig uitgevoerd op A-4 (32 blz.), maar heeft telkens weer een aantal (ook professionele) medewerkers, die de moeite waard zijn. Inlichtingen: Vlietlaan 73, 1566 WE Assendelft.

WORDT VERVOLGD

Nummer 32 start met een nieuwe Pratt: Het gouden huis van Samarkand (Corto Maltese), maar liefst 19 blz. Dan hebben we verder Avoine, Manara met het korte verhaal Acherontia Atropos (8 blz.), Cabanes, Jean. C. Denis, het nog steeds fascinerende verhaal De IJstrein van Rochette en Lob, Boucq en

Sokal. Nieuw, van nederlandse zijde, met reminiscenties aan de eerste nummers van Wordt Vervolgd, is het met veel woorden door Ernst Pommerel gepresenteerde albumprogramma en het stripje Hypnose van W. Linthout. Nummer 32 kost f 6,50 (68 blz.). Inlichtingen: De Morinel 25-29, 8251 HT Dronten.

ALGEMEEN

VAN WULFTEN BV

Met ingang van 1 juli verhuist Van Wulften BV naar Raamgracht 10 te 1016 XM Amsterdam. Telefoon: 020-258291 (Boekingen: 254852). We voegen daar uitsluitend voor Van Wulften BV aan toe dat ons adres nog ongewijzigd luidt: Postbus 15268 te 1001 MG Amsterdam (020-250975).

JUNGLE JIM

Editions Garance Slatkine France (7, Quai Malaquais, 75006 Paris) brengt in een genummerde oplage van 2000 stuks in kleur – en werkelijk fraai – Jungle Jim van Alex Raymond uit. Deze herdruk uit 1939 kost FF390,—.

EHAPA

Al enkele jaren is de Duitse uitgeverij Ehapa (dochter van de Deense Gutenberghusgroep) met Nederlandstalige stripalbums aan het experimenteren; onder andere verschenen een paar Häger- en Supermanstripalbums.

Ehapa heeft nu besloten een Nederlandse dochtermaatschappij op te richten, die Superman, Batman en een groot aantal andere DC-comics moet gaan uitbrengen. Dat zal dringen worden op de tijdschriftenplank, die nu voornamelijk door Marveluitgaven van Juniorpress beheerst wordt.

BLAKE EN MORTIMER

Blijkens een nieuwsbrief van de firma Albracht zijn van Blake en Mortimer naast de luxe-uitgaven nu toch ook weer slappe kaft-albums van alle delen verkrijgbaar, tegen de normale prijs van f 6,55. Met de luxe-uitgaven wordt overigens wel doorgegaan. deel 9 en 10 verschijnen in week 47.

TITANIC

Titanic, het blad van Martin Lodewijk dat nog op de werf al schipbreuk leek te lijden lijkt nu toch van stapel te kunnen lopen. Het blad zal worden uitgegeven door de nieuwe uitgeverij 'Flying Enterprise', dochter van Art Connection. Het zal een iets algemener karakter krijgen dan aanvankelijk de bedoeling was. Overwogen wordt strips als 'De Generaal' van Peter de Smet een plaats in het maandblad te geven, samen met nieuw werk van Dick Matena, Toon, Martin Lodewijk uiteraard en met topklasse-strips uit het buitenland. De vrij konkrete

plannen gaan uit van verschijning in maart 1984, in een omvang van 64 pagina's.

WEEKBLAD EPPO

Het gaat niet goed met Eppo. In het najaar wordt het blad kleiner; over blijft een tijdschriftje dat maar nauwelijks groter is dan Donald Duck. Nadat begin dit jaar de papierkwaliteit al verminderd was is dit de tweede kostenbesparende maatregel.

Ook redactioneel rommelt het nogal. In augustus moest eerst het lopende verhaal van Storm worden afgebroken, omdat er niet genoeg nieuwe pagina's voorhanden waren. Een week later sneuvelde ook Franka, die maar liefst zes weken verstek zal laten gaan, midden in het verhaal. Bovendien moest Roel Dijkstra wekenlang verschijnen met maar één pagina per week, ongetwijfeld om dezelfde reden.

Voor al deze uitvallers in de plaats kwamen onder andere Kapitein Rogers, een matige koopstrip van de Italiaan Giorgio Cavazzano, en nogal wat extra pagina's Stampede en Gilles de Geus. Gelukkig staan zowel Lucky Luke als Asterix wekelijks met 2 pagina's in het blad, beide met erg leuke verhalen (waarvan Lucky Luke geschreven werd door Lo Hartog van Banda).

Onheilspellend is daarnaast het gerucht dat Eppo overgaat tot het opnieuw plaatsen van oude Roodbaard- en Tangy-verhalen, een gebeuren dat de terugloop van abonnees waarschijnlijk aanzienlijk zou versnellen. Een dergelijke herplaatsing is wel bijzonder vreemd in het licht van de stapel *nieuwe* Roodbaard- en Tangystrips die Novedi de laatste tijd noodgedwongen rechtstreeks in album uitbrengt.

TENTOONSTELLING

Waarschijnlijk is dinsdag 13 september al voorbij als U dit leest, maar wij melden het u toch maar: Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan organiseert jeugdcentrum *De Lindehoeve* op die dag vanaf 1 uur twee tentoonstellingen, nl. 'Een Overzicht van het Nederlands Beeldverhaal' en 'Hoe wordt een strip gemaakt'. Daarnaast signeren vanaf 9 uur 's avonds Gerrit de Jager en Eric Schreurs alles wat los en vast zit en worden video-stripfilms e.d. vertoond. Adres: Burg van der Haarplein 8, Voorshoten (ZH).

FAMILIE UITTENTHUIS

Sinds augustus jl. is Fred Julsing zonder enige twijfel de tekenaar met de hoogste gedrukte oplage van ons land. Vanaf die maande verschijnt namelijk zijn strip 'Fami-

UITGEVERIJEN

NOVEDI

Deze door de oud-direkteur van Lombard gedreven uitgeverij heeft zijn najaarsprogramma gewijzigd. Het nieuw overzicht ziet er zo uit:

September:
Farao 3, *de terugkeer van Seth*
Gigantik 6, *de meesters van het licht*

Oktober:
Roodbaard 22, *het verdoemde goud van Huacapac*

November:
Jeremiah 9, *de winter van een clown* (ook in hardcover)
Jeremiah 4, *ogen van gloeiend ijzer* (alleen hardcover)

Blueberry 24, *de laatste kaart* (ook in hardcover)

Tangy 24. *spion uit de wolken*
Ronnie Hansen 8
Yalek 7

MONDRIA

Uitgeverij Mondria blijft zeer actief in zijn kartoenfonds oftewel de hu-

morboeken die opgestapeld liggen rond de kassa's van de inloopzaken. Door het inzakken van de stripmarkt en ook van het posterwezen experimenteert Mondria met meer uit tekst bestaande en met cartoons geïllustreerde uitgaven. Zijn met Glénat overeengekomen albumprogramma gaat overigens, ietwat noodgedwongen voort en een topper is natuurlijk het album Blitz van Floc'h en Rivière dat op de Strip3daagse verschijnt. Met de Hollewijn-herdrukken gaat het intussen minder. Mondria nadert het niveau, waarop het maken van fotokopieën tegen kostprijs minder verlies oplevert.

LOMBARD/LAROUSSE

In samenwerking met de Franse uitgeversgigant begeeft De Lombard zich op postorderterrein middels een aantal luxe, klassiek strip-uitgaven;
– Histoire de France en bandes

(Advertentie)

Eindelijk weer een Prijs voor die tekenaar... en dat mocht ook wel voor zo'n oeuvre als van

Peter van Straaten

Elke dag een strip in de krant en 21 boeken: Vader & Zoon (12 delen) / Moeder ik ben niet gelukkig / Het blijft tobben / Ken je niet 's met ze prate? / Over de tong / Van Agt en de dingen die voorbijgaan / De kruistocht van Dries de Betonne / Bij ons in het dorp / Uit m'n hoofd / Dijk en Stuiters / Alles komt goed.

Allemaal in de boekhandel

VAN GENNEP AMSTERDAM

dessinéés;

– De avonturen van Alex (in 5 delen);

– De beste strips uit het weekblad Kuifje (in 12 delen);

De mailing, die ons bereikte is dermate ingewikkeld maar voor liefhebbers op zich al de moeite waard, dat we er hier vanaf zien al die folders voor u te vertalen. Wendt u tot: Editions De Lombard SA, Département Mailing, Avenue P.H. Spaak 1-11, 1070 Brussel. Een en ander gaat om luxe, gebonden verzamelalbums met vele extra's, intekenpremies (zoals een E.-P. Jacobs-affiche, een Alex-dukaat en dergelijke). De prijzen liegen er overigens niet om, maar u kunt haast alles op zicht krijgen.

ARBORIS/DENDROS

In het najaar heeft deze uitgever op het programma staan:

VAKBLADEN

PLGPPUR

Binnen korte tijd is het Frans stripfanzine PLGPPUR uitgegroeid tot een keurig gedrukt blad met vierkleurenomslag en body. Nummer 13 bevat interviews met Bercovici, Antonia Parras en Ted Benoît. Naast nieuws, recensies en aankondigingen bevat dit nummer ook nog strips van o.a. Denis Merezette, Bertrand Lécointre, D. Goossens, Ernst Havlik en Moynot. Hergé wordt herdacht met o.a. kar-toens van Moynot, Ph. Dupuy en de tweepaginastrips L'Ombre du maître. Omvang 52 blz., prijs FF90,— per 4 nummers. Inlichtingen: 16 rue Gabriel Péri, 92120 Montrouge, France.

STRIPSPIEGEL

Stripspiegel is een 4-maandelijks Duits vakblad, dat sinds kort verschijnt en de leemte van Comixene lijkt te gaan opvullen. Uitvoering, opzet en nogal op Nederland en België geïntereerde onderwerpen wijzen daarop. In nummer 3, het eerste dat ons onder ogen kwam, artikelen over Don Lawrence en zijn reeks Trigië, Paul Teng, Rik Ringers en Jan Kruis met daarbij aansluitende stripdrukkerijen. Voorts een uitvoerig nieuws- en recensie-katern, voor Nederland behartigd door Jan Hermens, en in kleur een Thorgalherdruk. Omvang: 76 blz., prijs per nr. f7,—. Een proefeksemplaar is te krijgen door DM6,— over te schrijven per 'Scheck beim Reiner Feest Verlag, 6802 Ladenburg, Trajanstr. 85, Pschko. Kirh 184644-753', wat dit ook moge betekenen.

HOP!

Nummer 31 besteedt aandacht aan Derib, Little Annie Fanny (met bibliografie), L. Petillot, enz. Nieuws en besprekingen maken Hop! tot een vakblad dat naast Stripschrift

September:

De Rail, door Schuiten en Renard (hardcoveruitgave. f 19,90/frs.380)

Uit de Toonder Studio's 1, *Floris*, door Stapel en Soeteman (f9,50)

Idem 2, *Myra van Dijk*, door Mazure (f9,50)

Stripjaarboek, door div. auteurs (f19,90)

Oktober:

Hagar pocket 3, *Hägar de Gevreesde* (f5,95)

Linke Loetje pocket 4, (f5,95)

November:

Elfquest 1, *De wolfrijders*, door Wendy en Richard Pini (ca. f5,—)

Idem 2, *De barre tocht* (ca. f5,—)

Dolgedraaid 7, *Hommeles in huis*, door Ibanez (f6,25)

December:

Uit de Toonder Studio's 3, *Student Tijloos*, Door Toonder en Stapel (f9,50)

Idem 4, *Aafje Anders*, door Brandt en Van Haasteren (f9,50)

onmisbaar is. Omvang: 64 blz., prijs FF20,—. Inlichtingen: 13 rue E. Duclaux, 15000 Aurillac, France.

COMIC FORUM

Nummer 19 is een Hermann-special moet uitvoerige artikelen, stripdrukkerijen en dergelijke. In dit nummer ook de uitslag van een lezerspoll, waarbij Comic Forum verschillende Prix Vienne '82 toekent. Op de eerste plaatsen eindigden: Giraud/Moebius (categorie tekenars), Christin (kat. scenaristen), Corto Maltese (kat. boeken), Kinderen van de wind (kat. reeksen), Schwermetall (kat. stripbladen). In geen enkele categorie werden auteurs, boeken of bladen van Nederlandse herkomst vermeld.

SCHTROUMPF

Voor de tweede maal is Schtroumpf, Les cahier de la bande dessinée, gewijd aan de schepper van zijn naam: Peyo. In nummer 12 (1971) kreeg Peyo maar een half nummer toebedacht, in het jongste nummer 54 dat geheel nieuwe artikelen bevat, neemt hij alle 54 bladzijden voor zijn rekening. Dat wil zeggen door middel van artikelen, die voor een groot deel van Thierry Groensteen afkomstig zijn. Prijs in Nederland f9,—. Inlichtingen: Editions Glénat, B.P. 285, 38009 Grenoble Cedex, France.

STRIPROFIEL

Nummer 47 met als bijlage het boekje Kee Kazoo door Fred Julsing (een strip die in 1975 verscheen in Muziek Express), besteedt aandacht aan Rosinski, het meisjesblad Tina, en middels Het Laatste Bericht aan de dood van Hergé. Uniek is de 3 pagina-strip De avonturen van Hergé: Voor 50 jaar, door Joost Swarte

gemaakt voor Futuropolis in 1980. Het 'Stripprofiel Stripsyndicaat' brengt ook het eerste deel van de nieuwe Joris PK-strip Het Chinese vuur! door Peter de Smet. Omvang van dit nummer 68 blz, prijs f6,25. Abonnementen (4 nummers) f22,50 over te maken op postgiro nr. 3945495 tnv. Uitgeverij De Meulder, Bovenkarspel.

HET NIEUWSBLAD

Met verfrissende regelmaat alweer nummertje 4 van dit maandbladje 'in vergevorderd stadium van Tintinola'. Die ellendige voortzetting van de bronnen van Kuifje in El Salvador dus, maar ook interessante opmerkingen over de Rastapopoulosfilm, die een rol speelt in De Sigaren van de Farao en De Blauwe

Lotus. De beperkte ruimte (1 x A-4 tweezijdig) wordt verder gevuld met wat toevallige ontdekkingen. Inlichtingen: Willem Wagenaar, Regentesselaan 25, 3818 HH Amersfoort. Op zijn postgiro nr. 349331 kan men de tot nu toe verschenen nummers (à f1,50) ook bestellen.

RFC

Uit Rhoon ontvingen wij het Robbedoes Fanclub-blad, dat helaas sterft van de taalfouten maar verder zeker interessant is. Het juni/juli nr. bestaat uit 4 kantjes A4 met kort nieuws en een interview met Willem Ritstier. Te bevragen bij: Robbedoes Fanclub, Goudsbloem 3, 3161 SE Rhoon.

MENSEN

WORDT NIET VERVOLGD

In mei van dit jaar overleed op 90-jarige leeftijd de Disney-medewerker Maurice Jake Day, de eigenlijke maker en animator van Bambi. Hem gingen dit jaar nog voor Ruggero Giovannini (geb. 1922) op 5 maart, Roy Krenkel (geb. 1916) op 24 februari, medewerker van Williamson en Frazetta en bekend van zijn werk in EC Co-

mics en omslagen van Eerie en Creepy. Begin april stierf de in 1912 geboren tekenaar Alfred Andriola, die werkzaam was in de studio van Noël Sickles en met Milton Caniff werkte aan Scorchy Smith en Terry. Tot zijn dood maakte hij de in 1943 begonnen reeks Kerry Drake, maar het bekendst werd de verfilming van zijn *Charlie Chan*.

SIGNALEMENT

/-/ Niet volstrekt nieuw, maar we kregen er weer enkele /-/ Geboortekaartjes getekend door striptekenaars /-/ Wouter Wesseling (27-5-83) met een tekening van Henk Albers /-/ Benno Drewes (24-6-83) met een tekening van Theo van den Boogaard /-/ Dagmar Veldhuis (8-6-83) door zijn eigen schepper Hans Veldhuis /-/ Gefeliciteerd /-/.

(Advertentie)

STRIPWINKEL OMBROSIOUS

Nu ook INBINDMAPPEN voor stripbladen zoals Kuifje, Eppo, Donald Duck, Robbedoes, Tina, etc. Bij ons slechts f 8,95 per map excl portokosten
Te bestellen door het verschuldigde bedrag over te maken op postgirorekening nr. 1791745 t.n.v. stripwinkel Ombrosius te Amsterdam

gespecialiseerd in:

- * stripweekbladen
- * ned. en amerik. comics
- * antiquariaat
- * videofilms

Molukkenstraat 86, Amsterdam
Tel. 020-945969
Oostenburgergracht 69, Amsterdam
Tel. 020-224680

copyright by
Marvel Comics
Group a division of
Cadence Industries Corporation
represented by
Waverly Productions
The Hague
All rights reserved

nederlands centrum voor
belangstellenden in strips

Postbus 11335
1001 GH Amsterdam

Programma Strip-3-daagse

vrijdag 18.00 - 22.00 uur
zaterdag 9.00 - 17.00 uur
zondag 10.00 - 18.00 uur
Conventie vrijdag 19.30 - 23.00 uur

Strip-3-daagse, continu

- Stripboekenbeurs, plm. 75 stands van binnen- en buitenlandse uitgeverijen, stripspecialzaken etc. zijn aanwezig.
- Stripruilbeurs met een lengte van 185 meter. Ruilen is ruilen.
- meer dan 100 binnen- en buitenlandse tekenaars.
- tentoonstelling 'Zo komt een strip tot stand'.
- een speciale attractie: unieke films en animatiefilms uit de jaren dertig.
- gesloten videocircuit voor uitzendingen, films en informatie
- ook voor de kinderen striptheater
- FC Knudde goes video
- tentoonstelling 'Strips en Onderwijs'
- live muziek tijdens uw verblijf op de Strip-3-daagse
- stripveilingen
- tentoonstelling 'Beestenbende'
- de striptas voor onze leden van 'Het Stripschap' tot ze op zijn
- elektronisch teken in verbinding met de computer via Vidibord

- tentoonstelling 'Kuiltjes Dichten' werk van Fred Julsing met toelichting van de maestro in eigen persoon
- primeurs van stripboeken
- het podium voor tekenaars, interviews, boekpresentaties, orkesten etc.
- Het Turfschip volledig in de beesten gezet. (beesten houden van mensen, neem vaker een beest mee naar huis, etc.)
- films, projecties e.d. in een doorlopend programma
- gewoontegetrouw loodst lady-speaker Josée u weer op charmante wijze naar de gebeurtenissen.

Vrijdag, vaste tijden

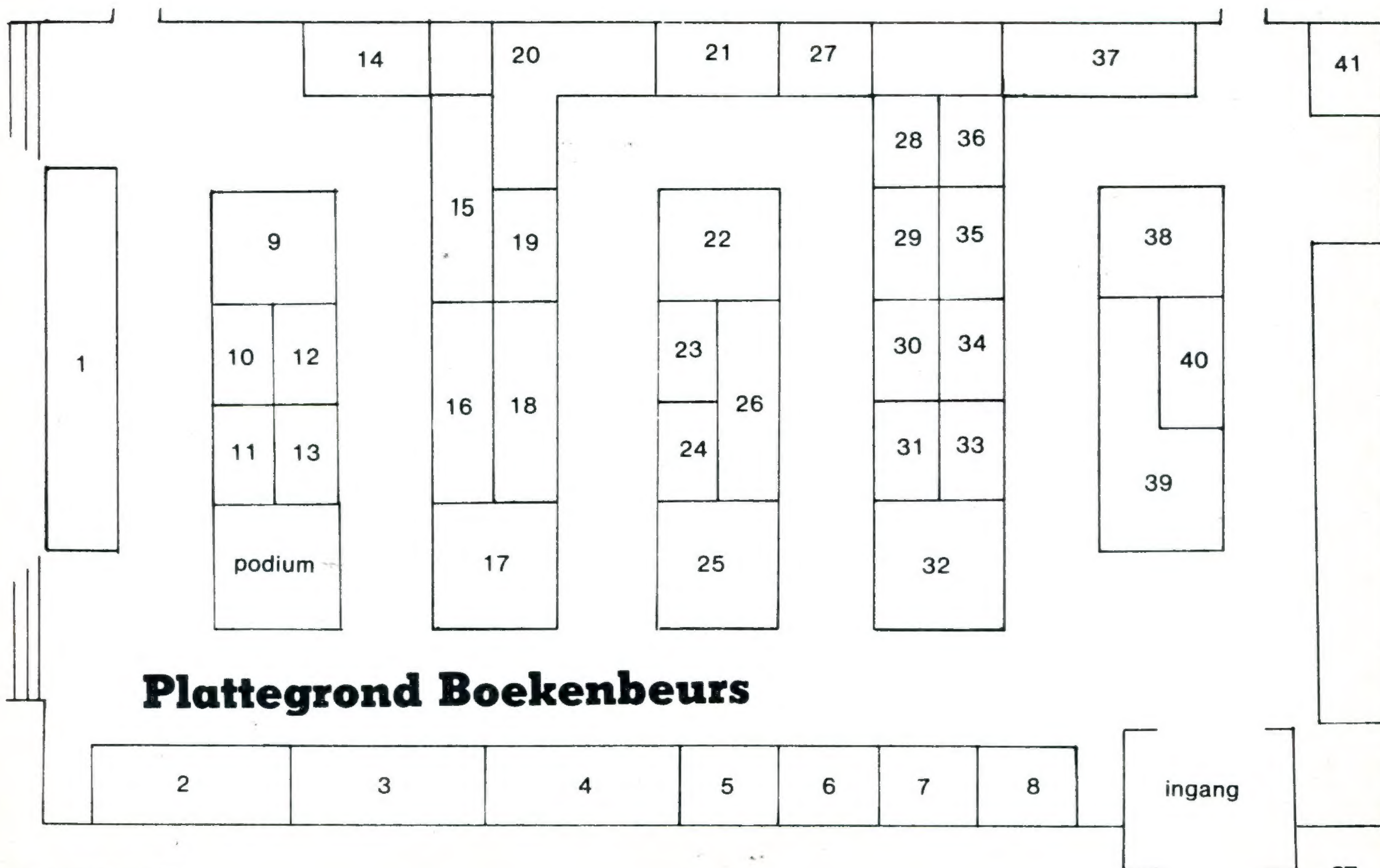
- 18.00 u. video, film en dergelijke
- 19.30 u. officiële opening Strip-3-daagse
- 19.30 u. Start conventie 'Strips en Onderwijs'
- 20.00 u. podium activiteit
- 21.00 u. Striptheater Perspekt 'Beef Squad'
- ca. 22.30 u. Aansluitend aan de conventie uitreiking Stripschappenning 'Stripwerk'

Zaterdag, vaste tijden

- 9.00 u. video, films en dergelijke
- 10.00 u. podium activiteit
- 11.30 u. eerste stripveiling
- 12.00 u. podium activiteit
- 13.00 u. uitreiking Stripschapprijs
- 13.45 u. striptheater Perspekt 'Beef Squad'
- 14.30 u. podium activiteit
- 15.30 u. tweede stripveiling

Zondag, vaste tijden

- 10.00 u. video, film e.d.
- 11.30 u. podiumactiviteit
- 13.00 u. uitreiking Stripschappenningen
- 14.00 u. podiumactiviteit
- 14.30 u. striptheater Perspekt 'Beef Squad'
- 15.00 u. podiumactiviteit
- 15.30 u. derde stripveiling
- 16.00 u. podiumactiviteit
- 17.30 u. officiële afsluiting Strip-3-daagse

Standhouders Boekenbeurs

1. **Het Stripschap informatie en ledenservice.**
2. **Uitgeverij en stripantiekwariaat Panda**
Uitgeverij Matla van Panda let bij het samenstellen van zijn fonds vooral op de wensen van de liefhebber en verzamelaar van strips. In het oog springen zijn verzorgde uitgaven van Aram, Corto Maltese en natuurlijk Eric de Noorman.
Matla geniet in verzamelaarskringen ook grote bekendheid door zijn stripkatalogus.
Stripwinkel Panda is een van de oudste en bekendste stripantiekwariaat van Nederland. Een zeer uitgebreide collectie antieke strips treft u hier aan.
3. **Uitgeverij Rijperman**
Deze uitgever brengt voornamelijk albums uit van oude strips uit het weekblad Kuifje in gelimiteerde oplagen, maar ook de Bulldog reeks en het van Oekel-album werden door Paul Rijperman uitgegeven.
4. **Uitgeverij Drukwerk**
Behalve vertaalde strips brengt deze uitgever ook werk van eigen bodem. Vooral jong talent krijgt een kans.
5. **Uitgeverij Centripress-Juniorpress**
Uitgever van comics (Juniorpress): Hulk, Spiderman, Tarzan etc. en albums (Centripress): avontuurreeks, Rocky e.d.
6. **Stripwinkel Eppo**
Strips voor freaks, liefhebbers en natuurlijk specialisten. Deze 'ztrip'-zaak is in Eindhoven te vinden.
7. **Clarence Djuren voor comics**
Een Amerikaan die op een Duitse legerplaats werkzaam is en in zijn vrije tijd voor zijn collega's Amerikaanse comics importeert. Clear?
8. **Uitgeverij Espee**
Uitgever van nieuw Nederlands stripwerk. Fam. Doorzon, Roel en zijn beestenboel en Prutswerk zijn in korte tijd bekende begrippen geworden. Zijn buitenlands fonds omvat o.a. werk van Corben en Bretecher.
9. **Uitgeverij Vonk**
Uitgever van het oudste (van de wereld?) stripvakblad en lijfblad van Het Stripschap: Stripschrift. Verder verschijnen bij deze uitgever zogenaamde Stripspecials over Asterix, Suske en Wiske en anderen.
10. **Uitgeverij Arboris/Dendros**
Arboris: uitgever van stripboeken. Zowel Nederlands (b.v. Baron van Tast) als buitenlands werk komt bij deze uitgeverij aan bod. Dendros: uitgever van albums van de spaanse tekenaar Ibanez.
11. **Uitgeverij De Lijn**
Nico Noordermeer is a) stripliefhebber en b) stripuitgever. Dit is onmiddellijk te zien aan zijn verzorgde uitgaven van onder andere Piloot Storm, Gloria van Goes en Senmoet.
12. **Uitgeverij Archers**
Belgische uitgever van Durango
13. **Stripwinkel De Noorman**
Grote keus nieuwe strips. Winkels in Nijmegen, Arnhem en Tilburg.
14. **De Haagse Stripshop**
Heeft ook niet Haagse strips.
15. **Uitgeverij J. Hoste**
Vlaamse uitgever van de bekende series Bakelandt en Kiekeboe.
16. **Stripwinkel Bul Super**
In- en verkoop van stripboeken. Opvallend is het uitgebreide antiekwariaat.
17. **Stripwinkel Sjors**
Onlangs verbouwd en uitgebreid. Oude en nieuwe strips en originele tekeningen zijn in ruime mate voor handen. Ineke en Udo, eigenaren van de Dordtse winkel, hebben zich vooral gespecialiseerd in strip-spullen zoals de vermaarde strip-smurf-poppetjes.
18. **Uitgeverij Albino**
Belgische uitgever van Baard en Kale, Wietje en Krol, Bosschaart en Anne.
19. **De Leidse Stripshop**
Nieuwe en tweedehands strips.
20. **Uitgeverij Yendor**
Uitgever van stripboeken voor een wat ouder publiek. Hoofdzakelijk uit het Frans vertaalde strips. Meest bekende titel is RHAA Lovely van Gotlib.
21. **Stripantiekwariaat Lambiek**
Eerste stripantiekwariaat van Amsterdam (1968). Naast al het nieuwe stripwerk treft u hier een zeer uitgebreid antiekwariaat aan, dat voor een groot gedeelte aanlokkelijk in vitrines ligt tentoongesteld.
22. **Uitgeverij Joop Wiggers**
Uitgever van de zeer populaire familiestrip Jan, Jans en de kinderen.
23. **Stripwinkel Piet Snot**
Stripwinkel in Utrecht onder de rook van de Domtoren. Voornamelijk nieuwe strips, tweedehands strips op de bovenverdieping.
24. **Stripwinkel Dumpie**
Veel oude en antiekwariatische strips vindt u in deze Leidse winkel tegen scherpe prijzen.
25. **Uitgeverij Dupuis**
Belgische uitgever van Robbedoes-weekblad en talrijke vermaarde stripseries als Guust, Flip Flink, Beverpatroelje, Lucky Luke etc.
26. **Stripwinkel Ombrosius**
Vertrouwd Amsterdams adres voor alle nieuwe strips en antiekwarisch werk. Gespecialiseerd in stripweekbladen.
27. **Uitgeverij Brabantia Nostra**
Uitgever van vele voor stripliefhebbers interessante boeken en tijdschriften. We noemen o.a. Ciso-strippgids, Arman en Ilva en de Bob de Moor-reeks.
28. **Uitgeverij de Vrijbouter-Kontekst**
Deze uitgever richt zich op de wat jongere striplezer. Maja de Bij, Woody Woodpecker en F.C. Knudde zijn enkele titels.
29. **Striptoko**
Deze stripwinkel is in Den Haag gevestigd.
30. **Uitgeverij Malmberg**
Uitgever van Okki, Jippo en Taptoe. Albums van Erik en Opa en van de tekenaar Fred Julsing.
31. **Stripwinkel Gramm.-strips 76**
Stripwinkel in Vlissingen. Ook Frans- en Engelstalige strips behoren tot het assortiment.
32. **De Standaard Uitgeverij**
Vlaamse uitgever van de meest populaire strip in Nederland en België: Suske en Wiske. Ook alle andere strips uit de studio van Willy Vandersteen verschijnen bij deze uitgeverij.
33. **Stripwinkel Richard**
Voor nieuwe, tweedehands en antiekwarische strips en strippoppetjes kunt u bij vader Leo terecht. Ook bekend van een knusse, maandelijkse stripruilbeurs.
34. **Stripwinkel Wonderland**
Twee jaar alweer is Han Slotema in Amsterdam-Oost gevestigd. Strips en science fiction houden hem bezig, vroeger alleen als liefhebber, maar nu dus ook als handelaar.
35. **Uitgeverij De Meulder**
Al sinds jaar en dag uitgever van het fraai-ogende stripvakblad Stripprofiel.
36. **De Stripper**
Leesportefeuille-bedrijf in Amsterdam. Tweedehands strips voor aantrekkelijke prijzen.
37. **Mondria Uitgevers**
Uitgever van hoofdzakelijk uit het Frans vertaalde strips voor volwassenen. Maar ook de Hollewinj-strip uit de Toonder Studio's en cartoon-albums maken deel uit van het gevarieerde fonds van deze uitgever.
38. **Uitgeverij Albracht**
Verzorgt de uitgaven van de Belgische uitgeverij Lombard voor Nederland. Kuifje-weekblad en alle albums van verhalen uit dit weekblad: Michel Vaillant, Blueberry, Jeremiah, Blake en Mortimer en vele andere.
39. **Uitgeverij Oberon**
Grootste en meest veelzijdige stripuitgever van Nederland. Deze uitgever zet een striphistorie voort die al het begin van deze eeuw begonnen is. Eppo, Donald Duck, Tom Poes en Auteursreeks zijn een paar trefwoorden die hier thuishoren.
40. **Stripwinkel Dubbelman**
In- en verkoper van oude, nieuwe en antiekwarische stripboeken, plaatjesalbums en kinderboeken. Als hij niet op de een of andere markt staat kunt u deze actieve handelaar in zijn winkel in Hilversum aantreffen.
41. **Stripwinkel Leo**
Stripwinkel te Goes. Naast stripboeken vindt u hier ook grammofoonplaten.

Margerin moet iedereen lezen!

Ook jij... daarom nu Margerin in een speciale uitvoering voor f 5,95

48

**pagina's kleur
en verrassende
humor van Margerin,
die bewezen heeft
strips te kunnen
tekenen van
grote klasse.**

**Radio Lucien verschijnt
speciaal in de
week van de Stripbeurs.**

Reeds in hardcover verschenen:

- 1. Stem Rocky!**
- 2. Meester der Wereld?**
- 3. Briljantine Rock!**
- 4. Uit het leven gegrepen!**

Van CentriPress, vraag ernaar bij je tijdschriftenwinkeltje.

Stand nr. 17

STRIPWINKEL STOORS

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
DAGELIJKS GEOPEND VAN 11.00
UUR T/M 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN.
TEVENS ANTIQUARIAAT.